ھەژی جیهانی فەلسەفە: ھەژدەک پەل پرسیار و گومان.. ئازاد حەمە

لەناو جەرگەی مەزنییدا گومانێک دەبینم
René Char ھەنە شار

ە. فراوانکردنی ھووبەری فەلسەفەکردن. لە سەروبەندی ھەژی جیهانی فەلسەفەدا دەخوازم ھەما بە ئاوە بکەم، کە لە جیهانی ئێستاماندا گومانەدەکەم بەئاسانی ھەل و مەرجی فەراوانکردنی ھووبەری فەلسەفەکردن بەتەئاراوە، کار لەسەر پرسە سەرەکییە ھاوچەرخەکان بکرێت، فەلسەفە بکرێت بە بابەتی گفتوگۆی نەوان کولتوورەکان. ئەم گومانەم بۆری تەسکبوونەوەی پرسیار و خودی گومانیشە لەم چرکەساتە ئاستەنگاوییەی حەزی بە چارەی فەلسەفە نییە. حەیف لە ئێستایەکدا دەژین ھەق لە فەلسەفە ئامادەیە. بەڵام گرنگە ئاوەش بزانین، کە فراوانکردنی ھووبەری فەلسەفەکردن پەویستییەکی ھەشنگەریی نیشتیمانیی و جیهانییە. ئەمە دەستپەکی گەڕانیشە لە پەروەردە و فێربوون، ئاو دەستپەکەی سەرزەوی ھەمووی تەکەا زەرترین پەویستی پێیەتی. فێربوونی فەلسەفە و وتنەوەی فەلسەفە بەرپرسیاریێکی گشتی مرۆڤ و سەرەتاشە بە پەکەوە ھووبەووبوونەوەی پرسە بنەڕەتییە سەردەمییەکان و بە تەگەیشتنەکی باشتریش لە جیهان.
ھووبەری فەلسەفەکردن فراوانناباەت تا ھووبەری ئازادی فراوانباەت. لەو شوێنەش، کە ئازادی بەوونی نییە فەلسەفە بە شوێنە. ئاو فەلسەفەیەی لە کەمەگەی نائازاد و گەندەە دا ھەیە نافەلسەفەیە. ئێستا نافەلسەفە لە زەر جەگا جەگایەکی بەخەی دابینکردووە. باشە بە دەباەت جەگایەک لە کەمەگە، لەناو ژیان، بە فەلسەفە ھەباەت؟ لەبەرئاوەی لەەگای فەلسەفاوە دەشەت کار لەسەر تەشەنەسەندن و نەشونمای شیکردنەوە و تواژینەوەی پرسیارە چارەنوسسازەکان بکرێت. فەلسەفە دەکارەت ئەمە بکات، چونکە کاری لەخوردبوونەوەیە لە تاک و کە، لە بوون و کەتواری ئەم تاک و کەیە.
داواکان لە فەلسەفە زەرن. داواکان، کە ھیوان ھەموو دەخوازن فەلسەفە ئەم داوایانە بھەنەتەکایەوە. ھەموو دەخوازن فەلسەفە سەرلەبەری گەی زەوی بەرەو باشە بگەەت. باشەی لەم جەرە، کە یەکسانی، ئازادی و ماف لەخەدگرەت ھەر ھەموو ئەمانە ھەزی خەیان لە فەلسەفاوە وەردەگرن. بەڵام ھەنادی ئەم داوایانە، ھیوایانە،

کاری بەردەوام و هاوبەشی دەوێت.

٤. فەلسەفە چیپێدەکرێت؟. لە ئێستادا زۆرێک دەپرسن: فەلسەفە چیپێدەکرێت؟ لە ئەمە دەپرسین : فەلسەفە چیپێبکرێت؟ ئەو شتە چییە فەلسەفە دەبێت بیکات؟ وەکیتریش فەلسەفە چیپێدەکرێت و چیپێبکرێت هەر لەسەر ئەوە وەستاوە، کە فەلسەفە کێیە تا ئەم داوایەی لێبکرێت؟ فەلسەفە خەمانین، ئەوانەن، کە بیردەکەنەوە. فەلسەفە ئەو شەوازەیە، کە بە بیرکردنەوە دەگیرێتەبەر. ئەبەتە فەلسەفە لە هەرێ شەوازە دیار و دانسقەکانی بیرکردنەوەش. بەهەی فەلسەفەوە دەگەین بەو زانینەی نییمانە. ئەم زانینە چیپێدەکرێت؟ دەمانبات بەرەو تێگەیشتن. تێگەیشتن لەوەی تا هەنووکە لێیتنەگەیشتووین. ئەم تێگەیشتنەش خاڵی وەرچەرخانی ئەمەیە لە شتێک هەشتا نییە، کە دەشکرێت ئەوە هەشنگەرییبێت، کە دواتر لەمیانە بیرکردنەوەکانەوە دەتەکایەوە.
هەشنگەریی چرکەی لەدایکبوونی عەقڵە لای تاک/ لای گشت منێک. لەرەوە دەشێت بپرسین: لە ئێستادا شیاویی لەبەردەم ئاوگەی میراتی فەلسەفیدا ماوە؟ مرۆڤەکان باوەیان بەم پرینسیپە مرییە ماوە؟ ئەم شیاویی و باوەڕە پێویستە مابێت. بیرکردنەوە لە جیهان، ئەمە دەبێت کەمانبکاتەوە. پاش ئەم بیرکردنەوەیە ئەدی کاری سەرەکی فەلسەفە چییە؟ هەنگە یەک لەو کارانە بەرزکردنەوەی ئاستی هەشیاری گشتی بێت. ئەمە ئەرکی یەک کەمەگە و یەک کولتوور یان شارستانی نییە، ئەمە بەرپرسیاریێکی هەوشتی مرییی گشت سەرزەوییە.
سەرباری ئەوە، شوێنی فەلسەفە تەنیا هەی زانکەکان نییە، پرسیارە فەلسەفییەکان هەر لەنەو مامەستا و خوێندکاران نەشونما ناکات. فەلسەفە، کە مافی هەموانی بەسەرەوەیە بەهەیەوە دەکارین ئەو کەشانە بخەینە ژێر پرسیارەوە، کە ئەمە جیهان هووبەووی دەبێتەوە، ئەمەش بەزەری لەبەرئەوەی، فەلسەفە بەشدارە لە پەرەپێدانی تێگەیشتن لەو بنەما و بەهایانەی هەنمایی کردار و بەیارەکانمان دەکەن.

٥. خەمی ئێستای فەلسەفە ئەو پرسانەیە، کە هووبەووی جیهانی هاوچەرخ دەبنەوە. ئەو کەشانەی کە هووبەووی جیهان دەبێتەوە کەشگەلێکی کەن و هاوچەرخیشن. وەکیتریش لە وشەدانی فەلسەفەدا خەمان لەناو زۆرێک واتای فەلسەفییدا (ئاستیی، هەوشت، هاوەتیببون، لەبووردن، هەزلەیکترگرتن، دادپەروەریی،...) دەبینینەوە، کە گرنگن بە هەکشانی ئاستی تێگەیشتنی هەژانی ئەمە لە خەمان و دەروەبەرمان.

فەلسەفە تەنیا دیاردەیەکی هۆناکبیریی یان هۆشنگاریی نییە دیسیپلینیشە، ئەمو فەلسەفە تەقلایەکی پراکتیکی هۆژانەشە، کە دەکارێت کەمەگاکان بگۆڕێت و کولتوورەکان لەیەکتر نزیکبکاتەوە. واتە، فەلسەفە یارمەتیدەرە بۆ بنیاتنانی کەمەگایەکی ئاسوودەتر و هۆزدارتر. بەم شێوەیە فەلسەفە وا دەکات بتوانرێت لە بەربەست و ئاستەنگە گەورەکانی هاوچەرخ تێبگەین و بۆ دروستکردنی هەلومەرجی هزریی بۆ گۆڕانکاری وەڵامیان بدرێتەوە.

لەو پرسانەی، کە هووبەووی جیهانی هاوچەرخ دەبنەوە بابەتی هۆوشتە، کە دەتوانێت بابەتگەلێکی تریش لەخۆبگرێت، وەک: هێز، ئاکار، تەرەر، گەندەڵی، ماف. بۆ ئەوەی ئەمە بکرێت پێویستمان بەوەیە، کە زوو زوو پێناسەی فەلسەفە بکەرێتەوە. ئەوەش هووبکەرێتەوە، کە ئەرک و ئامانجی بنەڕەتی فەلسەفە چییە و دەخوازێتیش چی بۆ مرۆڤ بکات. ئەمەش بۆ پلەی یەکەم پێویستە بۆ مناڵان و دواتر بۆ لاوان بکرێت. لاوان، کە کەوتوونەتە ژێر فشاری کەمەگایەکی بەرخۆری دژە بەها و جیهانگیرییەکی پڕت و بڵاوە پێویستییەکی زۆریان بۆ خوێندنەوەی فەلسەفەی کلاسیک و هاوچەرخ هەیە.

سەرئەنجام، ئەو پرسانەی، کە هووبەووی جیهانی هاوچەرخ دەبنەوە خەمی ئێستای فەلسەفەن و گرنگە وا لە فەلسەفە بکەن خەی لە عەوام نزیکبکاتەوە. ئەمە هەگایەکیشە بۆ لە بەدەستەبژێرخستنی فەلسەفە و تێشک خستنە سەر گرنگی دیدگا هەخنەییەکانیشی.

ە. فەلسەفە واتە بیرکردنەوە لە هەنووکە. فەلسەفە هەنووکەی خەی هەیە. لەو کاتەی، یان سەردەمەی، فەلسەفە ئامادەیە ئەو کاتە، یان سەردەمە، هەنووکەی فەلسەفەیە. فەلسەفە، کە لە هەنووکەی خەی دورکەوتەوە فەلسەفە نییە. فەلسەفە چاودێرە بەسەر هەنووکەی خەیەوە. هەنووکە ناشێت لە ژێرکەنتڕەی فەلسەفە دەرچێت. ئەو دەمەی فەلسەفە بە ڕاڤەی هەنووکە ناوەڕێت ئەوە نەک هەر فەلسەفە نییە، بگرە بیریش لەو هەنووکەیەدا بوونی نییە. هەنووکەکان جەراوجەرن، لە فەلسەفە هەمانە. فەلسەفە لە دەمی دەرکەوتنیەوە دیارە ئامانج و ئەرکی چییە، هەنووکەش، کە دەگەڕێت فەلسەفە لەم گۆڕانە حالییە.

گشت ئەوەی لای سەرەوە وترا، بەرەو ئەو تەماشاکردنەمان دەبات، کە نزیکبوونەوەی فەلسەفە لە هەنووکە مەرجە. ئەمە بە ئاسانی نایەتە دی. بیرکردنەوە لە کردارکانمان سەرەتای گۆڕینی بیرکردنەوەکانمانە بۆ کردار. گشت هەنووکەیەک لەژێر کاریگەریی کردارکانە. هەنووکە بەی هەیە کردارکانمان بخاتەڕپرسیارەوە. خودی هەنووکەش گومانیلێدەکرێت بەرهەمی کاتی خەی نەبێت.

ە. فەلسەفە وادەکات تێگەیشتنی قوڵت هەبێت. ئەو دەمەی فەلسەفەکردن لە کەسەکدا چردەکات تێگەیشتنی قوڵ زاڵدەبێت. تێگەیشتنی قوڵ لەگەڵ تێگەیشتنی سادە و لاواز دا یەکناگرێتەوە. تێگەیشتنی قوڵ پێویستی بە بیرکردنەوەی زۆر و بەردەوامە. بیرکردنەوەش مەشق و ڕاهێنانی جۆراوجۆری پێویستە. لە تێگەیشتنی قوڵ دا ئاسۆکانی تێڕامان بەرین و کراوەن. لەوێندەرێ فەلسەفە توانای تێپەڕاندن و بینینی سنورەکانی لەنێوان زانستە جیاوازەکانیش دا هەیە. ئەوەی فەلسەفە لە تەک یەک زانست(دیسیپلین)دا یەکانگیرنابێت ئەمە یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی فەلسەفە. فەلسەفە بە چییەتی بیرکردنەوە دەستپێدەکات و بە پەروەردەکردنی تێگەیشتن کۆتایێدێت.
زۆر جار بە زۆرێک پرسیارەکانی فەلسەفە خەیان لە ناسادەیی دەدەن. ئەمە ڕاستە و بەشێکیش لە سروشتی فەلسەفە. بەپێی ئەوەی پرسیارەکانی فەلسەفە سەرسامان دەکەن بیرکردنەوەی وروژێنەریش دەسازێنن. بوون بە فەیلەسوف، نزیکبوونەوە لە فەلسەفە، ژیانی فەلسەفە لە خۆشگوزەرانی مرۆیی و لە هەناندی ئاشتیخوازی و...، گشت ئەمانە و گەلێک بیرکردنەوەی تریش وروژاندنێک لەخۆدا بەرجەستەدەکەن، کە ئەوەمان پێدەڵێن هەزر و تێگەیشتنی مرۆڤ و ژیانبیرییەکی لەتەک دەرکەوتنی فەلسەفەدا نیشونمایکردووە.

ە. فەلسەفە لە سەردەمی خراپی ئەلەکترۆنی دا لەژێرپرسیاردایە. دەمی هەنووکەمان دەمی زەدەبیە لە خراپی. ڕۆچەکی خراپی، کە بە شێرشە زانستییەکان دەگەڵتەوە بەم ژیانە گەیاندین. واتە، ئەوەی ئەم خراپیەی هەنایکاوە مەکینە هایدرۆلی و میکانیکی و ئەلکترۆنییەکان بوو. ئەم خراپیە ڕەفتارەکانی مرۆڤی ئەم دەمەی بەجۆرێک گۆیووە، کە ڕووداوەکان، دیاردەکان خراپ تێپەڕن. جیهانی تازە لە هەناویدا هەڵاوگەڵان و ێیکخستنێکی بەردەوام لە خۆدگرت و ئەمەش ئەو خراپیە دروستدەکات مرۆڤایەتی کاریپێدەکات. ئەم جیهانە دژی وەستان و سستییە، لە گەڕان و گەیاندن و گوازتنەوەی بەردەوامی خرادایە. ئەمە وایکردووە جوڵە وەک جاران نەبێت.
جوڵەی ئەمە لەژێر فشاری خراپی بووتە بەشێک لە ئەمە. جوڵەکانمان نەرماڵ نییە. لە گشت جۆگایەک ئەم جۆرە جوڵەیە ئامادەیە و مەحکومیشیکراوین بە جوڵە: لە بانق، لە ژووری نوستن، لە کاتی خۆشتن، لەناو شەماندفەر، لە... . هاوکات ئەم جوڵەیەی ئێستا هەیە، کە بەرهەمی خراپیە، خراپی دیگیتاڵی و سابیریانیCyber جوڵەیەکی سانا و بە لایەن نییە. تەماشا سەبەری خراپی لەناو گشت چالاکییەکانماندا بوونی هەیە: هاوڵێیەتی، وەرزش، خوێندن و فڕیوون، سێکس، سەما، نانخواردن و... هتد. هەر ئەم جوڵەیە

ئەوشمان پێدەڵێت، کە ئەو شتەی خەڵک دەگەڕێت لە جێگەی خەی نامۆنت و چیەتیشی دەگۆڕێت. خەڵایی دیدی ئەمەی بە جیهان گۆیەو و کاریگەریشی لەسەر پەروەردە، ئابووری، جیەسیاسی و ژینگە بەجێهێشتووە.
سەرئەنجام، فەلسەفە لەناو ئەم خەڵایەدا سست تەدەپێێت و فریای خستنەژەرپرسیار و گومانی دیاردە سایبیریانیەکان (فەمینیزمی سایبیریانیCyberfeminism، تاوان و دزی سایبیریانیCybercrime، سێکس و ئەویندداری سایبیریانی،.....) ناکەوێت. فەلسەفە، کە شوێنکی شیاو و گونجاوە بە بیرکردنەوە لە تەنگوچێێمە ەەوشتیی و سیاسیی و کەمەڵایەتیەکان، پەیوستی بەسەرلەنوێ چالاککردنەوە و وەگەڕخستنەوەیە بە شیکارکردن و ەوونکردنەوەی چەمکە سەرەکیە فەلسەفیەکان(ەاستی، ەەزلەیکترگرتن، وەفاداریی، ئەمەک، ئاکار،.....).

ە. زەفەربردنی فەلسەفە بە دەرەونشیکاریی لە دوورمەودادا دەرئەنجامی پەزەتیڤی دەبێت. فەلسەفە بە بیرکردنەوە(تەهزرین) یەکسانە نەک شیکارکردنی ەەفتار، بیرکردنەوەش لەسەر بیرکردنەوە گەشە بە بەوونی فەلسەفە دەدات. بیرکردنەوە لە چیەتی فەلسەفە بیرکردنەوەشە لە چیەتی ئەمەی بەرهەمهێنەری فەلسەفە. ئەمە، کە بە دەرەونشیکاریی ناکرێت ناسنامەیەکی هزریی لەناو دیسیپلینەکانی تر بە فەلسەفە دادەتاشیت.

سەرباری ئەوە، دوا کارکردنەکانی پەلەک لە بیریارانی فەێێنسی لەم چەند ساێێی دواییدا بەرەو ئەو تەزەی بردوون، کە کاتی ئەوە هاتووە فەلسەفە دەسەاتی شیکاریی لە دەرەوننناسی وەربگرێتەوە. دەرەوننناسی ئەم دەسەاتەی بە خراپ بەکاربرد: خەمەکی، بەزاریی، تەنیایی، دابەان لە خودی خە و دواتر لە ئەویتریش وەک خەیان ماونەتەوە و کەچی دەرەونشیکاریی پەیوایە هەر بەردەوام و سەرکەوتووە. بەم تەزەی بیریارانی فەێێنسی دەگەینە ئەو تێگەیشتنە، کە دەرەوننناسی پاشکۆیی پەبکرێت لە چارەسەرکردنی مرۆڤ.

هەندێك واتا هەن (سەزداریی، هاوەێیەتی، بەختەوەریی، خودگەرایی، خۆشەویستیی و...) تایبەتمەندی گەردەوونناوی خەیان هەیە. ئەم تایبەتمەندییە فەلسەفە بۆشەوازی خەی کاری لەسەر دەکات. وەکیتر، هەر ئەوشە وادەکات فەلسەفە زەفەر بە دەسەاتی شیکاریی دەرەوننناسی بەرێت. دووبارە شیکردنەوەی فەلسەفییانەی ئەم واتایەنەش هیوایەک بەوانە دەبەخشیت قوربانی دەستی دەرەوننناسی هاوچەرخن

زربەمان دەزانین، کە لەگەڵ تاڵیس، یەکەم هزرڤانی یۆنانی لە سەدەی شەشی پێش زایین، فەلسەفە بووە دەروازەی پاراستنی ڕۆحی ڕۆناکبیریی مرۆڤ. هەر لەو دەمەوە لەو شتانەی لە چییەتی فەلسەفەدا پێنهانکرا قسەکردن بوو لە واتاگەلێکی وەک: ڕاستی، هاوڕێیەتی، ئاشتی. وەک بەرپرسیارییەکی فەلسەفیی، لە دیسیپلینەکانی تر(بەتایبەت دەروونناسی و دواتر سیاسەت، کەمەناسی) بەشێک لەم واتایانەیان خستۆڕەکەڤی خەیانەوە و بە شێوازی خەیان تێڕیزیان بەسەرەوەکرد.

ە. لە ڕۆژی جیهانی فەلسەفەدا مەرگی فەلسەفە جارێکیتر مایەپووچدەبێتەوە. لەم ڕۆژەدا مەرگی فەلسەفە سەرلەنوێ دەبێتەوە بە بابەت. خودی ڕۆژەکە وەبیرهێنانەوەی گرنگیی فەلسەفەیە، پرسیاریشە لەسەر ڕەچەڵەکی فەلسەفە و دانپێدانان بە ئایدیای بەرەوپێشبردنی لەبوردەیی و ئاشتی، کە داوای توانامان لەدەکەن لە فەلسەفە. بەیە مەرگی فەلسەفە یەکناگرێتەوە لەگەڵ دەزی ڕەوشتیی و مرۆیی سەردەم و مەرگی شتەکیشە لە خەمان پەکهاتووە. فەلسەفە تا بەم جەڕەی ئێستا دروستبووە زەرەک سەدە و دەڤەر و کولتوور و فەیلەسوف کارییان بەکردووە. بەیە فەلسەفە هەر ئەرەیی نییە، ئەوێشە و خەڵکی گشت جێگا و شارستانییەتەکیشە.
لەبەرئەوە لەناوچوونی فەلسەفە لەناوچوونی ئەو شتەیە، کە هاوبەشە. شتە هاوبەشەکان بە ئاسانی لەناوناچن. نەک هەر لەبەرئەوەی لەخەڵا دروستنەبوون، لەبەرئەوەش، کە فاکتەری بنچینەیی کاری لە دروستبوون و پەرەسەندنییاندا کردووە. وەکیتریش ئەو شتە هاوبەشانەی هەکاری دروستبوونی فەلسەفەن تا هەنووکە هەن: جەنگ، ڕەوشت، ماف، ئەوین، دادپەروەریی، سەرباری ئەوانە مرۆڤ. ڕەگەزی مرۆڤ، کە تا هەنووکە ماوە پەیوەستی بە فەلسەفەیەوەک بیر. ئەم مرۆڤە ڕۆژانە بەریەککەوتنی هەیە لەتەک شت، درە، هەڵە، گەندەڵی، بە وەفایی، نیگەرانیی و... بەیە مرۆڤ بە فەلسەفە ناشێت هەڵبکات و مەرگی فەلسەفەش لە ئێستای مرۆڤایەتییەوە دوورە.

ە. خوێندنی فەلسەفە لە گشت قۆناغەکان پەیوەستییە. فەلسەفە بنەچەی خەیە، دەرینترین زانینە و زانینی زانینەکانیشە، کە فەیلەسوفەکان هەر زوو جەختیان لە دەگمەنی ئەم بنەچەیە کردووەتەوە. شوێنی فەلسەفە لە پەروەردەدا بە خوێندنی فەلسەفە لە گشت قۆناغەکانی خوێندن جێگا بە خەی دابینەکات. خوێندنی فەلسەفە و شوێنی فەلسەفە لە پەروەردەدا جگەلەوەی دەرفەتکی ناوازەیە بە چڕکردنی تێگەیشتن لە فرە کولتوری، هاوەاتیبوون و ئازادی بریتیشە

لە خوێندنی بیر و هیوایەکیش لەبردەم سەرلەنوێ بوژاندنەوەی فەلسەفەدا.

خوێندنی فەلسەفە مشقکردنیشە لەسەر بوونی فەلسەفە بە بابەتی چارەسەر بۆ کێشە و کێموکوێیەکان. فەلسەفە، کە قوتارماندەکات لە بیرنەکردنەوە، لەهاتوومان دەکات لە زاڵبوون بەسەر نیگارانی و کاتە قێراناوییەکاندا. خوێندنی بیر لە گشت قۆناغەکانی خوێندن سەرەتای حاڵیبوونی خودێ (قوتابییە) لە خودی خۆی، لە کردار و گشت ئاکارەکانی. ئەمە تەنیا ئەو کاتە دەکرێت، کە فەلسەفە دەبێت بە یەکێک لە مادەکانی قۆناغی بنەڕەتی. خوێندنی فەلسەفە پێش قۆناغی زانکۆ سەرەتای زاڵبوونی قوتابییە بەسەر تەحەدیات و ئەستەمەکان.
خوێندن و فێربوون لە بنەڕەتی بە فەلسەفە بنەڕەتی دەکات بە شوێنێک بە بیرنەکردنەوە، شوێنێک کە زانین تیایدا ناخرێتەژێرپرسیارەوە. فەلسەفە لە قۆناغی بنەڕەتی دا هەر پێوەندی نێوان زانین و پسپۆرییەکان ڕەکناخات، خودی زانینیش تەکەم و پرسیارئامێزدەکات، لە بەبازاڕیکردنی پڕوەردە زیانێکی زۆر لە فەلسەفەی خوێندن دەدات. فێربوونی فەلسەفەش لەناو کەبەکێیەکانی بازاڕ لەگەڵ پڕوەردە خودی کردەی فیربوون دوچاری گرفتی گەورەی ڕەوشتی دەکات. هاوکات ئاشناکردنی منداڵ بە فەلسەفە ئاشنابوونێتی بە پرسیار و وەڵام، بەس ئەمە هەرگیز نایەتەدی تا فەلسەفە نەخرێتە ناو پڕۆگرامی خوێندنی دایەنگە، باخچەی منداڵان و بنەڕەتییەوە.

10. فەلسەفە لە وشەدانی فەلسەفیی ئەمەدا کارساتبارە. ڕوو نییە لە ڕوناکبیریی ئەمەدا فەلسەفە لە چاوەنوای چیبدایە. ئەمەش بەڕی لەبەرئەوەی، کە فەلسەفە لە نەوەندی سیاسیی و ئەکادەمیی ئەمەونە. لە ئێستادا دەزینەوەی فەلسەفە لەو سێ نەوەندە گرنگەدا خۆی لە ئێستەمیی دەدات. ئەوەی دەبینرێتەوە زۆر شتە، لە فەلسەفە نییە. واتە ڕوناکبیریی هەیە، لە بە فەلسەفەیە. نەوەندی سیاسیی و ئەکادەمیی هەیە، کەچی زۆر نا فەلسەفییە، دوورە لە فەلسەفە، خۆی لە فەلسەفە دەدزێتەوە. وەکیتر فەلسەفە لەناو خەڵکی و سەسیال میدیاش نادیار و ناکاریگەرە.
سەرئەنجام، فەلسەفەونە، ئەمەش تەپکیی گومانی ئەمەیە لە وتاربێژیی و بەندگەیی ڕەمان و شیعری سەردەمی نوێ کوردیمان. فەلسەفە پێویستە لەناو ئەمەدا بدزرێتەوە. ونبوونی فەلسەفە، هەاوەشتن و تەدانی فەلسەفە بە زیانی گشت مرۆڤایەتی دەکەوێتەوە، نەک هەر ئەمە. چونکە چەکەرکردنی فەلسەفە لە گشت نەوەندەکانی ژیانی مرۆڤی سەردەم ،قوتارمان دەکات لە بنبەرکردنی نەفامی. تەنیا

بە فەلسەفە، بە فەلسەفەیەکی کراوە و نەترس، نەفامی و هاوشێوەکانی، بەدادی و تەرار، گەندەڵی، بنەبڕکرێت.
بەشێك لە ئەمە پێویستە بپرسێت دوای ئەو تێکشکانانەی، کە هاتەسەر کەمۆنیزم و ناسیۆنالیزم، ئێستاش کە ئەو دوو ئیزمism ـە بە ئیسلامی سیاسیی پێدەکرێتەوە هەمان تێکشکان بەرهەم نایەتەوە؟ ئایندەی فەلسەفە ئەو دەمە دەبێت چۆن بێت؟

11.دوا وتە: گرنگیی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی. فەلسەفە بە دامرکاندنەوەی نیگارانییەکان نییە. بەپێچەوانەوە فەلسەفە نیگارانییەکانی مرۆڤ وەک کێشە دەبینێت و بەدوای چارەسەریانەوەیە. ئەمشە جۆهەری جیاکردنەوەی فەلسەفە لە دەروونشیکاریی. فەلسەفە بەدوای دانایییەوەیە، لە جیهانی ئێستا لەژێر زەبری هەژاری، نەداری، نایەکسانی خەریکە دانایی خێی لەدەستدەدات، خەریکە گاڵتە بە دانایی و وشەدانی ئەم واتایەش دەکات. لەبەرئەوە دروستکردنی ژینگەی بیرکردنەوەی ڕەخنەیی لە زەر هەوە کاتیهاتووە.
باشە لە هەل و مەرجێکی وادا چی لە نیگەرانییەکانی زانست بکەین؟ فەلسەفە چی لەو بارییەوە پێیە بە وتن؟ فەلسەفە چاودێری ڕەوشتییە بەسەر زانستەوە. پشتگیریی لە زانست دەکات تا ئەو شوێنەی مرۆیی و ئاکارییە. فەلسەفە لە خودی خۆیدا بریتییە لە ئارەزومەندیێکی خۆیانە و تاکییانە، نەک زەرەملێیانە. فەلسەفە دوژمنی زەرەمڕێیی و ستەمە. بۆیە تا ئێستا بابەتی ئاشتی هەمیشەیی بابەتێکی هەستیارە بە گفتوگۆکردنێکی فەلسەفییانەی بەردەوام.
بەم جۆرە "فەلسەفە وەک دیسیپلینێک هاندەری بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و سەربەخۆیە و دەتوانێت بەشداری بکات لە تێگەیشتنێکی باشتر لە جیهان و چەسپاندنی بناغە ڕاستەقینەکانی پێکەوەژیانی ئاشتیانە و لەبوردەیی". ئەمە دروشم نییە، بەڵکو ماهیەتی ڕاستەقینەی فەلسەفەیە. جیهانی پڕ کارەساتباری ئێستامان پێویستیێکی زۆری بە فەلسەفەیە، بەو شتەی فەربوونی ژیان دەنەتەدی. داخ و جەخار کردەی فەلسەفەکردن و فەلسەفاندن لە دۆڤەری ئەمە بە ئاسانی نایەتە سەرپێ. لەم شوێنە ناپسپێە لە فەلسەفە داگیرکەری بواری فەلسەفەیە! پشتکردنی کەلەجەکان لە فەلسەفەوتنەوە زیانی لە گەیاندنی فەلسەفە بە زەرینە داوە. وەکیتر، لە زانکۆکانی هەرەم غەدرێکی زۆر لە فەلسەفە دەکرێت و ناپسپێر لە فەلسەفە وانەی فەلسەفە دەڵێتەوە و ئەمش هزر و تێگەیشتنی فەلسەفیی لەو شوێنەدا خستووەتە گیانەوە. بۆیە ڕەژی جیهانی فەلسەفە لە وەها دۆڤەرێک وەک گشت ڕەژێک تەماشادەکرێت.

سەرنج: یەنسکە لە ساڵی 2002 وە ڕۆژێکی بە فەلسەفە تەرخانکردووە، کە دەکەوێتە سەهەمین پێنجشەمەی مانگی نۆڤەمبەرەوە(مانگی یانزە).

ئۆفسانەکانی ناژەڵاتی سەرچاوەی بنەڕەتی سەرهەڵدانی فەلسەفە و زانستن.. نووسین و ئامادەکردنی: دڵشاد کاوانی

"لە کۆن زانست نەبێت، نەزانی خێی بە زانست ناودەبات."

مێژووی مەعریفە دووپاتی دەکاتەوە کە ناسینی سەرتایی مرۆڤ لە سەرسوڕمان و وەهم و خەیاڵ بە جۆرە جیاوازەکان پێکهاتووە. بەم شێوەیە چیرۆکی جیهان و ژینی مرۆڤ هەرچەندە چڕ و پڕی ئۆفسانەیی بێت، دەربڕینێکی زیندووە بە زانینی مرۆڤ سەبارەت بە خود و پەیوەندی نێوان خود و گەردوون. دروشمە زانستییەکانی ئەمڕۆ ئەم ڕاستییە ناتەدەکنێوە وەک ئاوی لێبیریان چووبێت کە ئۆفسانەی سەردەمی کۆن تەوی زانستی ئەمڕۆن.
وەک ئاو ٦٠ چیرۆکی لە پێنج کتێبە پیرۆزەکاندا هەیە زۆر لەیەک دەچن جگە لە هەندێک خاڵە وردەکانی دەستپێکردن.
کتێبی ئینجیل بەشی سەردەمی کۆن بەتەواوەتی چیڕۆکەکانی تەوراتە و تەوراتیش سەرچاوەی زەبوور و زەبووریش مەسحەفە، هەر بۆیە قورئانی پیرۆز چەندین جار جەخت لەوە دەکاتەوە کە لە هەمان سەرچاوەی کتێبە پیرۆزەکانی پێش خۆیەوەیە. چیڕۆکی ئادەم و حەوا و چیرۆکی یارالمیش لە بنەڕەتدا یەک بوو و شڕۆڤە تائیفییەکان لە مێژووی ئیمان و باوەڕدا چیرۆکی یارالمیشیان بەسەر پەلەکاندا دابەش کرد.
لە چیرۆکی یارلەمیشەوە دەزانرێت کە مرۆڤ تەنها هەوداوەک نییە و بریندەکانی خودا و گەردوون و بەشوماری بوونەوەرەکانی ناو گەردوون مەرجدار دەکەن. خەناسینی مرۆڤ لە پەیوەندییەکانی نێوان مرۆڤ و خودا، مرۆڤ و گەردوون و مرۆڤ و مرۆڤ پێکدێت و هەر پەیوەندییەک چەندین بوار دەگرێتەوە. لە بەشی شەشەمی زەبوردا ئەم خوڵی

مەعریفە لە ڕۆگەی وێنە و چیرۆکەوە نیشان دەدرێت.
ئەفسانە سەبارەت بە جیهان و ئازارەکانی مرۆڤ لە هەزار و گۆلانی هەموو کەشوهەواکاندا زۆرن. لە نێو ئیغریقیەکاندا ئەفسانەیەک لە بارەی قۆرخانەوە هەبوو: خودا پێشتر بە زەوی و ئاسمان بوو. قۆرخان خودا "مرۆڤ"ی وەک ئامانجی نیعمەتەکەی دروست کرد و لە ژێر دەریاچەیەکی گەورە (دەریا) دانا. <<پیاو>> کە مەبەست لەی ئادەمە بەزار بوو لە ژیان لەژێر ئاودا بە ماوەیەکی زۆر و داوای لە قۆرخان خودا کرد کە بیباتە دەرەوە بۆ شوێنکی ئارام. قۆرخان خودا فەرمانی بە "مرۆڤ" کرد کە تا دەتوانیت خاک وەربگرێت و بیهێنێتە سەر ڕووی ئاوەکە. "پیاوەکە" تەنوورە و چەقۆکەی پێ کرد لە خاک و بۆپەی ڕێنمایەکانی خودا قۆرخان خاکەکەی لەسەر ڕووی ئاوەکە دانا. زەوی لە ئاسماندا بەاو کردەوە و لەوەو ئاسمان و خۆر و مانگ و ئەستێرەکان دروست بوون. لەو کاتەوە، "مرۆڤ" بووەتە چەقۆی گۆردوون، و نەوەکانی لەدایک بوون، و نەوەکانی نامێنن ئەم ئەفسانەیە لە هێندەک ڕووەوە هاوشێوەی چیرۆکی کتێبی پیرۆزی میهرەبانییە، لە فیشەیی. بەڵام هەروەها گوزارشت لە بیروباوەڕی گۆلانی کۆن دەکات، وەک مرۆڤەکان، کە ئاو و خاک شکۆمەند دەکەن. "مرۆڤ" نزیکەی تەواو بەخشراوە بە سروشتی مرۆڤ، بەڵام جێستەی لەگەڵ هەموو پێکهاتەی گۆردووندا یەکدەگرێتەوە و کردارەکانی بە فەرمانی خودا یەکدەگرنەوە. بوون و ڕەفتاری مرۆڤ ڕەنگدانەوەی تایبەتمەندییەکانی بوونی ڕەحمی و مادییە. ئەگەر ئەفسانە بە زانستەکی سەرەتایی بزانین، ئەوا تێوانینی باوباپیرانی دوور لە بارەی گۆردوون و مرۆڤ بەرجەستە دەکات. ئەم بیرکانە دەوڵەمەندن بە خەیاڵ و ئامادەن بە ڕەنگدانەوەی مەجازی. بەڵام وێنەسازی توخمە فیکرییەکانی تایبەت بە خۆی هەیە و ئەم توخمانە بە ڕوونی هێندەک تایبەتمەندی پرسەی مەعریفی نیشان دەدەن.
جەیمس چەرگواردی بەریتانی: لە بەرهەمی "خاکی کانی مو"دا بۆی دەرکەوتووە کە چیرۆکی یارمیش کە ١٧ هەزار ساڵ لەمەوبەر لە خاکی مو نووسراوە، نزیکەی هەمان چیرۆکی یارمیش لە تەوراتدا بە شیکردنەوەی هیرۆگلیفەکان لە بەڵگەنامە بەردینەکانی دەزراوەوە لە هیندستان و مەکسیک و شوێنکانی تر. بە بۆای نووسەر شارستانیەتەکانی هیندستانی کۆن و میسر و بابل چەند پاشماوەیەکن لەو شارستانیەتە دڕۆشاوەی پێش خۆی و نوقمبوونی کیشوەرەکەش دەرئەنجامی دڕۆشاوەیی کولتووری دایک بووە. لە چوارچێوەی تەمارە زەویە کۆنکانەوە، مارە حەوت سەردارەکە وەک خوێقنەر، هەزی جەوهەری سەرهەڵدەدات. مارە حەوت سەرەکە حەوت زیرەکی هەیە و ئەو حەوت فەرمانەی کە لەلایەن ئەوەوە هاتووە وا دەکات هەموو گۆردوون

گۆشە بکات
مرۆڤ دەیەوێت بگاتە نهێنیەکانی بوونەکەی.من کێم؟ من خەڵکی کوێم؟ بۆ کوێ دەچم؟پرسیارەکانی وەک... زانایان تا ئێستاش بە هاوکاری ئامێرە مۆدێرنەکان بەدوای وەڵامی ئەو پرسیارانەدا دەگەڕێن. دروستکردنی گێردوون و یاساکانی کات بە هووننی لە چیرۆکی یارلمیشدا دەرکەوتووە کە لە مو مەینلاندەوە دەستکەوتووە، بە بەوای جەیمس چەرگوارد، مرۆڤکان سوودمەندی ئەو چیرۆکن و لە سەردەمی ئۆفسانەیی پەیوەندیە ئینسان و گێردوونیەکان لەنەو گۆڕکاندان لە مۆژووی زانستدا.
پەیمانگای ئەنتاریە بۆ توێژینەوەی پەروەردەیی، زانکۆی تەرانتە کارل بەریتەر (کارل بەریتەر) لە کتێبی "پەروەردە و هۆشیاری لە سەردەمی زانین"دا چەمکێک بە ناوی "تیۆری فۆلکلۆر" پێشنیار دەکات. بە بەوای کارل بەرتەر، تیۆری جەماوەری بەچوونی مرۆڤکانە لە غیابی تیۆری زانستیدا. تیۆری گشتی دەتوانێت بەبە لەکەینەوە و بە فلتەر بوونی هەبێت. بەگشتی دەروونناسی عەقڵی باو (دەروونناسی عەقڵی ساغ) بیرکۆ و تێبینی و ئارگیومێنت و پلان و ئامانج و بنەماکانیش هوون دەکاتەوە. ئەگەر پەیوەندی نێوان هۆشیاری و جیهانی بابەتی دروست بێت، ئەمە ئەنجامەکەی زانین و ئەگەر نادروست بێت، باوەڕی درۆ. تیۆری گشتی لە دەروونناسی خوێندەواری و تیۆری ناسینی خوێندەواری پێکهاتووە (کارل بەرسەر: پەروەردە و هۆشیاری لە سەردەمی زانین، ئینگلیزی، کەمبرگەی لەندەنس ئەرلیبام، ئەمریکا، ۲۰۰۲). جووتیارێکی نەخوێندەوار لەوانیە بەرهەمێک بچنێت بەبە هیچ چەمکێکی هووکناسی. هەنگۆ لە بوارکانی پزیشکی و پیشە دەستیەکاندا هووبوونی وەهای دەخێک ببنەوە. لە کتێبی "بیرۆریەکان"ی نووسەر زون قادری داپیرێک هەیە بە ناوی پریزیخان. ئەم داپیرە بە وردی وەک کەسایەتیەک وێنا کراوە کە کاریگەری تایبەتی لەسەر منداڵی زون هەبووە. لە باخچەیەکی ئاژەڵان سەوکی تەواو بەستوو دەخوات و لەناو باراندا گیردەخوات و دەبەستێت تا دەمرێت. ئەگەر داپیرە پریزیخان بیهنێتە ماڵەوە و پارچە پەتوویەک لە ئاوی شلتنیدا تەڕ بکات و بیخاتە ناو خاولیەکی قوماشەوە و بیخاتە سەر زون، نامرێت. زون وەڵامی ئەمای لە پەلی هووکناسیەوە فێربووە، لەو کاتەدا کە زون لە داپیرەی پرسی: "چیت کرد؟"، داپیرە وەڵامی دایەوە: "لە ئاو دەچێت" لەم نموونانەوە دەزانن تیۆری باو چیە. لەناو خەڵکدا کوتان (چارسەری جەستەیی)، ئیرام (چارسەری دەروونی)، گرێدانی ئاگر، بخور، جگەرکێشان، خوێنخواردنەوە، سووتاندن، پەستکردن، ئارەقکردنەوە و شەوازە پزیشکیەکانی دیکە تا ئەمڕۆش بەردەوامن. هەرچەندە ئەم

پراکتیزانە پەیوەست بە بیروباوەڕی شامانەکان لە ڕابردووی دووردا بە کاریگەریی ڕاستەقینەکانیانەوە لە ژیانی مرۆڤکاندا چەسپاون، بەڵام تا ئێستا بە هیچ تیۆرێکی زانستی ڕوونمان نەکردەتەوە، لەبری ئەوە وەک "خورافات" پشتگوێمان خستوون. هەر شتێک لە جیهانی ماددی و ڕەحیدا دەتوانێت ببێتە ئەبژەی زانست. لەناوبردنی نازانستیانە بە بەڵگەنەویستیان هیچی تر نییە لە دەرئەنجامێکی خراپی نەفامی. فیزیازان و فەیلەسوفی بەریتانی مایکل پۆلانی دەڵێت: بوونی ئاژەڵ لەلایەن زانایانی ئاژەڵانەوە نەدەزراوەتەوە. بوونی ڕووەک لەلایەن ڕووەکناسەکانەوە نەدەزراوەتەوە. بەهای زانستی ئاژەڵناسی و ڕووەکناسی تەنیا ئەوەیە کە درێژەپێدەری حەز و ئارەزووی پێش زانستی مرۆڤ بە ئاژەڵ و ڕووەک. بەم مانایە، هەرچەندە جیهانبینی دایکمان (ئەو باوەڕەی کە هەموو شتێک ڕەحی هەیە) جارێکە لە عیرفانییەت لە ڕواڵەتی زانستی ئەمڕۆ، بەڵام زانست هێشتا کارپێلێکی بوو کە هەواش هەواش لە سکی ئەو جارە جیهانبینانەدا پەگەیشتووە.

مێژوونووسی زانست و. پ. دامپیەر (W. C. Dfmpier) زانست بریتییە لە زانینی سیستماتیکی دیاردە سروشتییەکان، کە لەگەڵینەوە لە پەیوەندی نێوان چەمکە جاراوجارەکان دەکات کە گوزارشت لە دیاردە سروشتییەکان دەکەن لە سەردەمی فیکریدا (W. C. Dampier: <مێژووی زانست> و <چینی> و <بازرگانی > چاپی ١٩٩٤، لاپەڕە ٩) گوتی. پێش ئەوەی زانستی سیستماتیکی دروست بێت. ئەو توخمانەی کە لقەکە پێکدەهێنن دەبێت دروست ببن. ئەم هەکارانە لە ڕووی مێژووییەوە لە ژیانی مرۆڤ سەرتاییەکان و لە ڕەوشەسمە ئایینییەکانی گەلانی دواتردا و لە تێواننەکانیان بە سروشت و ژیاندا بوونیان هەیە. دامپیەر لە کتێبی "مێژووی زانست"دا باس لە پەیوەندی نێوان ئایینی مەسیحی و ئایین و زانست دەکات، هەروەها باس لە بچووننەک لە مرۆقناسەکان دەکات. بە بۆای ئەوان مقاعیەت بە شێوەیەک بەرەو ئایین دەبات، بە شێوەیەکی تر بەرەو زانست. (کتێبی سەرەوە، لاپەڕە ٢٧-٢٨). شامانیزم جارێکە لە زانینی جیهانی سروشتی ڕەهەتییە کەنکان و شێوازی ژیانی ماددی و ڕەحییان کاریگەرییەکی بەردەوامی بەجێهێشتووە. شامان و قەشەی ئەو سەردەمە ڕەشنبیری سەردەمی خێیان بوون و سروشت و خودا لە یەکتر جیا نەبوونەوە، بەڵکو لە بیرکردنەوەیاندا تێکەڵ بوون.

شێوازی زانینی خێکی ڕەهەتی دوور لە بارەی سروشت و ڕەحانیەت و کەمەگاوە، هەروەک چۆن لە هەموو وەتانی ڕەهەتەدا تەوەری چیرۆکی هەیە. بیرکەکان لەبری ئەوەی لە زنجیرەیەکی لۆژیکی

ئەرستۆدا دەرکەون، بە هەموو بەشەکانی چیرۆکەکەدا خوێن دەڕژن. ئەگەر تەماشای مۆزووی فەلسەفەی هیندەس بکەین، دونیابینییەکانی هیندەسی جگە لە پەکهاتە نەتەوەییەکانی خەیان تەکنە بە تووخمە عەرەبییەکانن. چیرۆکێک لە (جەمشیدنام) دا هەیە کە بە شێوەیەکی بەرفراوان لە نێو خەڵکی بابووتەوە: ئاژدەک، نوح پاڵکەوتبوو، چاوەکانی نوح خەوی لێکەوت. لێو کاتەدا نوح پانتاییەی لەبەر نەبووە و قوماشەکەی بە پشێوە دەکەشا. قوماشەکە بەهەی بایەوە هەڵیکرد و حەورەتی نوح دەرکەوت. سێ کوڕەکەی بەلایدا تێدەپەڕین. حەزرەتی یافس بە بینینی ئەم دۆخە چاوەکانی داخست و تێپەڕی، حەزرەتی سام بە دەستێک چاوەکانی گرت و بە دەستەکەی تریش قووماشەکەی ڕاکێشا و بەشە تایبەتیەکانی نووحی داپۆشی و تێپەڕی. کوڕەکەی هام بە گاڵتەجاڕیەوە وتی: ئای کراوە و داخراوە. لێو کاتەدا نوح لە خەو لە خەو هەڵسا و کاتێک گوێی لەم بابەتە بوو زۆر تووڕە بوو. بە یافەتی گوت: "نەوەکانت ببنە پاشا، بە سامی گووت: نەوەکانت هەم پاشا و هەم پێغەمبەر بن. بە هامیش گووت: "نەوەکانت کۆیلە و کۆیلە بن."

مۆزوونووسی ئاژەڵناتی موسا سەیرامی لە کتێبی "حەمیدی مۆزووی" (ئەنوەر بەیتور، چاپی ١٩٨٦ی دەزگای چاپخانەی نەتەوەیی پەکین چاپکراوە) سەرەتای مۆزوو لە نوحەوە دەستپێدەکات. گەلانی تورک بە یافەت و بابل و یەمەن و عومان و عەراق و ئێران بە سام و گەلانی ئەفریقا و هیندستان بە هامەوە دەبەستێتەوە. پێدەچێت باروودۆخ لە مۆزووی نووسراودا شایەدی جەبەجێبوونی دوعای نوح بێت. بە ئام ئە گە ێ وا بزانین ڕاستیە مۆزوویە کانی ناو مۆزووی نووسراو ەە ها نین یان مۆزوو لە قە ەە می مرۆڤە وە لاوازی و سە ەکەشی مرۆڤی هە یە ، وا هە ست دە کە ین کە لە لێدوانە کانی مە لا موسا سە یرامی دا تێنێکی ئەفسانەیی لە دەرەوەی ئەزموون هە یە . لەم چیرۆکەی سەرەوە کەشێک دەبینین، سێ هەوەست بەرامبەر بە هەمان شت و ئەنجامە جیاوازەکانی دەرئەنجامی ئەو هەوەستانە: یافەت بە حەیاییەوە کەچی دوایی کرد، ئەمەش ئامانجی ئەو تەقواییە بوو کە دەبوو پاشاکان هەیانبێت. سام بەگەردی هەبوو هەروەها پەوانە. بەیە نەوەکانی شانشینی و حیکمەتی پێغەمبەرایەتییان پێ سپێردرا. هام بەهەی بێئەدەبی خەیەوە محکوم بوو بە چارەنووسی کۆیلایەتی. ئەگەر ئەم چیرۆکە لە واقیعی مۆزووییە جیا بکەینەوە، ئەوا ئەو دەرەنجامە فیکرییەمان دەبێت کە هەوەستی خەڵک بەرامبەر بە شتەکان چییە، ئەزموون و مەعریفە و چارەنووسی هاوتایان دەست دەکەوێت. ئەم دەرەنجامە حوکمەکی بیرمەندی فەرەنسی ڕێنی دیکارت (١٥٩٦-١٦٥٠)مان بیردەخاتەوە: ژیری لە هەموو مرۆڤێکاندا وەک یەکە. کەواتە ناکۆکی

لە بیرۆادا لە زیرەکتربوونی کەسێک لە کەسێکی ترەوە سەرهەڵنادات، بەڵکو لەو ڕاستییەوە سەرهەڵدەدات کە شێوازی بیرکردنەوەمان جیاوازە یان بیرکردنەوەکانمان ئاراستەی یەک هەڵکار نییە. منداڵەکانی نوح بە وەڵامی جیاوازەوە لە هەمان کێشە نزیک بوونەتەوە و بەم شێوەیە ئەنجام و چارەنووسی جیاوازیان هەبووە. پەیوەندی نێوان کاریگەری و هەڵکار لە چیرۆکی سەرەوە و لە قسەکانی دیکارتدا جێختی لەسەر کراوەتەوە. بەڕام یەکێکیان لە فەرەمی وێنەدایە و ئەوی دیکەیان لە فەرەمی هەستکردندایە کە لە نەریتی بیری ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا ناسراوە. یەکێک لەوانە ئەو ڕووداوەیە کە لە قورئانەدا ڕوویدا و ئەوی دیکەیان ئەو ئەنجامەیە کە لە ڕووداوەکەوە دەرچووە. کەسانێک کە توانای دەرەنجامەعەقڵانییەکانیان نییە لەو ڕووداوە، هەرچەند ئەو چیرۆکەی سەرەوە بخوێننەوە، وانەکە فەر نابن. قسەکانی دیکارت بۆ کەسێک کە ناتوانێت دەرەنجامە فیکرییەکان لە ڕووداوە ڕاستەقینەکانی ژیانیدا جیابکاتەوە، بەمانایە. ژیان پڕ لە مانا و وانە بۆ کەسێک کە پەیوەندی ناوەوەی نێوان وەرگرتن و حیکمەت دەدزێتەوە. چیرۆکی ڕووداوەکە بۆ حیکمەتەوە، حیکمەتیش چیرۆکەکە کە ڕووداوەکەی لابراوە. بۆیە فەیلەسوفانی ڕۆژهەڵات ناتوانرێت بۆ پڕی مەدلولی فەلسەفی ڕۆژئاوا هەڵسەنگێندرێن، بەڵکو بەراوردکاریش دەکرێت.
ئەگەر بمانەوێت لە جیهانبینی و شێوازەکانی ناسینی گەلانی کۆن بکۆڵینەوە، لەوانەش زانستناسی مرۆڤناسی، ئەوا دەبێت چاومان لە ئەفسانە، فەرهەنگانی بیروباوەڕی ئایینی، تەمارە زارەکی و نووسراوەکان، ئینجا مێژووی بەرهەمهێنان و ئابووری، پیشەسازی و نەریتی بیناسازیمان بێت. ئەمە ناتوانێت خەمان لە تاندان بپارێزین. بۆ گومان ناتوانین مێژووی زانستی ئارکەلۆژی یان مێژووی زانستی بۆبۆ بوونی ئاسیای ناوەڕاست ڕۆژهەڵاتی دوور و پشکۆتنەکانی گەلانی کۆنی نێوان دوو ڕووبار ئەوە دەزانین کە ژیریاری گریک چۆن پایەکانی خۆی لەسەر ئەفسانەکانی ڕۆژهەڵاتی بوونیاد ناوە.
زەر جاردەزێنەوە شوێنەواریەکان لە ناوچەکەدا ڕاستەوخۆ دەبێتە هۆی دامەزراندنی مێژووی زانستی ئاسیای ناوەڕاست و ئاسیای سەروو و ڕۆژهەڵاتی دوور. دەتوانین ئاماژە بۆ هەر قۆناغێکی مێژوویی بکەین.

ەمانی بانـدەکانیش دەنیشنەوە و سەرنجەکی کورت.. سەدیق سەعید ەواندزی

هیچ ژانرەکی ئەدەبی وەکو ەمان، پەیستی بە وردەکاریی لە چنینی ەوداوەکان و گەانەوە و وەسف نییە. بە جۆرەک کە ەمان، بە هونەری گەانەوە و وردەکارییەکان دەناسرێت. بە بەوای من، ەمانووس وەک ئەو ئەندازیارەیە، کە نەخشەی کارەکی ئەندازەیی ەک دادەڕێت و ئەگەر بچووکترین لایەنی ئەو نەخشە و ئەندازەسازییە لە بەرچاو نەگرێت، ئەوا ەنگە کارەکی هونەری سەرکەوتوو، نەخشەیەکی هونەریانەی جوان دەرنەچێت. ەمانیش بە هەمان شێوە، ئەگەر ەمانووس لە گەانەوەی ەوداوەکان و وەسف و نیشاندان و ناساندنی کارەکتەرەکان، بەو شێوەیە ورد نەبێت، بەگومان دەکەوێتە هەڵەی وەها کە خەشی درکی پێ ناکات. لە میانەی ئەزموونی خەم وەک خوێنەرەک و لە پەراوێزی خوێنەوەی ەمانەوە، گەیشتووەتە ئەو بەوایەی، کە زەربەی هەرە زەری ەمانووســـــــکانی ئەمە، لەو وردکارییە شارەزا نیین و دەکەونە هەڵەوە. بە جۆرەک وەسفی شتەک دەکەن، کەچی لە درێژەی ئەو وەسفەدا، بە ئەوەی هەستی پێ بکەن، دەکەونە هاودژییەوە. ەمانووسـکانی ئەمە، زەر جار(وەسف) کە توخمەکی سەرەکی و بنەەتی ژانری چیەک و ەمانە، وەک پێکهاتەیەکی هونەری و یەک وێنەیی دەبینن و ناچنە نەو ئەو وردەکارییەی کە دەبە لە نەو ئەو وەسفەدا هەبێت. بە نموونە: تە کە باسی وەرزی زستان دەکەیت، دەبە ئەوەت لە خیاڵ بێت، کە بەفر و باران و ەهەشە لە زستان هەن. کە باسی هەڵەی میکانیکی فەکەیەک دەکەیت کە بە ئاسمانەیە و دەفڕێت، دەبە باسی ئەوەش بکەیت، کە سەرنشینانی لە چ دەخەکی ترس و دڵەاوکێ و مەترسی ژیان دان لەو کاتەدا. ئەم جۆرە لە وەسفکردن زەر گرنگە، لە ژانری ەمان و چیەکدا. چونکە بە هەیەوە، گەانەوەی ەوداوەکان مەوداەکی تەر وەردگەرن و لە پەراوێزیشیەوە خوێنەر وردتر دەچێتە نەو بینای هونەری ەمانەکەوە. لەو ەوانگەیەوە، لە ەمانی (باڵندەکانیش دەنیشنەوە) جۆرەک لە پارادەکسی لە وەسفی ەوداو کارەکتەر و تیمەی ەمانەکە بە گشتی دەبینین. بە شێوەیەک کە ەمانووس لە یەک دەربەیندا، بە دوو جۆر وەسفی پێچەوانەوەی دژ بە یەکی شتەک دەکات.ئەم ەمانە، چیەکی پەناهەندەیی چەند کەسەک دەگەڕێتەوە، کە بە هەی شەڕ و نالەباری

ژیانیانەوە، هووە و ئەوروپا بە ڕەگەزپەرستی ناساغ و پڕ نەهامەتی کڕچ دەکەن و سەرەنجام لە کەمپێکی پەنابەراندا یەکدەگرنەوە. ئەوکەسانە، قوربانی شەڕ و نەهامەتییەکنی ژیانی نێو وڵاتکیانن و بەو خەونەوە دەچنە ئەوروپـــــــا، وەک ئەوەی لە دەزگەخەکەوە بچنە بەهەشتێک، کە چی کاتێ ئەو ژیانەی ئەوەش ئەزموون دەکەن، درک بەوە دەکەن کە ئەوروپاش ئەو بەهەشتە نییە، وەک ئەوەی خەیان وەنایان کردبوو، بەڵکو لەوەش وەک نامۆیەک دەبینرێن و لە بەریەکەوتن دان لەگەڵ ژیانە ئەوەش. لەڕەدا، بە کورتی ئاماژە بۆچەند توخمێکی بینای هونەری ڕۆمانەکە دەکەین.

گێڕانەوە:_

یەکێک لە خەوشکانی ئەو ڕۆمانە ئەوەیە، کە کەی هووداوەکان لە سەریەک یەیتمی گێڕانەوە دەکەن. بە جۆرێک کە ڕۆمانەکە دەخوێنینەوە، هەست بەوە دەکەین کە ئەوە ڕۆمانووسە دەدوێت و قسە دەکات، نەک کارەکتەرەکان. ئەگەرچی چەندین کارەکتەری جیاواز لە یەکتری، لە هووی سایکۆلۆژیی و پەروەردەیی هەن، بەڵام لە میانەی بینینی ڕووکانییان، وەک یەک دەدوێن و بیر دەکەنەوە، وەک ئەوەی هەموویان کەپی یەکتری بن. هەریەک لە (ئازاد، شەیما، ئامۆز، کەریم، مەریوان، فەرهاد، سامان، کامەران، ڕۆغدە) کارەکتەری ڕۆمانەکەن، بەڵام ئەگەر سەرنج لە زمانی ئاخاوتن و دوانییان بدەین، هەست بە جیاوازییەکی ئەوتۆ ناکەین. تەنانەت ڕۆمانووس تێبینی شێوەزار و دیالکتیکی زمانەوانی کارەکتەرەکانیشی نەکردووە. بۆ نموونە: لە لاپەڕە (22) دا، کاتێ ئەفسەری لێکۆڵینەوە پرسیار لە (فەرهاد عامر) دەکات کە خۆکی (عەفرینە) و پێی دەڵێت پیشەت چییە؟ فەرهاد لە وەڵامدا دەڵێت:(ڕۆژنامەنووس بووم لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. ڕۆژنامەیەکی ئۆپۆزسیۆن بوو بە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. ڕۆژنامەکە ئێمە بڵاوی دەکردەوە و ڕۆژانە هەواڵی ئەو شوێنانەی دەگەیاند کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو

بـدەن. بـۆیـە زۆرگـرنگـە لـە میـانـەی گـەشـانـەوەی ڕووداوەکـدا، دەنگـی مـامـنووس نـەبـێتـە بگـرەوەی سـەرەکی، بـەڵکـو دەبـێ سەربەسـتی بـە کارەکتـەرەکان بدرێت، کـە خـۆیان بدوێن و هـەڵـکـۆیان وازی بکـەن.

وەسف:_

وەسف، یـەکـێکی دیکـەیـە لـەو توخمـە سـەرەکیـیانـەی لـە پـاڵ هـەگـزەکانی دیکـە، بـینـای هونـەری دەقی هـەمان پـێکدەهـێنن و هـەڵـکی سـەرەکی لـە میـانـەی گـەشـانـەوەی ڕووداوەکان دەبـینـێت. زۆر جار لـە هـەگـەی وەسفـەوە، دەچـینـە نـاو وردەکاریی ڕووداوەکان و کارەکتـەرەکان و دیمـەنـەکانـەوە. بـەڵام هـەر تـەنها وەسفکردنی شتـێک گرنگ نـیـیـە، لـەوە گرنگتر ئـەو وردەکـاریـیـە، کـە لـە وەسـفکردنـەکـەدا هـەیـە، بـە جـۆرێـک کـە ڕووکـەی لـۆژیکی و بـابـەتی هـەبـێت. وەسفـەکان، دەبـە لـەگـەڵ ژینگـەی دەوروبـەرو واقیعی ڕووداوەکان و هـەڵـەی کارەکتـەرەکان بگونجـێن. لـەو هـەمانـدا، لـە گـەڵـێک شـوێن، وەسـفی دژ بـەیـەکـی یـەک ڕووداو، یـان کـردار و هـەڵسوکـەوتـێک هـەن. بـە نموونـە:

- لا 27 نووسـیـویـەتی:_(پـەنجـەرەکـە لـە خـۆیـەوە شکـا نـازانم خـوتبووم لـە وادەی هـەڵسانم ئـەو شکابوو) هـەمانـنووس لـەڕدا، جـەناوی (ئـەو) کـە کـەسی سـێیـەمی تاکـە، بـە (جام) بـکار هـەناوە، ئایا ئـەمە وەسفـێکی گونجاو و بابـەتیـە؟
- لا 33 نووسـیـویـەتی:(هـەڵـەی هـەڵـە هـەڵـەی هـەڵـەی هـەڵـەی

سەردەمی بەعس زیندانی بووایە، وەک ئاوەی لە دەزخ بێت، ئیدی چۆن ئاوەندە ئاسوودە و بە خەم دەبێت، کەشی زیاد بکات؟

- لا 78 نووسیویەتی:_(خەی کوتایە ناو سەمونخانەیەک و گەرمای تەنووریکانی پێ گەیشت) لەرەدا، چونکە باسکە پێویستە بە وەسف لە زمانی کوردیدا، ئیدی دەبە لە سەر وردکاریەکان بوەستین. سەمون، بە تەنوور دروست ناکرێت ، بەشە سەمونخانە و نانواخانە، هەردووکیان لە زمانی کوردی بە کار دەن.
- لا 113 نووسیویەتی:(ئەگەر ئەم ئەرکانە بە ئەنجام گەیشتبان ئەوا ئەو ئەرکانە ئەگەر

□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□
□□□□□□□□: (دوای سەرکەوتنی ئاسانسەرەکە، چونکە ئاسانسەر سەردەکەوێت و دادەبەزێت، پیاوەکان بە زمانە لووسەکانییان (چونکە کێ) پێشنیاری ئەوێیان بە کردن، کە سەرتا ئەوان بچنە نەو ئاسانسەرەکە).

- لا 49 نووسیویەتی:_(ئینجا دوا بە دوای ئاکشانی هەواڵە پەیستەکان لە شوفێرکانییان) سەرنج لە ستەکە لە ووی ئەزمانییەوە بدەن و شایەنی ئاماژە کردنە لە گاڵک شوێنی ئەمانەکە، کەموکورتی لە لایەنی ئەزمانی زمانی ئەمانەکە هەیە، بەڵام ئەمە تەنها ئەو نموونانەمان هێنایەوە.
دواجار دەموەت ئاماژە بۆ بدەم، کە لەم سااڵنەی دواییدا، دەیان چیەک و ئەمانی، نووسەرە ناودارەکانی کوردم خوێندوونەتەوە، بە داخەوە زۆربەی هەرە زۆریان، هەڵەی سەیر و زۆق دەکەن و بە سەریان تە دەپەڕێت. نازانم ئەمە لە بە ئاگایە، یانیش پەڵەپەڵی چاپ و باوکردنەوەی ئەمان ؟
- پەراوێز: باسەندەکانیش دەنیشنەوە، ئەمان، نووسینی: بە یان سەلمان، باوکراوەی: نەوەندی ئەهەند _سلەمانی 2021
- ئەم بابەتە، لە ژمارە(279) ی گەڵاری ئامان، لە 5/10/2022 باوکراوەتەوە.

چەند تێزێک سەبارەت بە گرفتەکانی ئاخنەی مارکسیستیی.. نووسینی : ئەناتۆلی ڤاسیلیڤیچ لەناشارسکی

وەرگێڕانی بە ئینگلیزیی : ی گانوسکین

وەرگێرانی بۆ کوردیی : عەبدوڵا سەمان(مەشخەڵ)

یەک

ئەدەبی ئەمڕۆ بە گرنگترین ساتەوەختی گەشەکردنی خۆیدا تێدەپەڕێ. ژیانێکی نوێ لە وشەکەمان بنیادنراوە و ئەدەبیش زیاتر و زیاتر دەسازێت کە چۆن ئەم ژیانە لەشێوە نادیار و ناجێگیرەکەی خۆیدا هەناسە هەڵدێژ بکات. بەپێی هەونیشەوە دەتوانێت ئاستەنگەکان لە بەرزترین ئاستی سیاسیدا بگوازێتەوە و بە تایبەتیش کاریگەری مارکس لەسەر سەرجەم پرسەی بنیادنانەکەدا دەبێت.

هەرچەندە لە وشەکەمان کەمترین جیاوازی لە نێوان تاک(ئیندیڤیجوال) ی چینەکانی هەیە بەڕاورد بە چینەکانی وشانی تر، بەڵام هێشتا مەحاڵە وا بیربکەینەوە کە بەتەواوەتی ناچیایەتییە. بەڵەبەرچاوگرتنی حەتمییەتی جیاوازی مێلەکانی نێوان ئەدەبی جووتیاری و ئەدەبی پرۆلیتاری لەم وشەدا؛ چەند هەگزێک هەیە کە هەوەستە کەنەکانی خۆیان پاراستووە، هەگزگڵەک کە بەهیچ شێوەیەک لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا ناسازێت و وە ناشتوانێت لەگەڵ ئاراستە بنچینەییەکانی بیناکردنی سۆشیالیزم لەلایەن پرۆلیتاریاوە، هەبکات.

ململانێی نێوان کۆن و نوێ بەردەوامە. کاریگەری ئەورووپا ، ئابردووی ئەورووپا، پاشماوەی چینە حاکمەکان، بەرژوەزی نوێ کە گەشەی زیاتر لەژێر هەنماییە ئابووریەیە تازەکان دەکات، هەموو ئەمانە وا لە خۆیان دەکەن؛ هەستیان پێ بکەین. ئەمانە پەردەیان لەسووی نە تەنها تەنینەوەی میزاجی تاک و گروپ و خەڵک هەڵداوەتەوە، بەڵکو لە ئاوێتەبوونی هەموو ئەم جۆرانەوە هاتونەتە بوون. پێویستە بیرمان نەچێت بە لە بەرچاوگرتنی هەوتە بەرهەستکارە بەرژوازییەکان؛ ئاستەوخۆ و بەدەستی ئەنقەست، تووخمێکی تر هەیە هەنگۆ زۆر مەترسیدارتر بێت؛ کە بەزاندنی ئاسان نییە؛ ئەویش هەوەستی بەرژوازی بچووکە لەهەمبەر ژیانی هەژانەوە. ئەمش بەقووڵی شوناپێی خۆی لە هەوەستە هەژانییەکانی خودی پرۆلیتاریا و تەنانەت لای زۆربەی کەمینەستەکانیش دەکاتەوە. ئەمش دەرخەری ئەوەیە کە بەچی خەباتی چینایەتی هەر لەسەر شێوەی خەبات لەپێناو بنیادنانی شێوازی ژیانێکی نوێ کە نەک هەر تەنها هەگیری جێپەنجەی خواستە سۆشیالیستەکانی پرۆلیتاریا بێت، ئاناوەستێت، بەڵکو لەگەڵ دەستگرتن بە هێزی ئابردووی خۆی کە لەهەرکات زیاتر شکۆ و شێوەی

وردتر و قووەتر دەسپێنێت. ئەمە ئەو دەخڵیە کە وا دەکات چەکی هونەر؛ بەتایبەتی ئەدەب لەمەدا زۆر گرنگ بێت. هەورەها دەبێتە هۆی دەرکەوتنی بنیادنانی ئەدەبێکی دوژمنکارانە؛ شانبەشانی ئەدەبی پرۆلیتاری و ئەدەبی خەباتگێڕیی. مەبەستم لەم دژە توخمە تەنها و تەنها دژە توخمە بە هۆشیاری، بەڵام لەوڵاشەوە دژە توخمی ناهۆشیاریشمان هەیە کە دژە لە نیگەتیڤیی و ڕەشبینیی و ئیندیڤیجوالیی و بەڵایەنیی و شەواندنەکانی خەیان.

دوو

لەگەڵ ئەو ڕەخنە بەرچاوەی کە ئەدەب لەژێر هەڵومەرجی لەم جارەدا دەیگرێت، ڕەخنەی مارکسیستی بەرپرسیارێتیکی گەورەی دەکەوێتە سەرشان. ڕەخنەی مارکسیستی شانبەشانی ئەدەب کە ئێستا بگومان ئەرکێیەتی بەوپەڕی هێز و تواناوە بەشداری چێ و بەهێز لە پرۆسەی شکلگیری ئینسانی نوێ و شەوازی نوێی ژیاندا بکات.

سێ

ڕەخنەی مارکسیستی بە پلەی یەکەم بەوەدا لە هەموو جارەکانی تری ڕەخنەی ئەدەبی جیا دەکرێتەوە کە ناتوانێت سروشتی سەسیلەژی نەبێت – بگومان بە ڕەحی کەمەناسی زانستی مارکس و لینین. هەندێکجار جیاوازی لەنێوان ئەرکی ڕەخنەگری ئەدەبیی و ئەرکی مێژوونووسی ئەدەبی دەکرێت. ئەم جیاوازیکردنە پشت بە شیکردنەوەکانی ئابردوو و ئێستادا نابەستێت، ئەوەندەی کە مێژوونووسی ئەدەبی هەڵدەستێت بە شیکردنەوەی بابەتییانەی بنەماکانی کارکردن و جۆشوخێنی لە ئایدیای کەمەایەتی و کاریگەری بەسەر ژیانی کەمەایەتییەوە. لەکاتێکدا بنەسبەت ڕەخنەگری ئەدەبییەوە هەڵدەستێت بە هەڵسەنگاندنی کارەکە؛ لەڕوانگەی دەستکەوت و هەڵە تاسەر شکێیی و کەمەایەتییەکان.

بە ڕەخنەگری مارکسیستی ئەم جیاوازیکردنە دەبێتە هەی لەدەستدانی نزیکەی هەموو سەناحییەتەکانی. هەرچەندە ڕەخنە بەمانای وردی وشەکە دەبێت وەک پێویستییەک بەشێک بێت لەکاری ڕەخنەی مارکسیستی و دەبێت لەکدانەوەی کەمەایەتی توخمێکی بنچینەیی گرنگی ئەو ڕەخنەیە بێت.

چوار

ئەی ڕەخنەگری مارکسیستی چۆن شیکردنەوە کەمەناسییەکی بۆ ئەنجام دەگەنێت؟ مارکسیزم پێیوایە کە ژیانی کەمەایەتی وەک هەر بەشە

جواداکانی ئەندامەکی ئەرگانیکیی پشت بەیەکتر دەبەستن. لەرەو یاریەکان ھەی یەکلاکەرەو دەگەن لە خیلال پەیوەندیە ئابووریە زەر سروشت و مادیەکاندا و لەپەش ھەموشیانەو شوازکانی کارکردن. بە نموونە لەشیکردنەوەی گشتی سەردەمکی دیاریکراودا، پەویستە ڕەخنەگری مارکسیستی تێبکۆشت تا وێنەیکی تەواوی گۆشەی کەمایەتی ئەو سەردەمە نیشان بدات. کاتک کە گفتوگۆی نووسەرک یان کارەکی ئەدەبی دەکرت ھیچ پەویست ناکات ھەلومەرجی بنەرەتی ئابووری شیبکرتەوە. لەبەرئەوەی بەچوونی ھەمیشە سوودبەخش کە دەتوانین بە بەچوونی پلیخانەف ناوزەدی بکەین بەھەزکی تایبەتەوە دەتە پشەوە. کەدەت کارە ھونەریەکان زەر بەکەمیی بشەویەکی ئاستەوخۆ پشت بە شوازکانی بەرھەمھێنان لە کەمەگەیەکی دیاریکراودا دەبەستن. ئەوان لە خیلالی ئایدە نەوەندگیرەکانی وەکو سەرخانە چینایەتییەکان و سایکۆلۆژیای چینایەتی کۆلەئەنجامی بەرژەوەندیە چینایەتییەکان پکدەن، پشتیان پدەبەستن. ھەر کارەکی ئەدەبی ھەمیشە ، ھەشیارانە یان ناھەشیارانە، ڕەنگدانەوەی سایکۆلۆژیای چینایەتییە کە نووسەرکە نوێنەرایەتی دەکات ، ئەگەر نا وەک زەربەیجار ووەدات ڕەنگدانەوەی تەکنیکەکە لەو توخمانەی کە کاریگەری چینە جیاوازەکان لەسەر نووسەر نیشان دەدەن. ئەمش دەبەت بخرتە ژەر شیکردنەوەیکی ورد.

پێنج

لەھەر ئیشیکی ھونەریدا، بەشەویکی بنچینەیی پەیوەندی بە سایکۆلۆژیای ئەم یان ئەو چین، ئەم یان ئەو کە و کەمەی کەمایەتی فراوان لەگەی ناوەکەوە دیاری دەکرت. ئەدەب، ھونەری وشە، ھونەری نزیک لە فیکر، لەشەوەکانی تری ھونەر زیاتر بەوە جیا دەکرتەوە کە بەبەراورد بە شەو، بایەخکی زەر بە ناوەکی دەکات. لە ئەدەبدا بەشەویکی تایبەت ئەوە ووەن کە ئەوە ناوەکی ھونەریە کە بیروا و ھەستکان لەشەوی وێنە یان پەیوەند بە وێنەوە؛ وەک توخمکی یەکلاکەرەوەیە لەسەرجەم کارەکە، فە دەداتە دەرەوە. ناوەکی ھەوە دەدات لەخودی خیدا شەویکی دیاریکراو بەدی بھێنت. دەتوانین بێین لە یەک شەوی نموونەیی زیاتر بووەی نیە کە لەگە ناوەکەکی دیاریکراودا بگونجت. نووسەر دەتوانت بەک زیاتر یان کەمتر بە بیروباوە و ووداو ئەو ھەستانەی کەجەی بایەخین، شەوازی گوزارشتکردن بدزتەوە کە زەرترین بە لە ەوونی و بەھێزترین کاریگەری لای ئەو خوێنەرانەی کە بەرھەمکیان لەپێناودا نووسراوە، جبەت.

بەم شێوەیە لێخنگری مارکسیستی بابەتی شیکردنەوەی ناوەڕۆکی کارەکە و ئەو کرێکە کۆمەڵایەتییەی کە بەرجەستەی دەکاتەوە، بەپلەی یەکەم وەردەگرێت. پەیوەندی لێخنگری مارکسیستی لەگەڵ ئەم یان ئەو کۆمەڵە کۆمەڵایەتییە و ئەو کاریگەرییەی کاری ئەدەبی لەسەر ژیانی کۆمەڵایەتی هەیەتی، دیاردەکات. دوای ئەوە بەشێوەیەکی بنچینەیی دەچێتە سەر شێوە لەگەڵشنیگای شیکردنەوەی چنیەتی جەبەجەکردنی ئەم نموونانە لەپێناو ئامانجەکانی دەق. ئەمەش بەو مانایەیە کە تەدەکەشێت تا کارەکەی بەپێی توانا گوزارشتکەر و جێی باوەڕ بێت.

شەش

بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا مەحاڵە ئەرکی تایبەتی شیکردنەوەی شێوازی ئەدەبییەکان، فەرامەش بکرێت و لێخنگری مارکسیستیش نابێت چاوپێشی لەم مەسەلەیە بکات. لەواقیعدا، شێوەی هەر کارێکی ئەدەبی هەر بە ناوەڕۆکەکەی دیاری ناکرێت، بەڵکوو کۆمەڵە توخمی تر هەن کە ناکرێت لێیان لەبەرچاو نەگیرێن. پرسە یان کرداری بیرکردنەوە و گفتوگۆی سایکۆلۆژی کە مرۆڤ دەتوانێت ناوی بنێت شێوازی ژیانی چینێکی دیاریکراو (یان کۆمەڵەی چینایەتی کە کاریگەری بەسەر دەقەکەوە هەیە)، ئاستی گشتی هۆشیاری کۆمەڵگەیەکی دیاریکراو و کاریگەری دۆروبەر و بەتاقەتبوون بە ئابردوو و هەوەدان بە نوێبوونەوە، کە دەشێت لەسەر سەرجەم لایەنەکانی ژیان دەربکەون، هەموو ئەمانە دەتوانن کاریگەری لەسەر شێوە دابنێن و دەکرێت وەکو هەکاری یارمەتیدەری دیاریکردنی شێوە لەبەرچاو بگیرێن. زۆربەیجار شێوە بە تەنها کارەکەوە پەیوەست نییە، بەڵکوو بە قوتابخانەیەکی تەواو یان سەردەمێکی تەواوەوە پەیوەستە. لەوانەشە ببێتە هۆزێک زیان بە ناوەڕۆک و ئەوەی دۆزی دەستەوە، بگەنێت. هەندێکجار دەکرێت لەناوەڕۆک جیا بکرێتەوە و ئەوکات سروشتێکی گۆشەگیر و بزۆو وەردەگرێت. ئەمەش کاتێک ڕوو دەدات کە کارە ئەدەبییەکان گوزارشت بن لەو تەوانینە چینایەتییەی کە خاوەن لە ناوەڕۆک و سە لە ژیانی واقیعی دەکەنەوە و سروشتێکی خۆبەدەستەوەبەدەر و گۆشەگیریان هەیە. بەپێچەوانەی سروشتی ئاسانخوازی و بەهودەیی، هەموو ئەم توخمانە پێویستە بەشێک بن لە لێکدانەوەی مارکسیستی. وەک خوێنەر دەبینێت کە ئەم توخمە شێوەخوازانە کە بەرهەنگاری شێوازی ڕاستەوخۆیی لەهەر شاکارێکی هونەری دەکەن، بەتەواوەتی شێوە لەڕەگی ناوەڕۆکەوە دیاری دەکەن. هەورەها هەر کارێکی ئەدەبیش دەیەوێت ببێتە شاکار بەهەر حاڵێک دابڕاو نییە لە ژیانی کۆمەڵایەتی. ئەمانە بەشێوەی

خەیان دەبێت کۆمەڵایەتییانە شی بکرێنەوە.

حەوت

ئەمە تا ئێستا سەرنجی خەمان بۆشۆیەکی بنەڕەتی لە بواری ڕۆخنەی مارکسیستی وەک ئەرکی لێکۆڵینەوەی ئەدەبی، قەتیس کردووە. ڕۆخنەگری مارکسیستی لێرەدا وەکو زانا و لێکۆڵەرەوەیەکی کۆمەڵناسی بەدیار دەکەوێت، کە زۆر بە وردی میتۆدی شیکردنەوەی مارکسیستی لە بواڕکی دیاریکراودا (واتە ئەدەب) پیادە دەکات. دامەزرێنەری ڕۆخنەی مارکسیستی بلیخانۆف؛ بەتوندی پەداگری لەسەر ئەوە دەکات و دەڵێت ئەمە ئەو ڕۆڵە ئاستەقینەیە کە ڕۆخنەگری مارکسیستی دەبێت پێی هەبسێت. بلیخانۆف جەغد دەکاتەوە و دەڵێت مارکسیستێک بەوەدا لە ڕۆشنگەر جیا دەکرێتەوە کە ئامانج و داواکاری تایبەت بە ئەدەب دیاری دەکات، بەڵام ڕۆشنگەر لەگۆشەنیگای ئایدیایەکی تایبەتەوە حوکمی بەسەردا دەدات، ڕۆخنەگری مارکسیستی هەکارە سروشتییەکانی دەرکەوتنی ئەم یان ئەو کاری ئەدەبی ڕوون دەکاتەوە.

لەبەرئەنگاربوونەوەی میتۆدی بابەتییانە و زانستییانەی مارکسیستی بە ڕۆخنەگرتن لە خودگەرایی کۆن و میتۆدی هەڵگەڕاوەی ئیستاتیکا و چێژ، پلیخانۆف نەک هەر لەسەر هەق بوو، بەڵکوو گەلێ کاری ئەنجامدا لەپیناو دەزیندەوەی ڕاستەقینەی داهاتووی ڕۆخنەی مارکسیستی و هەنگاوەکانی ئەو ڕۆخنەیە.

لەگەڵ ئەوەشدا نابێت بەهیچ شێوەیەک بیر لە تایبەتمەندییەکانی پرۆلیتاریا بکرێتەوە وەک تەنها دیاریکردن و لێکدانەوەی کۆمەڵە زانیاری دەرکیی چاوی لێبکەین. مارکسیزم هەر بەتەنها تێزکی سادەی کۆمەڵایەتی نییە، بەڵکوو بەرنامەیەکی چالاکە بۆ بنیادنان، بنیادنانکی لێوجەرە بۆ بەهەڵسەنگاندنکی بابەتییانەی ڕاستییەکان بیری لێناکرێتەوە. ئەگەر مارکسیستێک نەتوانێت بە شێوەیکی بابەتیانە هەست بە پێوەندییەکانی نێوان ئەو دیاردانە بکات کە دەوری دەدەن، ئەوا وەک مارکسیستێک تەواو بووە. بەڵام لە مارکسیستکی ڕاستەقینە و گشتگیرەوە ئەمە داوای زیاتریش دەکەین ئەویش کاریگەری دانانە لەسەر ئەم ژینگەیە. ڕۆخنەگری مارکسیستی زانای فەلەکناسی ئەدەبی نییە تا یاساکانی جووڵانەوەی حەتمی تەنی ئەدەبی لە گەورەوە تا زۆر بچووک شیبکاتەوە، ئەو زۆر لەوە زیاترە. ئەو جەنگاوەر و بنیادنەرە. ئەمەش بەو مانایەیە کە پێویستە هەکاری هەڵسەنگاندن لە ڕۆخنەی مارکسیستی هاوچەرخ بە گرنگ و پێبایخ بزانین.

هەشت

ئەی ئەو پەوڕانە چین کە دەبێت هەڵسەنگاندنی کاری ئەدەبی لەسەر بنیادبنرێت؟ با پێش هەموو شتێک لە هاوکێشەکەوە لەم بابەتە نزیک ببینەوە. لێرەدا بەگشتی هەموو شتێک هاوون. پەیوەندییەکە لێرە هەمان پەیوەری ئەخلاقی پرۆلیتاریای لەدایکبووە. هەموشتێک کە یارمەتیدەر بێت بۆ گەشە و سەرکەوتنی پرۆلیتاریا بدات باشە و ئاوەشی زیانی پێبگەیەنێت، خراپە. ڕەخنەگری مارکسیست دەبێت هاوڕا بدات لەوتەی کەمەڵایەتی بنەڕەتی لە بارهەمێکی دیاریکراودا بدەزێنێتەوە؛ دەبێت بزانێت بارەو کوڵ دەڕوات، ئایا ئەم پرسیارە ئارەزووماندانەیان نا. وە دەبێت هەڵسەنگاندنی خۆی لەسەر ئەم بیرەکە بنەڕەتی و کەمەڵایەتی و دینامیکییە بنیات بنێت. تەنانەت لەبواری هەڵسەنگاندنی ناوەڕۆکی کەمەڵایەتی هەر کارێکی ئەدەبیی هەموو شتێک لە سادەخوازییەوە دوورە. ڕەخنەگری مارکسیستی دەبێت زۆر زیرەک و هەستیار بێت، ئەمەش بە تەنها بەمانای مەشق یان ڕاهێنانی مارکسیستی نییە، بەڵکو دەبێت کەمەڵە بەهرەی تیا بێت، کە بەبێ ئەم بەهرانە ناکرێت هیچ ڕەخنەیەک بوونی هەبێت. لەحاڵەتی کارێکی ئەدەبی بەڕاستی مەزندا گەلە لایەنی جیاجیا هەیە کە دەبێت هەڵبسەنگێنرێن. لەم حاڵەتەدا زۆر زەحمەتە هیچ تەرازوو و پێوانەیەک بەکار بهێنرێت. ئەوەی لێرە بەدواوەین پەی دەوترێت هەستیاری کەمەڵایەتی، ئەگەرنا بەگومان هەڵە ووددات. لەسەر ڕەخنەگری مارکسیستییە کە نابێت تەنها دڵی بۆ کارانە خۆش بێت کەباس لە گرفتەکانی ساتەوەختیی دەکەن، بەبێ ئەوەی ئینکاری گرنگی تایبەتی کێشەکانی ئێستا بکەین، بە تەواوی مەحاڵە گرنگییەکی گەورەی ئەو پرسانە پشتگوێ بخەین کە لە یەکەم بینیندا زۆر گشتی و دوور دەردەکەون بەڵام لە ڕاستیدا لە وردبوونەوە لێیان کاریگەرییان لەسەر ژیانی کەمەڵایەتی هەیە.

لێرەدا هەمان دیاردەمان لەبەردەستدایە کە لە زانستدا هەیە. خواستی ئەوەی کە زانست بە تەواوەتی دەستبەرداری ئەرکە پراکتیکییەکان بێت، ئەوە هەڵەیەکی گەورەیە. ئەوە ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگرە کە ئەبستراکترین کێشە زانستییەکان لەکاتی شیکارکردنیاندا ڕەنگە هەندێکجار ببنە هۆی زۆرترین گرفت و ئاریشە. ئینجا لەگەڵ ئەوشدا، کاتێک نووسەرێک یان شاعیرێک پێناوەتە بەر شیکاری ئەرکە گشتییەکان، ئەگەر نووسەرێک پرۆلیتاریی بێت هاوە دەدات بە دووبارە هەڵسەنگاندنەوەی پرۆلیتاریانە پێناوە بنەما ڕەشنبیرییەکان ببات، کە ڕەنگە زۆر بە ئاسانی ڕەخنەگر تووشی

سەرلەشێوان بکات. ئامێزی یەکەم : چونکە لەم حاڵەتانەدا هیچ پەیوەندیەکی ڕاستەقینەمان نییە. دووەم : ڕەنگە گریمانەکان لەڕادا بەهایەکیان هەبێت؛ بەرترین گریمانەکان لەبەرئاوەی بایەخ بە شیکاری کەتایی کێشەکان نادات، بەڵکو کێشەکان دەخاتە بەرچاو و شیدکاتەوە. لەگەڵ ئەمشدا هەموو ئەمانە تا ئاستێک ئاماژە بەو کارە ئەدەبییانە دەدەن کە بایەخی تەواو بابەتییانەیان هەیە. ئەو نووسەرەی کە لە کارەکانیدا خاڵەکانی بەرنامەی ئەمە ڕوون دەکاتەوە و گۆشەی پێدەدات، ئەوە بەکردەوە هونەرمەندێکی خراپە. نووسەر کاتێک بەهادارە کە زەوییەکی دەستەنەدراو بکەێت و بێشەوەیەکی هەستیارانە بوارێک بدەزێتەوە کە زەحمەت بێت بە لەژیک و ئامار بتوانن بچنە ناوییەوە. بەیاردان لەسەر نووسەر لەسەر هەقە یان نا، یان بە ڕەگەیەکی دروست؛ ڕاستی و خواستە بنچینەییەکانی کەمەنیزم پێکەوە کەدەکاتەوە کارێکی هەروا ئاسان نییە لەوانەیە نەتگەنەتە بەیارێکی دروست تەنها لەحاڵەتی بەریەککەوتنی بیروباوەڕی خوێنەر و ڕەخنەگر نەبێت. بەڵام هەموو ئەمانە کاری ڕەخنەگر بەبایەخ و ناپەویست ناکەن.

فاکتەرێکی زەر گرنگ هەڵسەنگاندنی ناوەڕۆکی کەمەایەتی کارە ئەدەبییەکان ئەوەیە کە بەپێی حوکمی دووەم لەسەر کارەکە؛ دەبێت قەزاوەت بکرێت. ئامێزی لە هەنگاوی یەکەمدا پێدەچوو کە سەر بە کەمەڕە دیاردەی نامە بێت و هەندەکجاریش دژ بە خەمان بێت. وە لەڕاستیدا زەریش گرنگە هەڵوەستی دووژمنانی بناسین و سوود لە قسەی ئەو گەواهیدەرانە وەربگرین کە پاشخانیان لە پاشخانی ئەموە جیاوازە. ئەمانە ڕەنگە زەربەی کات بمانگەڕێننە ئەنجامگەلێکی قووڵ. لەهەرحاڵەتێکدا دەبێتە هەی دەڵەمەندبوونی زیاتری مەعریفەی کەکەکراومان دەربارەی دیاردەکانی ژیان. ڕەخنەگری مارکسیستی کە دەڵێت ئەو نووسەرەیان ئەو بەرهەمە ئاوا و ئاوایە، بە نموونە بێت ئەوە دیاردەی وردەبەرژوازییە و ڕەخنەگر نابێت هەرگیز ئەو کارەیان ئەو نووسەرە بە جووڵەیەکی دەستی ڕەت بکاتەوە. دەشێت لەزەربەی کاتدا سوودێکی زەری لەبەبینرێت. لەبەر ئەم هەیە، هەڵسەنگاندنی دووەم لەدیدگایەکەوە بێت کە نە لە دیدگای ئەسە و ستایشی کارێکی تایبەتەوە ، بەڵکوو لە ئەگەری بەکارهێنانی هەوڵە بنیادنەرەکانماندا بێت کە ڕەنگە ئەرکێکی ڕاستەوخۆی ڕەخنەگری مارکسیستی بێت.

من دەمەوێت پێ بە پێستی ئەم کارە بەم، دیاردە نامە و دووژمناکارەکانی دەقی ئەدەبی تەنانەت ئەگەر بەو مانایەی سەرەوەش

هەندێک سوودیان هەبێت، بەگومان دەتوانن لەڕادەبەدەر زیانبەخش و ژەهراوی بن و دەرکەوتنی مەترسیدارانەی پەوپاگەندەی دژە شۆڕش بن. ئەمەش بە هیچ وتنێک سەردەکەشێت بە دەرکەوتنی نەخنەی مارکسیستی؛ بەڵکوو بە دەرکەوتنی سانسۆری مارکسیستی.

نە

ئەرکی ڕەخنەگری مارکسیستی لەوانەیە زۆر ئاڵۆزتر بێت کاتێ لە هەڵسەنگاندنی ناوەڕۆکەوە بۆڕوو هەڵسەنگاندنی شێوە وەردەچەرخێ. ئەم ئەرکە زۆر گرنگ و پلیخانۆفیش جەغدی لەسەر گرنگییەکەی کردەتەوە. کەوابوو لێرەدا پەیوەری گشتی بە هەڵسەنگاندن چییە؟ پەیوەستە شێوە تا دەکرێت لەگەڵ ناوەڕۆکدا بگونجێت. ئەمەش زۆرترین توانای گوزارشتکردنی پەدەبەخشێت و زۆرترین دەنیایییش دەدات لەسەر ئەو خوێنەرانەی کە دەقەکەیان لەپێناودا نووسراوە. وە لەسەرووی هەموو شتەکیشەوە، پەیوەستە ئاماژە بەو پەیوەرە فەرمی و زۆر گرنگە بدرێت کە پلیخانۆفیش لێرەدا بانگەشەی بۆ دەکا. ئەدەب هونەری وێنەکانە و هەر دەستدرێژییەک دژ بە ئایدیا پێتییەکان و پروپاگەندە؛ هەمیشە زیان بە بەرهەمەکە دەگەیەنێت. ئاشکرایە کە ئەم پەیوەرەی پلیخانۆف هەڵها نییە. بە نموونە بەرهەمی نایابی سالتیکۆف-شچەدرین، ئوسپێنسکی و فورمانۆف هەن، کە بە هیچ وەنی لە بەرامبەر ئەم پەیوەردا خۆتا دەکەن و ئەمەش بەو مانایەیە کە کارە ئەدەبییە تێکهەڵشێلدراوەکان کە وتارە ڕەخنەییەکان لەگەڵ بیری جادان تێکەڵ دەکەن، ئەدەب و ڕای گشتی پێکەوە کە دەکەنەوە، دەکرێت لە مافی گشتی خیاندا بوونیان هەبێت. بەڵام بەگشتی مرۆڤ دەبێ خەی لەم شتانە بەدوور بگرێت. بەگومان ئەدەبی کاروباری گشتی یان(جادان) کە لە فەرمدا دروشاوەیە، جۆرێکی نایابی پەوپاگەندەی ئەدەبییە بە فراوانترین مانا وشەکە، بەڵام بە پێچەوانەوە، وتارە ڕەخنەییە هونەرییەکان کە بارگاوی بوون بە توخمە تەنیا جاردانەکان، خوێنەر بە ساردیی دەهێنەوە، هەرچەندە ئارگیومێنتەکانیشیان دروشاوە بن. ئەمەش بەم مانایەیە کە ڕەخنەگر هەموو مافێکی هەیە باس لە ناتەواوی هەرسکردنی ناوەڕۆکەکە لەلایەن نووسەرەوە بکات ئەگەر ئەم ناوەڕۆکە لەبری ئەوەی بە ئازادی لە بەرهەمی هونەریدا لە وێنەی کانزای تەواوی دروشاوەدا بژێت، لەدەرەوەی ئەم ڕەخنەوەدا پرشنگدار و گشاوە دەمێنێتەوە.

پەیوەرە تایبەتەکەی دووەم کە لە پەیوەرە گشتییەکەوە سەرچاوە دەگرێت وەک لە سەرەوە پێناسە کراوە، پێیوەندی بە ڕەسەنایەتی فەرمەکەوە هەیە. ئەم ڕەسەنایەتییە دەبێ لە چی پێک بێت؟ ڕەک لەم

بابەتدا: جەستەی فەرمی بەرهەمێکی دیاریکراو دەبێ لەگەڵ بیرکەرەکیدا، لەگەڵ ناوەرۆکێکدا تێکەڵ بێ یەک کەی دابڕشنکراو بێت. بگومان کارێکی هونەری ئاستەقینە دەبێ لە ناوەرۆکدا نوێ بێت. ئەگەر ناوەرۆکەکە تازە نەبێت، بەرهەمەکە بەهایەکی کەمی هەیە. ئەمەش ئاشکرایە. هونەرمەند پێویستە شتێک دەربڕێت کە پێشتر دەرنەبڕاوە. دووبارە؛ بەرهەمهێنانەوە هونەر نییە (هەندێک لە نیگارکێشان بە زەحمەت دەتوانن لەم بابەتە تێبگەن) بەڵکو تەنها پیشەیەکی دەستییە، هەرچەندە هەندێک جار زۆر وردە. لەم ڕوانگەیەوە ناوەرۆکی نوێ لە هەموو بەرهەمێکی نوێدا داوای فۆرمی نوێ دەکات.

دەتوانین ئەم ڕەسەنایەتییە ئاستەقینەیەی فۆرم لەگەڵ چیدا بڕاورد بکەین؟ لە پلەی یەکەمدا فۆرمی کۆنەپەرستانە هەیە کە ڕێگری دەکات لە بڕاستی جێگیرکردنی بیرکەیەکی نوێ لە کارەکەدا. نووسەر دەتوانێت بە فۆرمگەلێکی پێشتر بکارهێنراو سەرسام بێت و هەرچەندە ناوەرۆکەکەی نوێیە، بەڵام دەژێتە ناو کووندەی شڕابی کۆنەوە. ناتوانایەکانی ئەم جۆرە ناتوانرێت سەرنجیان ڕادەرێت. لە پلەی دووەمدا، ڕێنگە فۆرمەکە بوونەوەرێکی سادەییەوە لاواز بێت، بە نموونە بە نیشانەکی نوێ و سەرنجڕاکێشەوە، ڕێنگە نووسەر خاوەنی وشەسازی، بنیاتنانی دەستواژەکە، تەواوی چیرۆک، بابەت، ڕەمان، شانامە و هتد نەبێت؛ و بە مانای ڕیتم و جۆرەکانی تری شیعر. هەموو ئەمانە دەبێت لەلایەن ڕێخنەگری مارکسیستەوە ئاماژەیان پێبدرێت. ڕێخنەگری مارکسیستی ئاستەقینە – جۆرێکی یەکپارچە، دەتوانین بڵێین ڕێخنەگرێکی لەو جۆرە – دەبێ مامەستا بێت، بە تایبەت مامەستای نووسەرانی گەنج یان تازە دەستپێکردووان بێت.

لە کۆتاییدا، سێیەم گوناهی سەرەکی دژی یاسا تایبەتەکەی سەروە بە ڕەسەنایەتی فۆرم، "زیادە ڕەسەنایەتی" فۆرمە، کە تێیدا بەتاڵی ناوەرۆک بە داهێنان و ئازاندنەوەی فۆرمی دەشارێتەوە. ئەو نووسەرانەی کە لەلایەن فۆرمالیستەکانەوە تووشی بوون، ئەو نوێنەرە تایبەتانەی دامانی بەرژوازی، بەو شێوەیە ناسراون کە هەوڵدەدەن ناوەرۆکی ئاستگەل و قورسیان بە فۆرمی جۆراوجۆر بڕازێننەوە، بەمەش کارەکانیان تێکدەدەن.

هەروەها مرۆڤ دەبێ بە وریاییەوە لە پێوەری سێیەمی سروشتەکی فۆرمالی – گشتگیربوونی کارەکە – نزیک بێتەوە. تێلستۆی بە ئەزمەوە قسەی لەسەر ئەمە دەکرد. ئەمە کە لەڕادەبەدەر ئارەزووی دروستکردنی ئەدەبێکین کە ئاراستەی جەماوەر بکرێت، و بانگەوازیان بە بکەین سەبارەت بە خولقێنەرانی سەرەکی ژیان، هەروەها گرنگی بەم

گشتگیرییەشمان هەیە. هەموو شۆڕشکانی خەباتدووەگرتن، لە گۆشەگیری، هەموو شۆڕشکانی مەبەست لەسی بازنەیەکی بچووکی جوانیناسە تایبەتمەندەکان، هەموو ڕێکخوتن و وردبینییەکی هونەری دەبە لەلایەن ڕێخنەی مارکسیستەوە ڕەت بکرێنەوە. ڕێخنەی مارکسیستی نەک هەر دەتوانێت، بەڵکو دەبێت لە ڕابردوو و ئێستادا ئاماژە بە شایستەییەکانی ناوەوەی ئەم جۆرە بەرهەمانە بکات، لە هەمان کاتدا چوارچێوەی عەقڵی ئەو هونەرمەندەش شەرمەزار بکات کە هەوڵدەدات بەو جۆرە میتۆدە فەرماڵییانە خەی لە واقیع دابڕێت.

بەڵام وەک لە سەرەوە ئاماژەمان پێدا، دەبێت بە وریاییەوە مامەڵەگەڵ پەوەرەکانی گشتگیریدا بکرێت. لە چاپەمەنییەکانی ئەمدا، لە ئەدەبیاتی پەوپاگەندەخوازی خەماندا، لە کتێب و گۆڤار و توێژینەوە زۆر ئاڕاستەکانەوە داوای زیرەکییەکی بەرچاو لە سەرتاییترین ئاستی جەماوەری خوێنەر دەکەن. بە هەمان شێوە ناتوانن هەموو ئەدەبیاتەکانمان بگەیەننە ئاستی جەماوەری جووتیاری کەم فەرهەنگ یان تەنانەت کرێکاران. ئەمەش هەڵەیەکی زۆر کوشندەیە.

نووسەری شکەدار دەتوانێت بە سادەییەکی هونەریی؛ هێندە بەهێز گوزارشت لە بیرکەیەکی کەمەایەتی ئاڕاستەز و بەرنخ بکات کە بگاتە دڵی ملیۆنان کەس. هەروەها نووسەری شکەدار دەتوانێت بە ناوەڕۆکێکی بەراوردکاری سادە و سەرەتایی بگاتە دڵی ئەم ملیۆنان کەسە؛ ڕێخنەگری مارکسیست دەبە بەهایەکی زۆر بە نووسەرگەلی لەو شێوەیە بدات. لەڕەدا سەرنجی تایبەتی ڕێخنەگری مارکسیست و یارمەتی ژیرانەش پێویستە. بەڵام بەگومان نابێت ئینکاری بەهای ئەو بەرهەمانە بکات کە بە هەموو کەسێکی خوێندەوار بە ئادەیەکی پێویست؛ تێگەیشتنیان ئاسان نییە، کە ئاراستەی چینی سەرەوەی پرۆلیتاریا، ئەندامە ئاڕاستەکانی حیزب، ئەو خوێنەرەی کە گەیشتووەتە ئاستێکی بەرچاو لەفەرهەنگ؛ دەکرێت . ژیان چەندین کێشەی گەرموگوڕ دەخاتە بەردەم ئەم حیزبی ئەو خەڵکەی کە ڕەخنەکی بەئەندازە گرنگ دەگەڕێت لە بنیاتنانی سۆسیالیزمدا؛ وە بەگومان نابێت ئەم کێشانە بەبە وەڵامکی هونەری بەمننەوە تەنها لەبەر ئەوەی هێشتا ووبەووی جەماوەری بەرفراوان نەبوونەتەوە یان لەبەر ئەوەی هێشتا ناتوانرێت بە فەرمی گشتگیر کاریان لەسەر بکرێت. بەڵام پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە ئەمە زۆر بە پێچەوانەوە ڕێیشتین، نووسەرانمان سەرنجیان لەسەر ئەرکەکی ئاسانتر چەکردووەتەوە – نووسین، بە بازنەیەکی فەرهەنگی لە خوێنەران لە کاتێکدا دووبارەی دەکەمەوە، ئەدەب بە باشبوونی ژیانی کرێکاران و

جووتیاران، بۆ مەرجێک ئەدەبێکی بەتوانا و سەرکەوتوو بێت، دەبێ بە تایبەتی بەهایان پێ بدرێت.

دە

وەک پێشتر وتمان ڕەخنەگری مارکسیستیش تا ڕادەیەکی بەرچاو مامەستایە. ڕەخنەگرتن بەمانایە مەگەر ڕەخنەکە هەندێک چاکە، جارێک لە پێشکەوتن بەرهەم بهێنێت. وە دەبێت ئەم پێشکەوتنە چی بێت؟ یەکەم: ڕەخنەگری مارکسیستی دەبێ لە پێوەندی لەگەڵ نووسەردا مامەستا بێت. تەواو ئاگاری ئەوە هەیە کە دەنگی تووڕە لەم بارەیەوە بەرز بکرێتەوە و بڵێت کەس مافی بە ڕەخنەگر نەداوە کە خۆی لە نووسەر بە باڵاتر بزانێت و هتد. کاتێک پرسیارەکە بە دروستی دادەڕێژرێت، ئەم جۆرە ناڕەزایەتیانە بە تەواوی بەبەها دەبن. یەکەم: بە سەرنجدان بەوەی کە ڕەخنەگری مارکسیست دەبێ مامەستای نووسەران بێت، ئەوە بەدوای خۆیدا دەنێت کە دەبێ مارکسیستێکی لەڕادەبەدەر خاوەن ئیرادە بێت، کەسێکی زانا و سەلیقەی بە ئیدانە بێت. دەوترێت ئەمە ڕەخنەگرێکی لەو جۆرەمان نییە یان تەنیا ژمارەیەکی زۆر کەم نەبێت. لە حاڵەتی یەکەمدا نەیارەکانمان هەڕەشن؛ لە دووەمدا لە ڕاستییەکان نزیکتر دەبنەوە. بەڵام تەنها یەک دەرەنجام هەیە کە لەمەوە دەربهێنرێت؛ ئەویش ئەوەیە : پێویستە فەر بین. لە نیشتمانە گەورەکەماندا نیازپاکی و بەهرە کەم نابێتەوە، بەڵام فەربوونێکی زۆر سەخت هەیە کە دەبێ ئەنجام بدرێت. دووەم: بەگومان ڕەخنەگر نەك هەر نووسەر فەر دەکات بەبێ ئەوەی بە هیچ شێوەیەك خۆی بە باڵاتر بزانێت، بەڵکو زۆر شتیش لە نووسەرەوە فەر دەبێت. باشترین ڕەخنەگر ئەو کەسەیە کە بتوانێت بە سەرسامی و جۆش و خرۆشەوە لە نووسەر بڕوانێت و لەهەر ئاستێکدا نیازی باشی هەبێت بۆرامبەری. ڕەخنەگری مارکسیستی دەتوانێت و دەبێ لە دوو ڕووەوە مامەستا بێت بە نووسەر: یەکەم: دەبێت ئاماژە بە نووسەرە گەنجەکان بکات – و بە گشتی بە ئەو نووسەرانەی کە توانای ئەنجامدانی ژمارەیەکی زۆر هەڕەی فەرمییان هەیە – هەڕەکانی ناو بەرهەمەکانیان. جاران بە شێوەیەکی بەرفراوان دەگوترا کە ئەمە پێویستمان بە هیچ (بڵینسکی)یەک نییە، چونکە نووسەرانمان چیتر پێویستیان بە ڕێنمایی نییە. ڕەنگە ئەمە پێش شەڕەش ڕاست بووبێت، بەڵام دوای شەڕەش بە سادەیی دەبێتە شتێکی پێکەنیناوی، کاتێک جەماوەر سەدان و هەزاران نووسەری نوێ دەنێتە دەرەوە. ڕەخنەیەکی پتەوی ڕێنماییکەر، بڵینسکی هەموو عەیارەکان، ئەو کەسە بە وێژدانەی کە زانیارییەکی باشی لەسەر پیشە ئەدەبییەکەی هەیە –

هەموو ئەمانە بۆ تەواوی جۆهەرین.

لە بەرامبەردا ڕەخنەی مارکسیست دەبێ بە مانا کۆمەڵایەتییەکەی ماملەستا بێت بە نووسەر. نەک هەر نووسەری غەیرە پرۆلیتاریا کە زۆرجار تەنیا مندااڵکە لە هەوڵەستە کۆمەڵایەتییەکانیدا، کەکاوکرچترین هەڵە ئەنجام دەدات لە ئەنجامی بیرکە سەرتاپێکانی سەبارەت بە یاساکانی ژیانی کۆمەڵایەتی و تەنگەیشتنی لە بنەماکانی سەردەم و هتد، بەڵام ئەمەش زۆرجار لەگەڵ نووسەرێکی مارکسیست و پرۆلیتاریاشدا ڕوودەدات. ئەمە وەک سووکایەتییەک بە نووسەر ناگوترێ، بەڵکو بەشکەی نزیکە لە ستایشکردنی. نووسەران بەوونووەرێکی هەستیارن، یەکسەر کاریگەرییەکانی واقیع لەسەریان ڕەنگ دەداتەوە. لە زۆربەی حاڵەتەکاندا نووسەران نە بەهرەیەکی تایبەتیان هەیە بە بیرکردنەوەی ئەبستراکت و زانستی و نە گرنگییەکی تایبەتیش بە بیرکردنەوەی ئەبستراکت و زانستی دەدەن : بەگومان هەر لەبەر ئەم هەکارەیە کە هەندێکجار بە بێ تاقەتییەوە هەر پێشنیارێکی یارمەتی لەلایەن ڕەخنەگرەوە ڕەتدەکەنەوە. بەڵام زۆرجار دەتوانرێت ئەم جۆرە یارمەتییەی پێشکەش دەکرێت بەو شێوازە کەللەپووتییە ڕوون بکرێتەوە. بەڵام لە ڕاستیدا ئەوە ڕێک لە ئەنجامی هاوکاری نێوان نووسەرانی ناودار و ڕەخنەگرانی ئەدەبی بەهرەمەندە کە هەمیشە ئەدەبیاتی گەورە بەڕاستی سەریهەڵداوە و بەردەوامیش سەرهەڵدەدات.

یانزە

لە هەوڵی فێرکردنی سەرکەوتووانەی نووسەر، ڕەخنەگری مارکسیستی لەسەریەتی خوێنەرانیش فێر بکات. بەڵێ دەبێت خوێنەر فێری خوێندنەوە بکرێت. ڕەخنەگر وەک شرۆڤەکارێک، وەک ئەو کەسەی هەشداری دەدات لە ژەهر کە ڕەنگە تامی شیرین بێت، وەک ئەو کەسەی کە توکڵەکی ڕەق دەشکێنێت بۆ ئەوەی مرواریەکەی ناوەوە دەربخات، وەک ئەو کەسەی گەنجینەی لە سەبەر نەژراودا دەدۆزێتەوە، وەک ئەو کەسەی کە هەموو خاڵێک دەکات بۆ خاوەندارێتی، کە گشتاندن لەسەر بنەمای مادەی هونەری دەکات – ئەمە ئەو ڕەنمایییە کە ئێستا جۆهەرییە، لە کاتێکدا کە زەر خوێنەری بەنرخ، بەڵام هەشتا بۆ ئەزموون دەرکەوتوون. ئەمە پێیوەندی ڕەخنەگر بە ڕابردووی ئەدەبیاتی ڕووسی و جیهانییەوە و دەبێ بەو شێوەیە پێیوەندی بە ئەدەبی هاوچەرخەوە هەبێت. بەیە ئەمە جارێکی دیکە جێخت لەسەر ئەو داواکارییە ناوازانە دەکەینەوە کە سەردەمەکە لە ڕەخنەگری مارکسیستی دەخوازێت. ئەمە هیچ ئارەزوویەکمان نییە بۆ تەزکانمان

کەس بترسێنین. ڕەخنەگری مارکسیست دەتوانێت خاکییانە یان تەنانەت دەتوانێت بە هەڕەشەبکات، بەڵام لە بیریەتی پێش ئەوەی بگاتە یەکەم نیشتنەوە دەبێت بە پلیکانەیەکی درێژ و بەرزدا سەرکەوێت و تەنانەت ئەو کاتەش دەبێت تەنها وەک شاگردێک سەیری خۆی بکات. بەڵام مەحاڵە حساب بۆ ئەو شۆڕشە زەبەلاحەی بەرزبوونەوەی کلتووری فراوانمان نەکەین، لەسەر کانیاوی ئەدەبی بتوانا کە لە هەموو شوێنێکدا سەرهەڵدەدات؛ مەحاڵە باوەڕ نەکەین کە دەخی ئێستا – کە بە تەواوی جێگەی ڕەزامەندی نییە – ڕەخنەی مارکسیزم بەم زووانە زۆر باشتر بەرەوپێش دەچێت.

دوانزە

حەز ئەکەم وەک دەرئەنجامێک دوو پرسیاری تر بوروژێنم . یەکەمیان؛ زۆربەی کات ڕەخنەگرانی مارکسیست تاوانبار دەکرێن بەوەی کە دادەبەزنە ئاستی ڕاگەیاندنەکان. ئێستا بەڕاستی جێی مەترسیە کە بە نووسەرێک بڵێین کە چێژ لە باوەڕە نا هەشیارەکان و نیمچە هەشیارە دژە بە شۆڕشکان دەبەخشێت. لەم دەخانەدا کاتێک نووسەر بە ڕەگەزنکی نامە دەستنیشان دەکرێت، یان بەرەو ڕاست وەرچەرخاوە، یان کاتێک یەکێک لە نووسەرەکانمان بە هەندێک لادان یان شتی تر تاوانبار دەکرێت، ئەوکات سەرجەم ئیشەکە تا ئاستێک جێی گومان دەبێت، بەڕاستی خەڵکی دەپرسن ئەی مافی ڕەخنەگر نییە بڵێت کە ئەم یان ئەو نووسەرە لەووی سیاسییەوە جێی گومانە و یان لەووی سیاسییەوە دروست هەنگاو نانێت یان دووچاری شکستی سیاسیی بووە. ئەمە دەبێت بە تووندی ئەمجارە ناڕەزایەتییانە ڕەت بکەینەوە. ئەو ڕەخنەگرەی میتەدی لەمشوێنە دەگرێتە بەر بە یەکلاکردنەوەی کێشە شەخسیەکانی یان بە ئەنقەست بوختان کردن بەکەسێکدا، ئەوا ئەو ڕەخنەگرە شەرمەزار و ئەوجارە شەرمەزییانەش درەنگ یان زوو دەردەکەون. ئەوە ڕەخنەگری بەباکە کە ئەمجارە بوختانانە بە بیرکردنەوە و بە هیچ پێوەرێک دەبەخشنەوە. بەڵام ئەو کەسەی جوهەری ڕەخنەی مارکسیستی دەشێوێنێت، لەبەرئەوەی دەترسێت بە دەنگی بەرز ئەنجامی لەکدانەوە کۆمەڵایەتی و بابەتیەکانی ڕابگەێنێت، پێویستە لەووی سیاسییەوە بە خەمسارد و نەگەتیڤ وەسف بکرێت.

ئەمە بەو مانایە نییە کە ڕەخنەگری مارکسیستی بەدەنگی بەرز هاوار بکات و بڵێت : ئاگادار بن! خە ئەمە بانگەوازێکی دەزگا فەرمییەکانی دەوڵەت نییە، بەکوو ئەمە هەستەنگاندنکی بابەتیانەیە بە بەها و بنیادنانی هەندێک کار و شتی لەوجارە.

نووسەر دەبێت خۆی لە دەرئەنجامەکان قورتار بکات و هەڵکانی ڕاست بکاتەوە. ئەمە لە بواری ململانێی بیروڕاکانداین. ناکرێت کەسێکی خاوەن ویژدانی کەمئەندام و ڕاستگۆ، ئینکاری سروشتی خەبات لە پرسی ئەدەبی ئێستا و هەڵسەنگاندنی بکات.

سیانز

دواجاریش ئەم پرسیارە : ئایا مشتومڕیان(گفتوگۆ)ی تاڵ و زبر هێگەڵ پەدراوە؟ بەشێوەیەکی گشتی، گفتوگۆی تووندوتیژ سوودبەخش لەبەر ئاوەژووی خوێنەر بە سەرنجەوە دەهێڵێتەوە. بابەتی مشتومڕ بەتایبەت لەو شوێنانەی کە هەردوو لا هەڵەن و هەموو شتەکانی تر یەکسانن، کاریگەرییەکی زیاتری لەسەر جەماوەر هەیە و باشتریش تەی دەگەن. بەجگە لەمەش بوونی ڕوحی جەنگین لەڵای پێخەنەگری مارکسیستی وەک شۆشگێڕێک پاڵی پێوە دەنێت بە گوزارشتی تووند لە بیروباوەڕەکەی، بەڵام لەهەمان کاتیشدا دەبێت ئاوەمان بیر نەچێت شاردنەوەی لاوازییەکان بەبیانووی ڕووشاوەیی جەدەلی، یەکێک لە هەڵە گوناهەکانی پێخەنەگر. بەگشتی، کاتێک کە ئارگیومێنتگەلێکی زۆر لەئارادا نین بەکەڵک تەبینی تووندەوی جەراوجۆر، بەراوردکردن، هاوارکردنی گاڵتەجاڕانە و پرسیاری فێبازانە، ئاوا هەنگاو کاریگەرییەکە دوولایەنە بێت بەڵام بە هیچ شێوەیەک جددی نەبێت. پێخەنە دەبە بە خودی پێخەنە کارپێکراو بێت، چونکە پێخەنەی مارکسیستی لە هەمان کاتدا زانستییە، و بە جۆرێک کارێکی هونەرییە. تووڕەیی باشترین ڕێنوێنیکەر نییە لە پێخەندا و زۆر جار مانای ئاوەیە پێخەنەگرەکە هەڵەیە.

دەبێت دان بەوەدا بنێین کە هەندێک جار نوقورچگرتنی گاڵتەئامێزیانە و قسەی ناشیرین لە دژەوەی دەی پێخەنەگرەکەوە دەدرێت. گوێی کەم تا زۆر تێگەیشتوو لە پێخەنەگرێک یان خوێنەرێک یان بە تایبەتی نووسەرێکی دیکە؛ هەمیشە دەتوانێت جیاوازی بکات لە نێوان تووڕەیی سروشتی و سنووری بەدخوازی. لە هەوڵە بنیاتنەرەکانماندا دەبێت تا دەتوانین خراپەکاری کەم بێت. نابێت تێکەڵ بە ڕق و کینەی چینایەتی بکرێت. ڕقی چینایەتی بە مەبەستەوە لەدەرێت، بەڵام وەک هەورێک بەسەر زەویدا و لە سەرووی خراپەکاری کەسییەوە. بەگشتی پێخەنەگری مارکسیست، بەبێ ئاوەی بکەوێتە ناو ئاسانکاری دەخشەوە، کە لایەن خشیەوە زۆر هەیە، دەبێت بە شێوەیەکی پشوختە ئاسانکار بێت. چەژی باڵای ئاو دەبێت لە دەزینەوەی ئەرنی و ئاشکراکردنی بە خوێنەر بە هەموو شکڵەندیکەیەوە بێت. یارمەتی دەبە یەکێکی دیکە لە ئامانجەکانی

بەت – لە کۆنەکردن و ئاگادارکردنەوە – و تەنیا بە دڵگەرمان پەیوستە هەوڵی هۆشاندنەوەی خراپەکارەکە بدات بە تیری کونکەری پەکەنین یان سووکایەتی یان بە بەخنەی سەرسەخت، کە دەتوانێت بە ئاسانی هەر غەیرە بوونکی پفکراو لەناو ببات.

١٩٢٨

ئەناتۆلی ڤاسیلیڤیچ لەناچارسکی بەخنەگری ڕووسی شۆڕشگێڕ و یەکەمین وەزیری ڕۆشنبیری حکومەتی شوراکانی خەڵک لە یانزەی تشرینی دووەمی ساڵی ١٨٧٥ لە شاری پۆلتاڤا لە ئۆکرانیا لە ئیمپڕاتۆریەتی ڕووسیا لە دایک بووە. لەتەمەنی پانزە ساڵی ئاشنایەتی لەگەڵ مارکیسیزم پەیدا دەکات و دەبێتە هەڵگری ئاو بیروباوەڕی. بە ماوەی دوو ساڵ لە زانکەی زیورخ دەخوێنێ بە ئاوەی بەوانامە بەدەست بهێنێت. ئاو کاتەی لە زانکە دەبێت هەریەک لە بەڕزا لەکسەمبۆرگ و لیۆ جۆگیش دەناسێت و پەیوەندی دەکات بە حیزبی کرێکارانی سۆشیال دیموکراتی ڕووسیاوە. لە مانگی شوباتی ساڵی ١٩٠٢ لەگەڵ ئۆلکسەندەر بوگدانۆف دەژێت و دواتر لەگەڵ خوشکی بۆگدانۆف هاوسەرگیری دەکات. ساڵی ١٩٠٣ کاتێک حیزب دەبێتە دوو بەش؛ بۆلشەفیکەکان و مەنشەفیکەکان، لەناچارسکی لایەنگیری بۆلشەفیکەکان دەکات بە ڕابەرایەتی لینین. ساڵی ١٩٠٧ بەشداری کۆنگرەی شۆشیالیستی نەونەتەوەیی دەکات. ساڵی ١٩٠٩ لەگەڵ بۆگدانۆف و مەکسیم گۆرکی دەستیان کرد بە وانە وتنەوە لە قوتابخانەی کرێکارانی سۆسیالیستی ڕووسی و تا ساڵی ١٩١١ بەردەوام بوون. ساڵی ١٩١٣ دەچێتە پاریس و حەلقەی فەرهەنگی پرۆلیتاریا دادەمەزرێنێت. دوای هەڵگیرسانی جەنگی جیهانی یەکەم لەناچارسکی شانبەشان لینین و لیۆن تڕۆتسکی هەڵوەستی دژەجەنگی وەردەگرێت. ساڵی ١٩١٥ لەگەڵ پاڤێل پۆلیانسکی ئۆژنامەی بە پشتەوەی سوشیال دیموکرات دەردەکەنەوە و پێ لەسەر فەرهەنگی پرۆلیتاریا دادەگرن. دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر دەگەڕێتەوە ڕووسیا و دەبێتە وەزیری ڕۆشنبیری حکومەتی سۆڤیەت و تا ساڵی ١٩٢٩ بەردەوام دەبێت. ساڵی ١٩١٩ شانبەشانی دراماى بۆلشەفی لەگەڵ مەکسیم گۆرکی و ئۆلکسەندەر بلۆک و ماریا ئێندریاڤ دادەمەزرێنێت. دواجار ئەم بەخنەگرە مارکسیستە شۆڕشگێڕە لە بیست و شەشی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٣٣ بە یەکجاری ماڵئاوایی لە مارکسیزم و شۆڕش و پرۆلیتاریا دەکات.

تێبینی : ئەناتۆلی ڤاسیلیڤیچ لەناچارسکی ئەم نووسینەی لە ساڵی ١٩٢٨ دا نووسیوە و دواتر لە کتێبی دەربارەی ئەدەب و هونەری پشکۆتووخواز لە ساڵی ١٩٧٣ بڵاوبۆتەوە.

سەرچاوەکان :

Thesese on the Problems of Marxist Criticism

.Harrison Fluss for marxists.org, February 2008

https://en.wikipedia.org/wiki/Anatoly_Lunacharsky

کتێب: پێفەرمانس و گۆرانەوە.. نیهاد جامی

ناوی کتێب: پێفەرمانس و گۆرانەوە
نووسەر: نیهاد جامی
دەرهێنانی هونەری:
بەرگ:
تیراژ: ٥٠٠ دانە
نرخ: ٤٠٠٠ دینار
لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانەکان ژمارەی سپاردنی)(ی ساڵی)٢٠٢١(ی پێدراوە.

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

NihadJami_PreformenceDownload

جامی جیهانی لێژەر تارمایی سپێنسەری تیرەر و کێلایێتی

مەرندا.. شاخەوان قادر شەش

میرنشینی قەتەر نیمچە دوورگەیەکی بچوکە کە دەکەوێتە ڕۆژهەڵاتی دوورگەی عەرەبی یا ڕۆژئاوای کەنداوی فارسی بە ڕووبەری 11.571 کم دووجا، وەکو کەی دانیشتوانەکەی زیاتر لە ٢،٥٠٠،٠٠٠ کەس، ژمارەی عەرەبی ڕەسەنی وەاتی قەتەر نزیکەی ٣٠٠،٠٠٠ کەسن و ئەوانی دیکە هەمووی بێگانەن کە زۆربەی هەرزەریان کرێکار و فەرمانبەری بێگانەن لە وەاتە هەژارەکانی وەکو بەنگلادش، هیندستان، پاکستان، نیپال، سریلانکا و سودان و وەاتانی دیکەوە هاتوون و کار بە کەس و دامەزراوە تایبەت و حکومیەکان دەکەن. ژمارەیەکی زۆر ئەرانیش لە قەتەر دەژین بەبێ جگە لە زمانی عەرەبی زمانی فارسیش بەکاردەهێندرێت. دەسەاتی سیاسی قەتەر دەسەاتێکی میرنشینی بنەماڵەیی دیکتاتۆرانەی کۆنپارێزی ئیسلامیە و بە پێی شەریعەی ئیسلام یاسا دادەڕژێن. دەسەات لە ڕێرچنگی بنەماڵەی "التانی" دایە و لە ساڵی ١٩٩٥ ەوە "حەمەد بن خەلیفە التانی" میری قەتەرە. بنەماڵەی التانی بنەماڵەیەکی بەدەوی دوورگەی عەرەبین کە لە دەوروبەری ١٧٦٠ دا هاتوونەتە قەتەر و لەوە نیشتەجێ بوون. میر خەی سەرەکی وەات و حکومەتە و خەشی حکومەت دیار دەکات، وە ڕەگەڵ بە هیچ پارت و دامەزراوەکی سیاسی نادرێت. لەووی ئابووریەوە قەتەر پێەوی ئابووری ئازاد دەکات و سەرچاوەی سەرەکی داهاتی قەتەر سامانی سروشتی ژێر زەویە، وە خاوەنی یەدەگەکی زۆر گەورەی نەوت و گازی ژێر زەویە. یەدەگی گازی سروشتی قەتەر زۆر گەورە و دەوڵەمەندە، وەکو سەهەم یەدەگی گازی سروشتی جیهان دادەندرێت کە لەدوای ڕووسیا و ئێرانەوە دێت. بەمشێوەیە قەتەر ژمارەی دانیشتوانی کەم و سەرچاوەیەکی زەبەلاحی سامانی ژێرزەوی هەیە، هەروەکو لەووی سەرمایەوە وەکو دەوڵەمەترین وەاتی جیهان سەیر دەکرێت.

تیرۆر و دەستوەردان و بەاوکردنەوەی ئیسلامیزم لە وەاتاندا

قەتەر وەکو وەاتێکی کۆنپارێزی ئیسلامی چ وەکو وەات یا لەڕەگەی کەسایەتییە دەوڵەمەندەکانەوە چ ئەوانەی قەتەرین یا هاتوونەتە قەتەر و پشتگیریان لای میری قەتەرەوە هەیە، هاوکاری و پشتگیری دارایان گەیاندۆتە ڕێکخراوە تووندڕەوە ئیسلامیەکان لە وەاتانی ڕۆژهەاتی ناوەڕاست و سەرووی ئەفریکا و وەاتانی دیکەدا، بەمجۆرە دەستیان خستۆتە ناو کاروباری وەاتانی دیکە و لایەک هاوەی دروستکردنی کاریگەری خیان لەسەر هاوکێشە سیاسیەکان و لایەک

هاوپەیمانی بە هاوکردنەوەی بیری کۆنەپارێزی ئیسلامی و ئیسلامیزمیان لەکۆمەڵگەکاندا داوە.
لەلایەن کۆنگرەسی ئەمریکاوە لە ساڵی ٢٠٠٣ دا قەتەر بە هاوکاری دارایی رێکخراوی ئیسلامی قاعیدە تەمەتبار کرا. هەروەها لە ساڵی ٢٠١٠ دا تەمەتبارکرا بەوەی بڕێک لە هاوکاری دارایی ڕێکخراوە ئیسلامیەکانی ئەفغانستان و پاکستان لەلایەن قەتەرەوە. لەساڵی ٢٠١٣ دا ئەمریکا کەسێکی قەتەریی چالاکوانی ئیسلامی بەناوی "عبدالرحمان النوعەیمی" کە ئەندامی دەستەی بەڕێوەبەری "بانکی ئیسلامی قەتەر بوو" وەکو تیرۆرستی جیهانی ناساند و تەمەتباریکرد بەوەی پارە و کەرستە و زانیاری بە ڕێکخراوی قاعیدە و هاوشێوەکانی لە سوریا، عێراق، سۆماڵ و یەمەن دەگەیەنێت. لە مانگی ئۆگەستی ساڵی ٢٠١٤ دا بڵاوکەی وتارێکی ڕۆژنامەی ئەمریکی The New York Times لەژێر ناونیشانی "یانە بە تیرۆر" ، قەتەر پشتگیری دارایی ڕێکخراوی حەماسی فەلەستینی، قاعیدە و ئیخوانی میسر دەکات و پارێیان بە دەنرێت. هەر ئەو ساڵە هەندێ لە ئەندامانی کۆنگرەسی ئەمریکی داوایان لە کۆنگرەس کرد گەمارۆ بخەنەسەر قەتەر لەبەر هاوکاری قەتەر بە ڕێکخراوی تیرۆریستی حەماس، قاعیدە، جبهەی نوسرە و داعش. هەروەکو لە ڕاپۆرتێکی کۆمیتەی پەیوەندیەکانی دەرەوەی ئەمریکادا قەتەر و تورکیاش لەگەڵیدا بە پشتگیری دارایی تیرۆریزم تەمەتبار دەکرێت. لە ساڵی ٢٠١٦ دا لێکۆڵینەوەی ئاشکرابوونی نامەی ئەلەکترۆنیەوە ئاماژە بە پشتگیری قەتەر و سعودیا بە ڕێکخراوی داعش و هاوشێوەکانی دەکرێت.
بەپێی دانپێدانانی بازرگانێکی سەر بە سەرۆکی ڕێکخراوی تیرۆریستی قاعیدە کە لە ساڵی ١٩٩٦دا ڕایکردبوو بۆ ئەمریکا، ڕێکخراوی "خێرخوازیی قەتەر" Qatar Charity یەکێک بووە لە سەرچاوە دارایەکانی سەرۆکی قاعیدە "ئوسامە بن لادن" . ئەو ڕێکخراوە کە گەورەترین ڕێکخراوی بەناو ناحکومی "خێرخوازیی" قەتەریە ڕۆڵی یەکلاکەرەوەی لە پشتگیری ڕێکخراوە تیرۆریستە ئیسلامیەکاندا لەوانە قاعیدەدا هەبووە. لەساڵی ٢٠٠٣ دا ڕۆژنامەی نیویۆرک تایمز دووبارە ئاماژە بە هاوکاری قەتەر بە قاعیدە دەکاتەوە کە تیرۆریستی ئیسلامی "خالید شێخ محمد" کە ڕێنگبە پلاندانەری هێرشەکەی سەر دوو تاوەرەکەی نیویۆرک بووبێت لە ساڵی ٢٠٠١ دا بە ماوەیەک خۆی لە قەتەر شاردبۆتەوە و دواتر بە کوێت دەربازبووە.
لەلایەن دەزگای لێکۆڵینەوەی ئەمریکی لە تیرۆریزمەدا دوو کەس بەتایبەت ناویان دەهێندرێت ئەوانیش "خلیفە محمد تورکی السوبیحی" و "عبدالرحمان بن عومیر النوعیمی" کە نیشتەجێی قەتەرن و هاوکاری دارایی ڕێکخراوە تیرۆریستە ئیسلامیەکان بەشێوەیەکی سەرەکی دەکەن.

النوعیمی کە لە ساڵی ٢٠١٣ دا سەرکی یەکێتی تەپی پێی قەتەر بوو مانگانە ملیۆنێک و چارەگێک پاوەندی بریتانی بە ئەکخراوی قاعیدە لە عێراقدا ناردووە و هەروەها مانگانە سەدان هەزار دۆلاری بە ئەکخراوە تیرۆریستەکانی سوریا ناردووە. لێکاتی ئاپۆینی بەهاری عەرەبیدا کە لە ساڵی ٢٠١١ دا ڕووبیدا قەتەر ملیۆنەها دۆلار و زیاتر لە ٢٠ هەزار پارچە چەکی بە ڕەکخراوە ئیسلامیەکانی لیبیا نارد، ئاهەنانی سەربازی پێکردن، ئەو ئەکخراوە ئیسلامیانەی دژی ژەمی "معمەر قەزافی" شۆیان دەکرد.
لەساڵی ٢٠١٣ ـەوە قەتەر هاوکاری دارایی ئەکخراوی بەرەی نوسرە (الجبهه النصرە) لە سوریادا دەکات، لەگەڵی بەپارەی ناوە ناوە یا لە ڕێگەی ئەکخستنی فەندی پارە کەکردنەوە بە ئەو ئەکخراوە. هەروەها هاوکاری چەک و دەرمان و خۆراکی بە بەرەی نوسرە کردووە. هەروەها بەپێی ئاگەیاندنێکی بزوتنەوەی ژگاری سودان لە ساڵی ٢٠١٥ دا قەتەر بەهاوکاری حکومەتی سودان و ئەکخراوی جەنجوێد عەرەبکان تەمەتبارکرا، ئەوانەی کە بەشداریان لە تاوانی گەلکوژی گەلی دارفور لە سەرەتای ساڵانی ٢٠٠٠ دا کرد و نزیکەی نیو ملیۆن کەسیان کوشت و دوو تا سێ ملیۆنیان لە خاکی خۆیاندا دەربەدەر کرد.
سەبارەت بە ئەکخراوی ئیسلامی حەماس ئەوا قەتەر لە ساڵی ٢٠٠٧ ـەوە هاوکاری دارایی و لۆجیستی ئەکخراوەکە دەکات. جگەلەوەی سەرکی ئەکخراوەکە "خالد مشعل" لە کەتایی ٩٠ کانوونێ بنکەی لە قەتەردا هەبووە. لەگەڵ تورکیا، قەتەر هەوێیاندا دەسەڵاتی فەلەستینی لە غەزە وەدەرنان و حەماس بهێننەسەرکار. وە لەوەتەی حەماس دسەڵاتی غەزەی بەدەستەوێیە قەتەر بەسەدان ملیۆن بگرە بە ملیار دۆلاری بە دسەڵاتی حەماس لە غەزە ناردووە.
سەبارەت بە ئەکخراوی دەولەتی ئیسلامی "داعش" لە ئێراق و سوریادا قەتەر یەکە لە سپۆنسەرکانی ئەو ئەکخراوە بووە. وەکو لە ساڵی ٢٠١٤ دا سەرکی وەزیرانی ئەوسای ئێراق نوری مالیکی قەتەر و سعودیای بە هاوکاری دارایی ئەکخراوی تیرۆریستی داعش تەمەتبارکرد.

قەتەر و جامی جیهانی ٢٠٢٢ بەپارەی بەرتیل و خوێنی هەزاران کرێکاری بەکۆیلەکراوی بگانە

لە ڕۆژی ٢ دیسەمبەری ساڵی ٢٠١٠ دا میرنشینی قەتەر توانی مافی خانەخوێی پێشبڕکێی تەپی پێی جیهانی بە ساڵی ٢٠٢٢ بەدەستبهێنێت، کە لە ٢٠/١١/٢٠٢٢ دا دەستی پێکرد. دوای ئەوە ڕاخنەی زۆر لایەن شارەزایانی تەپی پێ و وڵاتان و ئەکخراوەکانی مافی مرۆڤ ئاراستەی ئەکخراوی تەپی پێی جیهانی "فیفا" FIFA کرا و وەکو ئەستاش

بەردەوام. زۆرینە کەسەر ئەوەی کەوا گەندەڵی سەرانی هەڵکخراوی فیفا کە ئەوسا سیپ بلاتەر Sepp Blatter سەرکی بوو بووە هەی ئەوەی پشبەکەکە بەر قەتەر بکەوێت. بەپێی سەرچاوەکان دەیان کەسی دەستەی بەڕێوەبەر و هاوکارانیان لە گەندەڵیەکەدا گیاون و بەرتیلیان وەرگرتووە. پەویستە بزانین کەوا هەڵکخراوی یەکێتی تەپی پێی جیهانی "فیفا" بەداهاتی جامی جیهانی دەژیت و ئەوەش سەرچاوەی سەرکی ئەو هەڵکخراوەیە. بەکورتی میرنشینی قەتەر توانی خاڵی لاوازی ئەو هەڵکخراوە جیهانییە بدۆزێتەوە و وابکات لە هەڵگەی بەرتیل و پارەوە پشبەکەکە بەو بدرێت. گەندەڵیەکان چۆن کراون و چی بوون، تەنها بەشکی ئاشکرابووە.

کەسە سەرکیەکانی گەندەڵی و سکەندالی جامی جیهانی ٢٠٢٢ لە قەتەر" سیپ پلاتەر" سەرکی یەکێتی تەپی پێی جیهانی، "میشەل پلاتینی" Michel Platini سەرکی یەکێتی تەپی پێی ئەوروپا، "محەمەد بن حەمام" سەرکی قەتەری لە کۆنفیدراسیۆنی تەپی پێی ئاسیا ناویان هەیە. جگەلەوانە ناوی سەرکی ئەوسای فەرەنسا "نیکەلاس سارکەزی" Nicolas Sarkozy و "ڤیتالی موتکە" Vitali Mutko جێگری سەرۆک وەزیرانی روسیا و سەرکی روسیا "پوتین" Putin لە سکەندالەکەدا دەهێندرێت و پشکیان وادیارە لە گەندەڵیەکەدا هەیە. ئەوانەی دەرەوەی بازنەی تەپی پێ لەهەگەی کەسانی دیکەوە کاریگەریان هەبووە. بەگومان کەسانی دیکەش هەن. محەمەد بن حەمام هەی دیاری لە بەرتیلپێدان و هەکخستنی هەکەوتنەکان لەهەگەی بەرتیل و پارەی زەرەوە دەبینێت. بن حەمام پارەی داوەتە یەکێتی تەپی پێی وەاتان لەوانە سەماە کە بەدکومەنت هەیە. هەوە دراوە پارە بدانە ئەوانەی هەیان هەبووە یا پەیوەندی بەهەزیان لە هەڵکخراوی فیفیا و شوێنی بەیاردا هەبووە. بن حەمام بەپێی گوتنەکان بەر لە دەنگدانەکە مسۆگەری هەکەوتنەکی ٤٠٠ ملیۆن دۆلاری بە کەنالی جەزیرەی عەرەبی سەر بە قەتەر کردووە. بەهێنی ١٠٠ ملیۆن دۆلاری دیکەش بە فیفا دراوە ئۆگەر قەتەر هەبژەردرێت. کەبوونەوەی میشەل پلاتینی و سارکەزی و میری قەتەر لە نۆقەنمبەری ساڵی ٢٠١٠ دا کەمەک پرسیاری لای خەک دروستکرد، وەکو میشەل پلاتینی ئەوسا دەنگی خۆی بە قەتەر گەک. دواتر قەتەر یانەی پاریس سان جەرمانی کڕی و پشکی مافکانی لە تەپی پێی فەرەنسا کڕی. لەوساوە پەیوەندی چەوری بارزگانی لە نێوان هەردوو وەاتدا هەیە. سەرکی هەکخراوی فیفا "جیانی ئینفانتینۆ" Gianni Infantino لە قەتەر دەژی و پەیوەندی باشی لەگەک سەرانی قەتەر وەکو دەبین هەیە. چاوەدوان دەکرێت داهاتی فیفا لە دوای کۆتاییهاتنی جامی جیهانی لە قەتەردا خۆی لە ٣ ملیار دۆلار دەدات.

چۆن قەتار ٨ یاریگای گۆرە و مەدەرنی تەپی پێی دروستکرد

وەاتەکی بچوکی وەکو قەتار دەبوایە ٨ یاریگای مەدەرن بە نوێترین تەکنیک بە پێشبڕکێی جامی جیهانی دروستکات. بگومان قەتار خاوەنی سەرمایەکی زۆرە و لەنگەری سەرمایە زۆرکێیەوە دەستی بەدروستکردنی یاریگەکان کرد. جگەلە هەنانی کارگای گۆڕی جیهانی، هێزی کاری دروستکردنکە کرێکاری بگانەی وەاتە هەژارەکان بووە، وەکو میرنشینی قەتار ئەزموونی لە هەنان و بەکارهێنانی کرێکاری وەاتانی هەژاردا پێشتر هەبووە. بەڵام چۆن و بە چی شێوەیەک؟ وەاتی قەتار وەکو وەاتە دەوڵەمەندەکانی دوورگای عەرەبی بە کارەکەری و خزمەتکاری و کرێکاری سوود لە کرێکاری وەاتە هەژارەکانی وەکو هیندستان و پاکستان، بەنگلادش، نیپال، سریلانکا، سودان و وەاتانی دیکەی ئەفریکا وەردەگرن و دەیان ساڵە ئەو دیاردەیە هەیە. بەپێی دیدار لەگەڵ هەندە لە کرێکارە بگانەکانی قەتار کە لە چەند بەرنامەیەکی تەلەڤیزیۆنی دانیمارکیدا بەاوکرانەوە خەڵکی وەاتە هەژارەکان لەبەر نەبوونی و باری خراپی ژیانیان ڕەگای کارکردن لە وەاتەکی دەوڵەمەندی وەکو قەتار هەڵدەبژێرن بە ئەوەی ئاگاداری زانیاری تەواو و بارودۆخی ژینگای کارەکە و جۆری کارەکەیان بن. ئەوانە پارەی تکتیان نییە چونکە هەژار و بە پارەن، بۆیە پارەی ڕەگا قەرزدەکەن تاکو بگەنە وەاتی قەتار و لەوە دەست بەکار بکەن. دامەزراوی تایبەتی سەر بە وەاتی قەتار یا هاوکار لەگەڵ قەتار لە وەاتەکاندا هەن، ناوی خەڵک دەنووسن و هاوکاریان لە قەرزدا دەکەن و دەیانێرن بۆ قەتار بۆ کارکردن. ئەو کرێکارانە کە گەلەکیان ماوەمندایان لەبرسا جەدەهەن و بۆ کارکردن دێنە قەتار، کە دەگەنە قەتار لەلایەن کەسێکی قەتاری یا دامەزراوی قەتاری وەردەگیرێن، هەرزوو پاسپۆرتیان لە دەستێنن، مۆبایلیان لە وەردەگرن، دەبە کۆفالەت بدەن و کۆفیلیان هەبێت، بەمجۆرە کە پاسپۆرتیان لەسەندرا ئیتر ناتوانن بڕۆن و وەات بۆجبهەێن، هەروەها بە هازیبوونی کۆفیل ناتوانن هیچ جووڵەیەک بکەن. ئەوجا لەو ساتەوە هەڵسوکەوتی خراپ لەگەڵیاندا دەست پێدەکات. دوای ئەوە دەیانبەن لە خانووی نیوەچڵی بچیمەنتە دروستکراو و کەمە پێداویستی سەرەتایی نیوەچڵ بکەمەڵ دایان دەنێن. بکەمەڵ لە ژووریان دەکەن و یەکی قەرەوڵەیکی ئاسنی خراپ و تەواو. چێشت لەنان و خۆراک و شەکر و چا هەمووی لە ژووکەیاندایە. دوای ئەوە بیانی زوو بە کار و ئەواران لە کار دەگەڕێنەوە. سەرەتا دەبە کاربکەن تاکو پارەی قەرزی ڕەگاکەیان بدەنەوە ئەوەش ماوەیەکی زۆری دەوێ و لەم ماوەیدا ناتوانن هیچ بە ماڵ و منداڵیان بنێرنەوە. ئاستی دەنیایی ژینگای کار زۆر نزمە و لەبەر سەختی کار و نالەباری

شۆنی کار ئۆگۆری ووودانی زیانی کار وەکو کۆوتن، دەست شکان، پێ شکان یا ئازاری مل و شان و پشت زۆر. زیانی دەروونیش وەکو ترس و سترێس و تراوما بەگومان هەن. ئۆگەر نەخۆشکەون یا بکەون گرنگیان پێنادرێت و زوو هەرکە ڕاستبوونەوە داوای کارکردنیان لێ دەکرێت. دەبێ کاربکەن و ئۆگەر بەکار ڕازیش نەبن چارەیەکیان نییە، بەکورتی وەکو کەیلە کاریان پێدەکرێت و دڕچۆوسێندرێنەوە. وەکو لە دیدارەکەدا پێخشکرا کەسێک بەناوی خوازراوی "فیلیکس" کرێکارێکی خەڵکی وڵاتی گانای ئۆفریکایێ و ناوەڕێت ئاشکرا خۆی بە کامەرا دەرخات، دەڵێت "دەیانەوە وەکو ئاژەڵ کار بکەین. نایانەوە پشوو بدەین. دەیانەوە ئەمە بە ماوەی ١٠ دەمژمێر بڕۆستان کار بکەین" . فیلیکس کەسێکی خوێندەواری هەژارە بە کاری خاوێنکردنەوە هاتۆتە قەتەر، بەئامانجی بەئارەزووی خۆی بردوویانە بە کاری خانووکردن، کە ئۆو توانای ئۆو کارەی نییە.
ئۆگەر بریندار بوون، تووشی زیانی کار بوون یا مردن ئۆوا قەرەبوو ناکرێنەوە. وەکو لە دیدارەکەدا پیشاندرا کرێکارێک ماوەماندا جەدەهەت بە ڕێگا پارە قەرز دەکات، ژنەکەی گوتی "پیاوەکەم تەندروست و بە کەشە بوو"، دوای دوو مانگ کرێکارەکە لە قەتەر دەمرێ. تەرمەکەیان بە دگەڕێتەوە. ئۆو کەسە قەرەبوو نەکراوەتەوە، ماوەماندالەکەشی بەناچاری قەرزەکەی کە بە ڕێگا کردبووی دەبێ ئۆستا بیدەنەوە. ئۆوە نمونەیەکە لە هەزاران.
بۆپۆی لێکۆڵینەوەیەک کە ڕۆژنامەی گاردیانی بریتانی Guardian پێی هەڵساوە لەماوەی ئۆو دەساڵەی دروستکردنی یاریگە و ڕێگاوبان و دامەزراوەکاندا بەهەزاران کرێکاری بێگانە کە خەڵکی وڵاتەکانی هیندستان، بەنگلادش، نیپال، سریلانکا، کینیا، فیلیپین، پاکستان، سودان و شۆنی تر مردوون. ئۆوجا لەبەر گەرما مردوون، دەیان لەناکاو لە لەدان وەستاوە، یا شۆو نووستوون و هەڵنەستاونەتەوە یا لەسەر کار بەهۆی کارەوە مردوون، لە زۆر کەیسدا ئۆو پرسیارانە بە وڵامن. لەماوەی دەساڵەدا تەنها لەوانەی کە خەڵکی هیندستان، بەنگلادش، نیپال و سریلانکان زیاترە لە ٦٥٠٠ کرێکار مردوون، لەوانە بەشی هەرزۆریان لەو شۆنانە کاریان کردووە کە پێوەندی بە مەندیالی ٢٠٢٢ ـەوە هەیە. ٨٠ لەسەدای مردووەکان خەڵکی ولاتی هیندستانن. ژمارەکە زۆر زیاترە ئۆگەر خەڵکی وڵاتانی دیکەشی بخرێتەسەر. لەلایەن کەسوکاری قوربانیانەوە چیرۆکی جۆرگبڕی بۆژمارە هەن. هەر چیرۆکە کەمەڵە پرسیاری بڕوڵامی تێدایە و وەکو تیغە لە جۆرگی خۆشەویستانیان ڕۆژانە دڕچەقێت. پرسیاری وەکو بە دەنگی نەما؟ چۆن مرد؟ کەی بوو؟ لە چ شارێک؟ بە وڵامن و کەسوکاری مردووەکانیش لە چاوەڕوانی بەهودەی قەرەبوودان، کە ئایا هەرگیز

قەرەبوو دەکرێنەوە.

قەتەر و پەیوەندی لەگەڵ ئەمریکا

پەیوەندی قەتەر و ئەمریکا دەگەڕێتەوە بۆ حەفتاکان، پەیوەندی سیاسی و ئابووری و دواتر سەربازی لە نێوانیاندا دروست بووە و هەیە. قەتەر بنکەیەکی گەورەی ئاسمانی ئەمریکای بەناوی بنکەی ئاسمانی العدید " قاعدة العديد الجوية" لە خۆ دەگرێت. ئەمریکا ئێو بنکەیە بۆ هەرشەکانی بەسەر ئەفغانستان و سوریا و ئێراق بەکار دەهێنیت. جگەلەو بنکەیە بنکەی سەربازیی "قاعدة السيلية العسكرية" لەدەرەوەی شاری دەوحەدا هەیە و ئەمریکا بەکاری دەهێنێت. لەوە بەسەدان تانک و زرێپۆش و ماشێنی دیکەی سەربازی و چەکی قورس هەن. دەوروبەری زیاتر لە ١١ هەزار سەربازی ئەمریکی لە قەتەردا هەن.

لەگەڵ ئەوەی هەندجار ئاڵۆزی لە پەیوەندی نێوانیان دروست بووە بەڵام کاری نەکردۆتە سەر بوونی بنکە ئاسمانیەکە و ئێستا پەیوەندیەکە لەبارێکی بەهێزدایە. لە سەرەتای ساڵی ٢٠١٨ دا ڕێککەوتنێک لەنێوان قەتەر و ئەمریکادا مۆرکرا، لەوێدا بڕیاردرا کۆتایی بە ناکۆکیەکان بهێندرێت، ئاز لە سەرۆکی قەتەر بگیرێت و هەروەها ئەمریکا بڕێنی ئامادەیی خۆی بە بەرەوووبوونەوەی هەر هەڕەشەیەک بەسەر خاکی قەتەر ڕادەگەیەنێت، لەبەرامبەردا قەتەر بڕێنی بەهێزکردنی بنکەکانی ئەمریکا لە قەتەردا دەدات. واتە ئەمریکا قەتەر لە هەڕەشەی دەرەکی دەپارێزێت، قەتەریش بنکەکان نوێ دەکاتەوە، بە باشترین سەرفیس و کەلوپەل هاوکاری دەکات و ئێوەی پۆیست بێت جێبەجێی دەکات.

بەکورتی

وەاتی میرنشینی قەتەر وەاتەکی نادیموکراسی کۆنەپارێزی ئیسلامیە و میر دەسەاتەکانی لەژێر چنگدایە، هەوێداوە و هەوە دەدات بیری ئیسلامی لە کەمپەگە جیاجیاکانی ڕژهەاتی ناوەاست و ئەفریکا و شوێنی دیکەشدا بلاوکاتەوە، پشتگیری ڕێکخراوە تیرۆریستە تووندڕەوەکانی وەکو قاعیدە، جبهەی نوسرە، حەماس، داعش و هاوشێوەکانی دەکات و هەوێداوە لەگەڵی ئێو ڕێکخراوانەدا سیستەمی ئیسلامی لە وەاتەکاندا بچەسپێنێت. قەتەر ملیارەها دۆلاری بە ئەم مەبەستە بەکارهێناوە. قەتەر پشکی بەرپرسیاری لە تاوانکاریەکاندا هەیە، وەکو تاوان دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی گەلکوژی کە بەرامبەر بە گەلی دارفور، گەلی کورد لە ڕۆژئاڤای کوردستان، ئێزدیەکان و کاکەیەکان و کریستیانەکان لە باشوری کوردستان و ئێراقدا هەروەها هەرچی تاوانێک ئێو گروپە ئیسلامیانە پێی هەڵسابن و لەهەر شوێنێک

بەت کە دەستی هاوکاری دارایی قەتەری تێدا هەبووە.
وەاتی میرنشینی قەتەر لەگەڵ سەرمایەی زۆبەلاحی خۆیەوە و لەگەڵ بەرتیل پێدان و کۆینی کڵس و دامەزاروکاندا هەوێیداوە کاریگەری بنوێنێ و خۆی ببات ئاستی بەرزی وەاتە بەتوانا و گەورەکان لە بوارەکانی تەپی پێ و دەست و وەرزشی دیکەدا. قەتەر پێوایە بە پارە دەتوانێ بگاتە شانەی سەرووی وەرزشی جیهانی و پلە بەرزەکان لە بواری جیاجیادا، وەکو لە گەڵگەی گەندەیەوە توانی مەتەتی خانەخوێیی جامی جیهانی ٢٠٢٢ بەدەست بهێنێت و ئێستا لەئاستی جیهانیدا ئاماژەی بە دەکرێت. دیارە گەندەیەکانی قەتەر لە بواری وەرزشە جیاجیاکاندا زۆرن و لەم وتارە بچوکەدا جێگەیان نابێتەوە، لێرەدا تەنها ئاماژە بە مشتێکی خەروارێک کراوە. ئەوەی لێرەدا گرنگە ئاماژەی بە بکرێت ئەوێیە کەوا خودی ڕێکخراوی تەپی پێی جیهانی فیفا گەندەیەی تێدا هەبووە و گەندەیەی بەرپرسانی فیفا هاوکار بووە لە سەرکەوتنی قەتەر لە ئامانجکێیدا کە وەرگرتنی خانەخوێیی جامی جیهانی ٢٠٢٢ بوو. بەگومان ئەگەر گەندەیەی لە ڕێکخراوەکەدا نەبوایە قەتەریش لە هەوڵەکانیدا سەرنەدەکەوت. بەنموونە لە خولی تەپی دەستی جیهانیدا لە ساڵی ٢٠١٥ بردرایە قەتەر، یاریزانەکانی قەتەر زۆربەیان قەتەری نەبوون و تاکو یاری کۆتایی خولەکەش چوون، لە یاری کۆتایدا نەیانتوانی لەفەرەنسا ببەنەوە و دووهەم بوون. بەر لە دەستپێکی خولی کۆتایی بە سێ چوار ساڵ قەتەریەکان هەوێیاندا لەگەڵگەی بەرتیلەوە یاریزانێکی دانیمارکی بە ناوی نیکۆلای مارکەسن Nikolaj Markussen بە ١٥-٢٠ ملیۆن دۆلار بکڕن و وایلێبکەن بچێتە قەتەر و بە وەاتی قەتەر یاری بکات. بەڵام ئەو ڕاتی دەکاتەوە و خۆی نافرۆشێ. ئەو تەنها یاریزانێک بوو لە دەیانی دیکە کە هەوڵی کۆینیان دراوە.
هەموو یاریگەکانی قەتەر و ڕێگاوبان و دامودەزگان بە کرێکاری بێگانەی بەکۆیلەکراو دروستکراون. بەهەزاران کرێکار بە هەکاری دیار یا نادیار لەسەر کار یا لە شوێنی ماندوێیاندا گیان لەدەست دەدەن، قەرەبووش نەکراونەتەوە و لەکیسی خێیان و کەسوکاریان چووین. ژمارەی ئەوانەی تووشی نەخۆشی دەروونی بوون یا تووشی زیانی کار بوون بەگومان بەپێی سروشتی زیانەکانی کرێکار لە کارکردندا زیاترە لە ژمارەی مردووەکان، دیارە من لەلایەن خەمۆە لەو بەدواگەڕانە سنوردارەی کردوومە هیچم بەرچاو نەکەوتووە تاکوو خەماندنی بە بکەم یا ژمارەی لەسەر دابنێم. بەگشتی هەسوکەوتی کاربەدەستانی قەتەری سەبارەت بە کرێکارەکان زۆر خراپ بووە و تەنها چیرۆکە جۆرگبڕەکان دەتوانن ئاستی نامرۆڤانەی کرداری قەتەریەکان و دارودەستەکانیان گوزارشت کەن. بۆیە دەکرێ بڵێین

یاریگەکان بەخوێنی کرێکارێ بێشوراوەکان دروستکراون و خێکی جیهانیش سەیری یاریەکان لەو یاریگایانەدا دەکەن کە کرێکارێ بەکۆیلەکراوەکان دروستیان کرد.
لەو وتارەدا بەگرنگم زانی ئاماژێ بەکورتی بە پەیوەندی ئەمریکا و قەتەر بکەم، چونکە ئەمریکایەکان ڕێنگێ لە هەمووکەس و لایەنێک چاکتر ئاگاداری ڕێی قەتەر لە پشتگیری تیرۆریزمی ئیسلامیدا لە ڕۆژهەلاتی ناوەاست و ئەفریکا و جیهاندا هەن، بەتام لەبەر بەرژەوەندیی ناسیونالیستانەی خۆیان چاوپێشی لە پێشیلکاری و تاوانکاریەکانی قەتەر و قەتەریەکان دەکەن. ئێستا ئەمریکا بنکەی بەهێزی سەربازیی لە قەتەردا هەیە و وەاتی قەتەریش دەپارێزێت.

٢٠/١١/٢٠٢٢

سەرچاوەکان

Qatar, https://da.wikipedia.org/wiki/Qatar#
Qatar Natural Gas, https://www.worldometers.info/gas/qatar-natural-gas/
2015 FIFA corruption scandal, https://www.britannica.com/event/2015-FIFA-corruption-scandal,
Qatar and state-sponsored terrorism, https://en.m.wikipedia.org/wiki/Qatar_and_state-sponsored_terrorism?fbclid=IwAR26Xtc83OJoW4fx55KZz9wFulKLACv__YoQ1TBqIJXo-Mxrsw_0GexGdpk
Qatar and the United States, https://en.wikipedia.org/wiki/Qatar%E2%80%93United_States_relations
Football corruption and the remarkable road to Qatar´s World Cup, https://www.theguardian.com/football/2022/oct/08/football-corruption-and-the-remarkable-road-to-qatar-world-cup
Michael Garcia’s Fifa report eases Russia and Qatar World Cup fears, https://www.theguardian.com/football/2017/jun/27/fifa-secret-report-world-cup-2022-leaked
Revealed: 6,500 migrant workers have died in Qatar since World Cup awarded, https://www.theguardian.com/global-development/2021/feb/23/rev

ealed-migrant-worker-deaths-qatar-fifa-world-cup-2022
TV 2 møder migrantarbejdere i Qatar: – Jeg græder næsten hver dag,
https://nyheder.tv2.dk/udland/2022-11-15-tv-2-moeder-migrantarbejdere-i-qatar-jeg-graeder-naesten-hver-dag
Dagher, Sam (2011-10-17). “Huge Role of Tiny Kingdom of Qatar in Libya Draws Concern”. The Wall Street Journal. Retrieved 2016-09-04.
Dansk håndboldstjerne taler ud:
https://www.dr.dk/sporten/fodbold/vm/bag-om-vm-i-qatar/dansk-haandboldstjerne-taler-ud-jeg-blev-lokket-med-15-20

پیرەمەرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا یان چل چیرۆک لەبارەی پیرەمەردەوە.. دڵشاد کاوانی. نووسەر و ڕۆخنەگر

پێشکی:.
پیرەمەرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، ناونیشانی کتێبکی ٢٢١ لاپەڕەی قەبارە مام ناوەندییە، لە بارەی پیرەمەردی شاعیرەوە، لە دوتوویی بەرگێکی ڕەقی جوان، بە پێنووسی کامەران سوبحان نووسراوەتەوە. ئەوەی جگەی بایخ لەم سەردەمەی سۆشیال میدیا دا و کاڵبوونەوەی بابەتە جددییەکان، پیرەمەرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا یەکێکە لە کتێبە نایاب دانسقەکان کە ناوەڕۆکێکی لایەق و کەسێتییەکی گرنگی مێژووی ئەدەبیاتی بە ئامانج گرتووە. نووسەر لە جگەی ئەم کتێبە دەمانگەنێتەوە سەردەمانێک، کە پیرەمەرد ئەستێرەیەکی پرشنگداری ئەدەبیاتی کوردی بووە، زۆر بە جوانی داخ و کەسەری پیرەمەرد و هیوابڕاوی لەهەمبەر کەمگەیەکی نەخوێندەواری ئەوسا دەگێڕێتەوە.
سەرەتا:.
هەرچەندە مشتوماڵکردنی ئەم جۆرە کتێبانە ئاسان نییە، چون

پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، ناچێتە چوارچێوەی ژانرێکی دیاریکراو و هەروەک نووسەری کتێبەکە خۆشی درک بەمە دەکات و لە لاپەڕە (٢٩-٣٠) دەنووسێت: ئەمە ستایل و فۆرمێکە لە گێڕانەوە لە نێوان چیرۆک و ڕۆمان و ڕووداوی دراميیەتاد. ئاستەنگی ئەم شێوازە نووسینە ئەوەیە لە سەرجەم بنەماکانی ژانرەکان دەردەچن و ڕەگیشی لە هەمووان دایە. بەیەشە ناکرێت بە پێی ڕێبازێ ئەدەبییەکان لێکدانەوەی بۆ بکرێت. وەلێ تەکنیک و گێڕانەوە و گەمەکردن بە زمان، لە پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، زۆر سەرنج ڕاکێشە کە خوێنەر ملی لە خوێندنەوەی نا تەقلیدی نۆکات وازی لێناهێنێت. سەرباری چێژبەخشین و جوان نووسی کتێبەکە، چەندین سەرنج و تێبینیم لە بارەی کتێبەکەوە هەیە کە بە دیدکی ڕەخنەییەوە لێی دەڕوانم.

هەڵبژاردنی ناونیشانەکان

لایەنکی دیکەی کتێبەکە، گرنگمە قسەی لەسەر بکەین هەڵبژاردنی ناونیشانی کتێبەکەیە، کە بە بۆچوونی من نووسەر لە هەڵبژاردنی دا، زۆرتر وەک ڕۆژنامەنووسێک لە دەستنیشانکردنی ناونیشانی هەوا دا دەردەکەوێت، نەوەک وەکوو نووسەرێکی ئەدەبی، ئەمەشی بە سەرنج ڕاکێشانی خوێنەران کردووە، کە من بەکارێکی باشی نابینم.

ناونیشانەکان دابەشە بە دوو بەش سەرەکی و لاوەکی.

یەکەم: ناونیشانی کتێب:.

سەرەتا ناونیشانی کتێبەکە کاتێک خوێنەر دەست بە خوێندەوەی کتێبەکە دەکات، هەڵپەی ئەوەیەتی کە لە نەو ئەم کتێبە دا چل دەستنووسی بەناونیشانکراوی پیرەمێردی شاعیری بکوژتە بەر دید، یاخوود گەنجینەی چل دەستنووسی بەناونیشانکراوی کەن لە بارەی پیرەمێردەوە دەخرێتە بەر دەست. کەچی ناوەڕۆکی کتێبەکە زۆرترین خەیاڵ و ئەندێشەی سوبحان و کەمترین زانیاریی لەسەر ژیانی پیرەمێرد، بەڵکوو باشتر دەبوو، کتێبەکە ناونیشانێکی دیکەی هەبووایە، لە کاتێکدا زۆرتر باس لە کەچی دوو شاعیر دەکات، ئەویش مەلا خدری نالی و کاریگەری لەسەر کەچکەی پیرەمێرد.

دووەم: ناونیشانی بەشەکان:.

کتێبەکە هەر وەک لە ناونیشانەکەی ئاماژەی پێکراوە چل دەستنووس و یاخود چل چیرۆکە، بەم جۆرەش دابەشکاری تەکنیکی بەشەکانی بە کراوە، ناونیشانی بەشەکانی بە هەڵبژێردراوە، ئەوەی جێگەی هەڵویستە لەسەر کردنە بە هەر بەشەکیان سێ ناونیشانی بە دیاریکراوە، بە بۆچوونی من قەرەباڵغیەکی زۆری خستۆتە سەر ناونیشانەکان، هەر بە نموونە بە هەر بەشێک نووسراوە دەستنووسی

یەکەم: چیرۆکی یەکەم لە پاییشیدا ناونیشانی بابەتەکە، دەکرا تەنیا یەکەك لەم سێ ناونیشانانە بێ هەر بەشێک دیاری بکات.

تەکنیک لە کتێبی پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا:.
پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، دەتوانین بڵێین لە ڕووی تەکنیک و شێوە و بونیادی نووسین، بە جۆرێک نووسراوە، کە بە تەواوی تەکنیکی نووسینی ڕۆمانە هاوچەرخەکانە، تەکنیک بە وردی کاری لەسەر کراوە و وا لە خوێنەر دەکات لە سات و وەختی خوێندنەوەی دا، بە هەی شاردنەوە و تەقەتکردنی ڕاز لای نووسەر و بەکارهێنانی فلاشباگ و گەڕەکردن بە کات و شوێن. لە هەندێ شوێن مانۆلۆگ، خاڵی ئاڕاستی کتێبەکێن و و خوێنەر دەخاتە مزاقەوە. بە تایبەتی لە هەندێک بەش سەرداوی زانیاری دەربارەی ڕووداوێکی بەشێکی دیکە دەدات. بە نموونە لە دەستنووسی یەکەم، چیرۆکی یەکەم چیرۆکەکی دەگەڕەوە، لە لاپەڕە (١٥) هاتووە جیاواز لە ٣٩ چیرۆکەکانی تر: زانیاری باس لە دەزینەوەی گەنجینەیەکی گەورەی دەستنووسی شاعیرێکی مەزنی کورد دەکات، کە مەبەست لێی مەلا خدری نالیی. دەنووسێت: خوێنەر دەتوانێت لە چیرۆکی (٣٥) بە فراوانی ئەم بەسەرهاتە بخوێنێتەوە. وەلێ کە دەچیتە بەشی چیرۆکی (٣٥) زانیارییەکی ئاوتێت لە بارەی گەنجینەی دەستنووسەکانی نالی دەست ناکەوێت نووسەر لەوشەوە پاڵەک بە خوێنەرەوە دەنێت و بە بەشی (٣٦) بە ناوی (بینینی کەمەڵەک دەستنووسی مەلا خدری نالیی) ئەم تەکنیکە هەم جوان و هەمیش سەرنج ڕاکێشە. هەروەک لە لا (٥١) ی کەتایی بەشی حەوتەم باسی ئامۆژەی بە ناوگەینەوەی نێوان سائیب و پیرەمێرد دەکات، کە پیرەمێرد بە شیعرێک وەڵامی سائیب دەداتەوە، کەچی خوێنەر وادەزانێت شیعرەکەی لە بیرچووە دایبنێت، کەچی زۆر بە جوانی دەقی شیعریەکە دەخاتە بەشی دواتر و لاپەڕە (٥٣).

ناوەڕۆک لە پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا:.
ناوەڕۆکی کتێبی پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، لەسەر ژیان و کەچکردنی پیرەمێردە، وەلێ لە پاڵ پیرەمیردیش دەچێتە سەر کێچ و جەهشتنی شاری سلێمانی لای نالییەوە، هەمان چارنووسیش ڕوو لە تەفیق بەگی پیرەپێرد دەکات. دوای گەڕانەوەی پیرەمێرد، بە باوشی نیشتمان بە هەی خراپی خەڵکی شاری سلێمانی و تاوانبارکردنی پیرەمێرد بە پیاو و سیخووری ئینگلیز و خراپ مامەڵەکردنیان، جارێکی دیکە پیرەمێرد دەیوێت لە ڕێگەی بەغداوە بچێتە شام و بگەڕێتەوە ئەستەمبوڵ. بە ڕوانینی من ئەم کتێبە، باسی دوو شاعیر و دوو کەچی هەردوو مەلا خدر و حاجی تەفیقە، نەوەک تەنیا پیرەمێرد.

ناوەڕۆکی کتێبەکە تا ئەندازەیەکی زۆر لەگەڵ ناونیشانی کتێبەکە ناگونجێت. ناوەڕۆکی ئەم کتێبە لە لاپەڕە (١٦) بە باسی چیرۆکی دەستنووسەکانی کتێبەکە دەکات کە باسی هاوڕێیەکی دەگێڕێتەوە، چیرۆکی ئەم هاوڕێیەی تا کۆتایی لەگەڵ هوودوەکان دەژیات. زۆر هوون نییە ئەم باسە هوودا وەکی واقیعییە یاخود خەیاڵییە بە تایبەتی لە لاپەڕە (٢٨) بە تەواوی دەبێتە چیرۆکێکی خەیاڵی و فانتازیی، ئاوێش بە تێکەڵ کردن و هەناوەی پیرەمێردی شاعیر بە ناو باسکەی. هەر ئەمەش وادەکات نووسەر لە لاپەڕەی (٣٠) هەست بە سەرلێشێواتی خوێنەر دەکات و سەرپشکی دەکات کە خەی چۆنی پێخۆشە ئاوا وێنای دەق و بکات و لە ژنرەکە بێوانەت. هەر ربەیشە لە لاپەڕە (٣٢) بەتەوای کەسایەتییەکانی ناو کتێبەکە لەیەک هەاوەرد دەکات. لە لاپەڕەی (٧٠) دەتە سەر میژووی دەستنووسەکان کەچی هیچ بەراور و ڕێکەوتی دەستنووسەکان و کەی و چۆن نووسراوەتەوە، ناخاتەوو. هەروەها لاپەڕە (٧٦) بە (٧٩) چەند دێریکی دەستنووسە کۆنەکان دەخاتە هوو، بەئەوەی ئاماژە بەوە بکات کە ئەو دەقانەی نێو دەستنووسەکە لە چ سەرچاوەیەک وەریگرتوون و یاخود ئاخیزگەیکەی لە چیەوە هاتووە. دواتر لە لاپەڕە (٨٢) و نووسەر باسی نووسینی دە دەفتەری قەبارە گەورەی دەستنووسی خەی دەکات، کا باس لە مێژووی سێت ساڵەی شاری سلێمانی دەکات. خوێنەر چاوەڕێی ئەمە دەکات لەم دە دەفتەرە، یەک دوانکیان تایبەت کرابێت بە پیرەمێرد، کەچی نووسەر هیچ ناچێتەوە سەر دەفتەرەکان کە چیان بەسەر دێت. لە لاپەڕەی (٨٥-٨٦) لە ڕێگەی پەڕەگرافکی هێژنامەی ژیان لە ژمارە (٢٩٣)ی ساڵی (١٩٣١) باسکی پیرەمێرد لەبارەی کۆچکەی نالی شاعیر دەگێڕێتەوە، کامەران سوبحان گومان دەخاتە سەر ئەم نووسینەی پیرەمێرد کە گێشتکە هی خەی بیت و بەناوی نالی نووسیبێتەوە، ئەمەش بە هەی تێکەڵکردنی خەیاڵی نووسەرە بە حەقیقەت، کە گورزیکی لەاستی هوودوەکانی پیرەمیرد و هەم نالی وشاندووە. لە لاپەڕە (٩٤) دا باسی دەستنووسەکانی پیرەمێرد و ئەو دەستنووسانەی لەباری هێژگاری فەرمانەوایەتی عوسمانی بەسەر کوردا، لە قاسەیەکی ئەرشیفاخانەی ئەستەمبوە داندراوە و قوفڵ دارەوە، کەس دەستی پێناگات. لە کاتێک دا لە هاستی دا هەموو ئەرشیفخانەی عوسمانی خراوەتە بەرد دەست ئەو کەسانەی کە داوای وێنەی دووەمی دەستنووسەکان دەکەن، مەگەر تەنیا بابتکی زۆر نهێنی بێت و پێویست بێت بە ئاسایشی نیشتمانی ئەم وەاتە. لەگەڵ ئەوەش لە لاپەڕە (٩٦ بە ١٠٦) ژمارەیەک دەستنووس باس دەکات کە وەک دەستنووس نەماونەتەوە، بەڵکوو لە هێژنامەکانی ژین و ژیان بەاوبوونەتەوە، هەندکیان کات و هێکەوتی داناوەن هەندکیشیان تەنیا ئاماژەن بە ئەو نووسیانەی کە ئەو کات نووسراون. هەروەها لە

لاپەڕەی (٩٨) کتێبەکە بەتەواوی دەبێتە ژیانی نالی شاعیر و هیچ پەیوەندییەکی بە پیرەمێردەوە نامێنێت.

زمانی پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا:.
لایەنی زیندووی ئەم کتێبە زمانەکەیەتی، نووسەر چەن گۆڕاوە بە دوای ناوەڕۆک و بابەتێکی جوانی بە خوێنەرانی هێبژاردووە و ئاوەندەش زمانی گۆڕانەوە و سەربردانی جوانە، کە شایانی باسی نالیی و پیرەمێردە، کامەران خەشی شارەزایەکی باشی زمان و رێنووسی کوردییە. بە سەلیقەوە دەنووسێت. هەر بۆیە زمان لای سوبحان زاڵە بەسەر دەق دا. ئەمە واتای ئەوە نییە کە هیچ کارێک بە کەموکەسری بێت، بۆیە لە بەشی چیرۆکی هەشتەم شیعرێکی توڕە و یاخی! لاپەڕە ٥٣ پیرەمێر لە وەڵامی نامەیەکی مستەفا سائیبی خوارزای کە بە تورکی بۆی نووسیوە، وەک نارەزبوون لە تورکی نووسی سائیب میرمیرد شیعرێکی هەجووی بە دەنووسێت لە دوو دێڕی یەکەم دا دەڵێت: مستە، وادیارە تەش جل خوار ئەکەی. ئەستێت ئەخوری و مەیلی بار ئەکەی. کامەران سوبحان بە شیکردنەوەی وشەی جل خوار لەم دێڕی پیرەمێرد، نووسیویەتی: جلخوار بەو کەسانە دەوترا کە تورک خوازبوون و حەزیان بەلایەنگری و مانەوە لەژێر سایەی تورکیا دەکرد. لێرە کامەران سوبحان کارێکی باشی کردووە، مەبەستە سیاسییەکەی هەونکردەتەوە، وەلە پیرەمێرد هەک مەبەستی کەریەتی مستەفا سائیبە، چونکە جل بە کورتان، یان ئەو پارچەی سەر پشتی کەڕ کە خوار دەبێت بار هەڵناگرێت، واتە کارێکی دەزە و لامل و لە عەمەل کەتووە.
هەروەها لە بەشی چیرۆکی(١٠) لاپەڕە (٦٠) دەنووسێت: ئاکشا و جاجمێکی ڕەنگ هەناریی ڕەشی گوڵگوڵی بە جێستەی خەی دا و ونەوز بردییەوە. لێرە کامەران دەکەوێتە هەڵەو جاجم بە جێستە نادرێت، بەڵکوو بە جێستە دادەدرێت، یان بەسەر جێستە دا هەڵدەکشێت. لە بەشی چیرۆکی (١١) و لاپەڕە (٧٤) نووسەر ولە دەپەیقێت: نە بەم دەخوێندرایەوە، نە دەمزانی باسی چیدەکات!. ئاستییەکەی ئەم ڕستەیە بەم شێوەیە: بەم نەخوێندرایەوە و نەمندەزانی باسی چی دەکات.
هەروەها لە بەشی چیرۆکی (١٨) و لاپەڕە (١٢٢) دەنووسێت: ئاژەک بە ئەکەوت لە کتێبخانەکەم کەوتم بەسەر دەفتەرێکی ئاشکراوەی پێ لە نووسین. نووسەر لێرە بە دەزینەوەی دەفتەرێکی پێ لە نووسین دا، کەوتن بەکار دەهێنێت، کە لە زمانی کوردی دا، هەیە چونکە کەوتن واتە بەربوونەوە، ئێستا ئەمە نازانین ئایە کامەران سوبحان بەسەر دەفتەرەکە دا بەربوتەوە، یان بینیویەتەوە. هەمان هەڵەی لە لاپەڕەی (١٤٢) دا دووبارە کردەتەوە ئاژە: دەکەوم بەسەر نووسینەکی پیرە مێرد دا.

پاشان لە بەشی (٢٨) و لاپەڕە (١٦٩) نووسەر ڕستەیەکی بە ناوی ئەفسانەی کانی وردی وەرگرتووە کە نووسینی رستەکە چۆتە (هەر چیرۆک و بەسەرهاتێک لەو شوێنی مانگدا (٢٨) ڕووبدات، ڕاز و نیازێکی دیگاتە منزڵ!) لەم ڕستەیە لەشوێی مانگ دا (٢٨) ڕووبدات، نازانم مەبەستی ڕووداوانی (٢٨) چیە؟ دەبووایە بنووسێت (لە شوێی بیست و هەشتی مانگ دا هەر جیرۆک و بەسەرهاتێک ڕووبدات، ڕاز و نیازێکی دیگاتە منزڵ).
لە بەشی چیرۆکی یانزەهەم دا لاپەڕە (٧٤) ش دا دەڵێت: دەڵێکانیشی ئاسایی و ستوونی کەتبوون بەسەر یەکدا و نە بەم دەخوێندرایەوە، نە دەمزانی باسی چیدەکات!. لەڕاش نیوەی کەتایی ئەم ڕستەیە هەڵەیە و نە بەم دەخوێندرایەوە، نە دەمزانی باسی چیدەکات!. ڕاستەکەی ئەویە کە پەم نەدەخوێندرایەوە و نەمدەزانی باسی چی دەکات. ئەوەی کە زمانی کتێبەکەی زەر جوانکردووە نووسەر لە هەندێک شوێن دەقاودەق زامنی پیرەمێردی داناوەتەوە وەک لاپەڕەکانی (١٨٠) تا (١٩٣)لە چەندین شوێن ئەم زمانە کانە بەرچاو دەکەوێت.

ئەنجام:.
لە کەتایی دا سەرئەنجام بەوە گەیشتین کە کتێبی پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا لە ڕووی شکێیەوە، تایبەت کراوە بە حاجی تەفیقی هەمزاغەی مەسرەف، بەڵام لە ناوەڕۆک و فەرم دا، بە کەچی دوو شاعیر لە دوو کات و زەمانی جودا دەگێڕتەوە و کەمترین زانیاری و سەرداوی دەق و دەستنووس و مەبەست و ئاکامەکانی لە بارەی شاعیرەوە دەپکەت. زەرتر لە چوارچێوەی سەز و هەست و خۆشوستی نووسەر بە ئەم شاعیرە، ڕووداوەکان لە جوخزی خیاڵ و وەناکردنکی ئەدەبی وەسفی و خەی بینیوەتەوە، نەوەک لێکۆڵینەوە و بە دواداچوون و شیکاری ئەدەبی.

بەیەکەمجار کچە کوردەک لە ئەڵمانیا لە پڕۆگرامەکی

ئۆپێراهاوسەدا هەڵدەبژێرێت.. ئا- کامەران حاجی ئەلیاس

تاقە بورهان کچێ کوردەکی باشورەو لەشاری سلەمانی لەدایک بووەو ئێستا لەشاری هانۆڤەری وەاتی ئەمانیا دژی ، ئەم ساڵ قۆناغی (12)تەواو دەکات لە قوتابخانەی international school Hannover Region SHR

تاقە بەهەی بەهێرەو توانا کێیەو هەر زوو جێگەی خۆی لەنێو خوێندنگەکەدا کردەوەو بووە خۆشەویستی مامۆستاو فێرخوازانی قوتابخانەکە. تاقە جگە لەچالاکیە هونەریەکانی وەک گۆرانی و میوزیک و ناساندن و پیشاندانی کلتوری کوردی ، توانی لەسەر ئەرکی خۆی لەکتێبخانەی قوتابخانەکێیان بەشێک بکاتەوە بە کتێبی کوردی کە تایبەت بوون بە کوردو کوردستان و هونەرو ئەدەبەکەی (کتێبەکان بەزمانی ئینگلیزین) . بەم کارەشی هەندەی تر لەلایەن ئیدارەی قوتابخانەکێیەوە خۆشەویست بووە، هەر بۆیە وەک ڕێزێک لەتاقە لەسەرەتای خوێندنی ساڵی ٢٠٢٠ وە ئاڵای کوردستانیان لەپەنای هەموو ئاڵای ئەو وەاتانەدا بە هەڵواسی کە قوتابیان لەو قوتابخانە نوێنەتوێیەدا هەیە. ئۆگەرچی کوردستان دەوڵەتیش نەبوو ، بەڵام دەی تاقێیان نەشکاندو وەک نوێنەری کوردستان بەفەرمی ئاڵای کوردستانیان لەقوتابخانەکەدا بە هەڵکرد .

تاقی لەتەمەنی پێنج ساڵیەوە گۆرانی دەڵێت و یەکەم گۆرانیشی سرودی نەورۆز بووە ، کە لەبەرنامەیەکی منداڵانی کەناڵی کوردسات دا بەاوبووە . دوای ئەوەش چەندین گۆرانی بە شانۆگەری منداڵان تەمارکردوە وەک شانۆگەری (چی بچێنی ئەوە دەدوریتەوە) ، هەروەها یەکەم گۆرانیشی بەزمانی فەڕەنسی وەک ڤیکلامێک بە قوتابخانەی فەڕەنسی دانیال مێتران لەسلەمانی تەمارکرد. بەڵام تاقە لەپاڵ خوێندنەکێیدا ڕۆژانە هەینی لە فێرگەی میوزیک لەسەر دەستی مامۆستا ڕاستی کوردی ئامۆری سازی دەخوێند. پاشان لەپڕۆگرامی (kurdistan kids voice) ی تەلەفزیۆنی پەلیستانگ لەشاری هەولێر بەشداری کردو توانیی پلەی دووەمی سلەمانی بدەستبهێنێت .

تاقە بەهەی ئەوەی کەقۆناغی خوێندنی بنەڕەتی بە بەزمانی فەڕەنسی خوێندوەو لەچالاکیە هونەریەکانی قوتابخانەکەشیدا بەفەڕانسی بەشداری کردوە . تائێستاش زمان و گۆرانی فەڕەنسی ئەوە کاریگەری هەیە لەسەری ، هەر وەک خۆی دەڵێت : (زمانی فەڕەنسی باش دەزانم و ئاگاداری ئەدەب و کلتوری گۆرانی فەڕەنسیشم ، ئەوان خاوەن کلتورێکی

زۆر جیاوازی هەیە لەنێوان ئەو کلتورە گەورەیە فراوانەش بکەم).
تاقە لەکۆتایی ساڵی ٢٠١٨ لەگەڵ خۆزانکەیدا ڕووی دەکەنە وڵاتی ئەمانیاو لەشاری هانۆڤەر نیشتەجێ دەبن. ئیتر لەوە لەپاش خوێندنکەیدا دەست دەکات بە خوێندنی ئامادەیی پیانۆو ئۆپێراو لەسەر دەستی مامۆستایەکی پسپۆڕ لەو بوارەدا گۆشە بخێی دەدات .
بەردەوامیش گرنگی بە گرانی کوردیش دەدات و بەرهەمکانیشی لەکەناڵی یوتوب و تویتەرو ئینستگرامی خێی (Tave_official) بڵاودەکاتەوە
ئیتر ناو بناو گرانی و کارە هونەریکانی بزمانی کوردی و ئینگلیزو فەڕەنسی و ئەمانی بڵاو دەکاتەوە. تاقە لەو بارەوە دەڵێت : (لەدوای بەرنامەی کوردستان کیتس زۆر ڤێس زیاتر لە 10 بەرهەمم بڵاوکردۆتەوە ، هەرچەندە من تائێستا لەخۆ پێگەیاندندام لەبوارەکانی ئۆپێراو میوزیک و دەنگدا. بەڵێ چەند بەرهەمێکی ترم ئامادەکردوە ، بەڵام تائێستا بڵاوم نەکردۆتەوە ، ئەو بەرهەمانەی کەمن دەیانەوێ بشێوازی خۆم دەیخەم و گەڕانکاری تێدا دەکەم ، بەرهەمەکەش خۆم لەماڵەوە کاری تێدا دەکەم و تەماری دەکەم).
لێرەوە چەند پرسیارێکمان ئاراستە تاقە کرد ،لەو پرسیارانەش :

*بشێوەیەکی گشتی کە کەمێک و هاوکاریت دەکات لەبەرهەمکانتدا؟

- تاڕادەیەک باوکم و مامۆستاکانم کەمێکم دەکەن، بەڵام بەڵاستی زیاتر پشت بخۆم ئەباستم و دەمەوێ خۆم ئەزمون بکەم ، گەرچی کارکانم تائێستا بە ئەزمونکی سەرەتایی خۆم دەزانم . بەڵێ خۆم دەمەوێت لەبواری یەکەردو دەنگدا ئەزموونکی باش کەڵک بکەم و شارەزایی باشیش لەو بوارەدا بەدەست بهێنم ، تا لەبەرهەمکانی ئایندەمدا سودی تەواوی لێ وەربگرم و بەرهەنگبداتەوە.
- تە بۆچ شێوازێک گرانی دەچێیت ؟
- لەڕاستیدا من ئامانجم ئەوێیە بتوانم لەڕەنگە جیاوازکانی گرانیدا خۆم پەروەردە بکەم ، لەشێوازە جیاجیاکانی ڕەڤەڵاتەوە تا فۆرم و ڕەنگە جیاجیاکانی ڕەڤئاوایی ، لەکلاسیکەوە بۆ مۆدێرن ، لەلاوک و حەیران و سیاچەمانەوە بۆ ئۆپێرا ، دەمەوێت میکسێک بکەم لەنێوان پۆپ و ئوپێراو لاوک و هەڵو حەیراندا. پاشان ڕەنگێکی تایبەت بخۆم دروست بکەم. دڵشبێت ئەوە بەڵم ئەو بەرهەمانەی من بڵاومکردونەتەوە هێشتا وەک پرۆفەو ئەزموونی سەرەتایی خۆم تەماشای دەکەم ، نەک وەک

پرۆژەیەکی هونەری پوخت و باڵا کە تەواو کامڵ بووبێت.

- – بابەتێکی سەر دوا کاری هونەریت ، چۆن بوو لە پرۆژەو بەرنامەی OPEN STAGE ئۆپیرا هاوسی هانۆڤەر باشداریت کرد ؟!
- لە ڕاستیدا لەگەڵ یەکلامکەرەو بینیم ، پاشان چوومە سەر پەیجەکەیان و زانیاری تەواوم وەرگرت و فۆرمێکی دوروودرێژم پڕکردەوە و گەرانیەکانم لەگەڵ ئینستگرام و تیکتۆک و یوتوب و فەیسبوک و تیوتەر وەک پاشکۆیەک پێوە گرێداو ناردم . پاش چەند هەفتەیەک لە ئۆپێرا هاوسێوە بەتەلەفۆن پەیوەندیان پێوەکردم و داوای دیدارێکی ئووبڕوویان کردو منیش لەکات و ڕۆژی دیاریکراودا چووم و گفتوگۆی تەرو تەسەلمانکردو تەستیان کردم . ئیتر لەوە بوومە جێگەی سەرنجی لیژنەکە. ئەوە بوو زیاتر لە 1500 هەزارو پێنسەد کەس کەفەرمیان پێکردبووە ٤٠ کەس هەڵبژێردراین . ئەم چل کەسە پێک هاتبوون لە گروپی جیاجیای وەک گروپی (سەماکارو میوزیک و گەرانی)، بەتەنها من و کەسێکی تر گروپمان نەبووین و تاک بووین. ئیتر لەوە بەرنامەی ڕاهێنان و پرۆگرامکەیان بەسەر پێنج ستێیجدا دابەشکرد. هەر کەسەو گروپە 30 خولەکی بە تەرخان کرا ،ڕۆژی 25-6-2022 لە کاتژمێر 6:30 خولەکی ئێوارە بەرنامەکە دەستی پێکرد ، هەر گروپە 30 خولەکی هەبوو بە خۆناساندن و پێشکەشکردنی کارو بەرهەمی خۆی. بینەران و جماوەرێکی زۆر هاتبوون ، لەدوای چالاکی هەر گروپەو پشوێکی چەند خولەکی ؛ پاشان ڕێنمایی دەکران بچنە تەماشای گروپی تر. جێگەی باسە تیپی ئۆرکسترای هەرەمی نەدەرزاکسن کەزیاتر لە 50 ژەنیار دەبوون ئەوان دەستپێک
ی پرۆگرامکەیان کردەوە ، پاشان گروپی باڵە و سەمای فۆلکلۆری ڕۆژهەڵاتی دوورو سەمای مۆدێرن و گروپی پۆپ و ڕۆک و ئۆپێراو هەموو کاری خۆیان پێشکەشکرد منیش لە کاتژمێر 30: 8 خولەکی ئێوارە پرۆگرامی خۆم پێشکەشکردو لەنێو چەپڵەڕێزان و گوبارااندا خۆمکەم هاتەدی. من وەک یەکەم کچێ کورد توانیم کلتوری گەرانی کوردی بە ئامادەبوان بناسێنم و بچمە ناو ئۆپێرا هاوسێوە ،کە ئەمە خۆنی هەموو گەرانیبێژو میوزیکسێن و سەماکارێکە خۆی لەسەر ستێیجی ئۆپێرا هاوس ببینێت . جێگەی خۆیەتی کەلێرەدا بڵێم من بەتەنها گەرانی کوردیم نەچڕی بەڵکو ئینگلیزی و ئەڵمانی و فەڕەنسی و کوردیم چڕی و پارچەیەک ئۆپێراشم پێشکەشکرد. ئەمە سەرەتایەکی گرنگە بە من و نەتەوەکەم. ئەمە پردێکە بۆ کاری. ئایندە . ئیتر ئەوشەوە کارو چالاکی گروپەکان تا کاتژمێر 12 ی شەوی خایاندو

پاشان لەگەڵ هەموو گروپ و هونەرمەندانی باشداربوو پەیوەندیمان دروستکردو ئیمەل و ژمارەی تەلەفۆنمان گۆڕیوە.

- ئەمە وەک دەستخۆشی و هەواڵ سەرکەوتن بێت ، دەتوانین بزانین بەرنامەی ئایندەت چییە؟
- لەگەڵ استیدا دەموو لە بواری دەنگ و فەرمە جیاوازەکانی گرانیدا لەزانکە بخوێنم ، ئەمش دەرگا گەورەو گرانکاریە کەدەبە بیکەموو خەمی بە ئامادەبکەم.

*لەکۆتایدا سوپاست دەکەین

- منیش سوپاسی ئێوە دەکەم ، هیوادارم ئازارو نەهامەتیەکانی گەلی کورد لەناوی هونەرەوە بگەیەنمە ئەوروپا.

سەبارەت بە سیاسەتی ڕێکخستنی کرێکاریمان.. مەنسور حیکمەت

وەرگێڕانی بۆ کوردی:کاوە عومەر

قسەوباسێک لە سیمینارێکی حزبی
(1)

هاوڕێیان تەوەری گفتوگۆی ئەمڕۆ سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمەیە. بابەتی "سیاسەتی ڕێکخراوەییمان" لە مانگی میهری ١٣٦٥دا بڕاوکرایەوە، و بۆ لەبەرچاوگرتنی تێپەڕبوونی کات، پێویستە لە دەخێکدا بین کە بتوانین هەڵسەنگاندنیکی پوختی ئەنجامەکانی ئەم سیاسەتە بکەین. بەڵام کۆشکە لەوەدایە هەڵسەنگاندنی ئەمە کە لە پلینومی ١٣ی کۆمیتەی ناوەندی و لە کۆنگرەی سێهەمی حیزبدا پێشنیار کرا، ئێوەیە کە هەشتا ئەم سیاسەتە بە باشی تێنەگەیشتووە و پشتڕاست نەکراوەتەوە و بەپێویستی دەزانرێت بە مانای ڕاستەقینەی وشەکە پەسەند بکرێت بە ئەوەی بتوانین لەبارەی ئەنجامەکانیەوە وتووێژ بکەین. ئەم سیاسەتە وەک پێویست بە چالاکوانانی ئەمە نەگوازراوەتەوە و خودی ئەم پرسە سەختی و کۆشەی لەکەوتووەتەوە. بۆیە لە ڕاستیدا ئەمە لە قۆناغی ئەنجامدانین، بۆکو لە دەخی دووبارە پلاندانانداین و ئێو باسەی کە ئەمڕۆ دەیخەموو،

پشکیەکە بە ووتکردنەوە و دووبارە ووتکردنەوەی ئەم سیاستە و قناغکی چالاکی چە و پە لە لایەن کیتەی ەکخراوکانەوە ئەم سیاستە بە کردەوە پسند بکات و بیگەیەنتە ئەنجام. لگەڵ ئەو جیاوازییەی کە ئەمە زنجیرەیک لکدانەوەی هەڵە وخراپ تگەیشتن لەم باسدا بە کشکانمان زیاد کراوە، کە لە سەرتاوە ووبووی نەبووینەوە.
جاری ابردوو بە خنەگرتن لە کەمەک هەوەست و پراکتیکی بابتی لە بزووتنەوەی چپدا دستمان پکرد. ئەمجارە جگە لەمانە، دبەت باس لەوش بکەین کە چن بە نموونە ئەم یان ئەو مقولە کە لە باسی سیاستی ەکخراویید وروژنراوە، بە هەڵە لکدراوتەوە و پراکتیکی نادروستی لکوتتەوە. بە نموونە خودی مقولەی "کرکارانی ادیکای سسیالیست" سەرلشواویکی زری بدوای خیدا هناوە و هتد.
بەهیوام لەم دیدارەدا بەهی ئامادبوونی ژمارەیکی زر لە هاوەیان کە خاون بچوونن لەو بوارەدا و بتایبەت ئەوانەی لە بوارکدا کار دکەن کە استوخ بتوانن تبگەن کە بەاستی ناوونی و پرسیارکان چین، دوای کتایی هاتنی گفتوگکان من ، دتوانین باسی ئەو جرە ناوونی و کشیانە بکەین، با گفتوگیک بکەین و تا دتوانین وەامیان بدینەوە. هرچنک بت لگەڵ ئەم پشکیانەدا با بچینە سەر تەوەری سەرکی باسکەی ئەمە. وا گریمانە دکرت کە هاوەیان بە وردی وتاری سیاستی ەکخستنیان خوندبتەوە. بگومان لەرەدا مبەستم ئەوە نیە ئەو باسە دووبارە بکەمەوە، بەام سەرنج دخەمە سەر هندک خاڵ کە یارمتیدەر دبن بە باشتر ووتکردنەوەی ئەو باسە.
بەای من بابتکە سیاستی ەکخستن نووسینکی زر گرنگە. یکەم: خاگەلک لەم وتارەدا وروژنراون کە دبە و هشتا دبە بینینمان بەرامبەر بە بزووتنەوەی چینی کرکارو کارکردن لە دەرونی چینی کرکاردا بگەریت. زر گرنگە لایەنک کە دیەوت لەناو چینی کرکاردا کار بکات، گرنگی بەو تزانە بدات کە لەم باسدا سبارت بە فرمکانی بوونی چینی کرکار و میتابلیزمی ناوخیی ئەم چینە وروژنراون.
دووەم: ئەم باسە ەنوننی و ەچتیک بوو بە ئەوەی حیزبکمان گشە بکات و فراوانتر بت و ەهندی چالاکییکانی بگەت. بە بوای من پسندکردنی ئەم سیاستە چارسرکی واقیعی و کردییە بە گشەی چالاکییکانی حیزب لە شارکان و لەناو بزووتنەوەی کرکاریدا و نگرتنبەری ئەو سیاستە بەو مانایە بوو کە حیزب لەو ئیمکاناتە واقیعیانە بەبش بوو کە هەیبوو بە بەهز بوونی کە

هەشتاش هەیەتی.
سەیەم: ئەم سیاسەتە دەبێ و ئەستاش پێویستە پێکهاتە و تایبەتمەندی چینایەتی حیزبەکەمان بگۆڕێت. ئەبێت حیزبی ئەمە ببێت بە حیزبێکی کرێکاری و بۆ مانایەکی کە ئەم سیاسەتە کارستەیەک بووە کە بەداخەوە وەک پێویست بەکارنەهێناوە. خاڵێکی تر ئەوەیە کە ئەم باسە، لە ڕوانگەی پراکتیکییەوە، پوختەیەکی دیاریکراوی لە لاوازییەکانی چالاکیی پراکتیکی قۆناغی پێشوومانی لەخۆگرتبوو. تێنەگەیشتن و پشتاستکردنەوەی ئەم باسە بە ناچاری بۆ مانایەک پوختەی ڕەخنەیی ئەمە لە قۆناغی پێشوو خاو دەبێتەوە و کەمتر کاریگەر دەبێت. باسکردنی سیاسەتی ڕەکخستن بە شێوەیەکی سروشتی هەڵسوڕاوەکانمان لە کەموکوڕیەکانی کارکانی ڕابردوومان ئاگادار دەکاتەوە، بەڵام ڕوونکردنەوەی بەردەوامی ئەم سیاسەتە و نەبوونی بۆگەن لەسەری، هەڵە تێگەیشتن بۆجەدەهەڵێت. نە ڕەخنەی کارکانی ڕابردوو بە ڕوونی دیارە، نە ڕێگای ڕاستکردنەوەی. و لە کۆتاییدا، لە هەموو ئەمانە گرنگتر، ئەم باسە دەرئەنجامێکی پراکتیکی گرنگی تێوەریی
کەمێنیزمی کرێکاری بوو. تا ئێو ڕادەیەی کە باسی سیاسەتی ڕەکخستن لەسەر زەویدا بمێنێتەوە، باسی کەمێنیزمی کرێکاریش بە گشتی زەرەمەند دەبێت.
بۆشکی گرنگی ئێو بابەتە لە ڕاستیدا پێوەندی بە "سیاسەتی ڕەکخستن"ی ئەمەوە نەبووە بە مانای تایبەتی وشەکە. بەکو سەرتایەک بوو بە مەبەستی نەهێشتنی ئێو شێواندن و تێنەگەیشتنانەی کە لە چەپی ئێران و هێزەها لە حیزبی کەمێنیستی ئێراندا هەبوون سەبارەت بە کار لەچینی کرێکاردا، بە ئێوەی دوای ئێوە بتوانرێت بە ڕەکوپێکی باس لە کارکانی ناوەوەی چینی کرێکار و چالاکیی ڕەکخراوەیی حیزب، لە شارکاندا بیری کردەوە. بە واتایەکی تر ئەگەر ئەم هەوڵەستە نادروست و هەڵگڕاوە سەبارەت بە چینی کرێکار و بزووتنەوەی کرێکاری و ڕەکخستنی حزبی و ناحیزبی لە ناو چینی کرێکار و هتد کە لە خوارەوە ڕوونی دەکەمەوە فڕێ بدەین، هیچ لایەنێکی مەعریفییان نییە، بە هیچ شێوەیەک تێگەیشتن لە باسکەمان سەبارەت بە سیاسەتی ڕەکخستنی حیزب زۆر سادە ئەبێتەوە. پاشان سیاسەتی ڕەکخراوەیی ئەمە لە کەمڕێک تێزی تێگەیشتوو و تێگەیشتووداکورت دەکرێتەوە کە هەر کەسێک دەتوانێت لە چەند خولەکێکدا بە هاوڕێکەی ڕوونی بکاتەوە. بەبێ ئەم ڕەخنەیە، ئەم تێزە سادانەیش دەبنە قوربانی ئێو ناڕوونی و سوبژەکتیڤیزمەی کە تایبەتمەندی چەپی ناکرێکاری سەردەمی ئەمەیە.
هەڵە تێگەشتن

بەپێی ئەزموونی سێ ساڵی ڕابردوو و ئەو لێکدانەوەیانەی کە لە باسکردنی سیاسەتی چەکخستنی ئەمەوە کراوە، با سەرەتا باس لەوە بکەم کە سیاسەتی چەکخستنی ئەمە لە بنەڕەتدا لەسەر چی نییە.

١- ئەلقەی کرێکاری لە باسکەماندا جێگەیەکی زۆر گرنگیان هەیە، بەناو جیاجیکردنی "سیاسەتی چەکخستنی ئەڤەکان" بە باسکەمان زۆر نادروستە. پەدەچێت حزبی کۆمۆنیست مشتومڕێک لەسەر ئەولەویەتی فۆرمی چالاکیی گرووپی بەرزبکاتەوە بەسەر کاری مەیدانیدا و ئەمەش تەرکیزی سیاسەتی دەوریی ئەمەیە. بە واتایەکی تر، پێشتر لە شارکاندا فۆرمە دیسپلینکراوەکانی کاری حزبیمان پەیڕەو دەکرد و ئێستاش بە نموونە ڕووە لە چەکخستنی شل و نافۆرمی دەکەین. ئەمە باسی ئەمە نییە.

٢- باسی سیاسەتی چەکخستن باسێک نییە لەبارەی خستنەڕووی فۆرمێکی بەدیل بە چەکخستنی جەماوەری و ناحزبی کرێکاران، کە پەدەچێت بەهەی لاوازی نەریتی خەباتی چەکخراوی کرێکاریەوە لە ئێران و نەبوونی چەگای دەزیبەتەوە لە شورا و سەندیکا و هتد و واتە بە نموونە لەبری شورا و سەندیکا، با تەی ئەڤەکان دابنێین. ئەمە باسی ئەمە نییە. باسی سیاسەتی چەکخستن، باسێک نییە لە چوارچێوەی کۆشەی چەکخستنە جەماوەرییەکانی چینی کرێکاردا. هەوەست و سیاسەتی حیزب لەم بوارەدا تەواو ڕوونە. شوراکان و بزووتنەوەی کەبونەوەی گشتی بە وەسیلەیەکی شیاو دەزانین بە خەباتی جەماوەری و گشتیی کرێکاران و هەروەها بە وردی پەیوەندییەکەیمان لەگەڵ سەندیکاکان بەووردی ڕوون کردەتەوە.

٣- باسەکەمان باسێک نییە لەچوارچێوەی سێکتاریزم و هەوەشاندنەوەخوازیدا. ئەو بیرکەیەی کە سیاسەتی یەکخستن وتووژ یەکە لە ڕاستای لاوازکردنی ئیرادەی حزبی و ئایدیەلۆژی حیزبە لە بەرژەوەندی پتەوکردنی هاوتەریبی پراکتیکی لەگەڵ تەکەای چەوتەکانی دیکە لە خەباتە بەردەوامەکاندا، بە تەواوی درێژە. باسی سیاسەتی چەکخستن پێشکێیەک نییە بە باسی "یەکخستنی مێلەکان". ئەگەر لەبیرتان بێت ئەم دەستەواژەی کەتایی لە پەوەندی لەگەڵ یاسای کاردا باس کراوە و تا ئێستاش باس دەکرێت. بەو مانایەی کە ئەگەر بتوانین یاسایەکی شۆشگەڕانەی کرێکاری بخەینەڕوو، بنەمایەک بە یەکەتی مێلە تەکۆشەرەکانی ناو چینی کرێکار لە خەباتی بەردەوامدا دروست دەبێت و ئەمەش خەمان دەبە بە ئەم یەکیەتیی تەکۆشانە لە دەوری یاسای کار تێبکۆشین. باسی سیاسەتی چەکخستن هەرگیز باسی ڕەتکردنەوەی ئیرادەی حزبی و ڕادیکالیزمی سیاسی و ئایدیەلۆژی حزب نییە و دواتریش ئاماژە بەوە دەکەم کە بە کۆمەڵایەتیکردنی حزب تەنیا پەیوەستی بە لاوازکردنی بیروباوەڕی ئایدیەلۆژیی حیزب نییە،

بەکو ئەو باوەڕانە و بەاوکردنەوە و دڕبەینیان تا دەتوانرێت بە ڕوونی لەناو چینی کرێکاردا مەرجەکی حیاتی،کۆمەڵایەتی بوونەوەی حزبەکەمان.
٤- سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمە باسێک نییە لەسەر هەڵبژاردنی بابەتی تەبلیغ و تەرویج و کاری ڕێکخستنمان. من تووشی ئەم بیرکە زۆر هەڵە و سەرسوڕهێنەر بووم کە لە کاتێکدا تا ئێستا بابەت و ئامادەبووانی کارکانی حیزب چینی کرێکار بە گشتی بووە، ئێستا دەمانەوێت ئەم ئامادەبووە بە باسکردنی سیاسەتی تەشکیلاتی سنووردار بکەین و تەنیا " سۆسیالیستی ڕادیکاڵ" بشێک لە چینی کرێکار. با بیخەینە ڕوو سیاسەتی ڕێکخستن باسێک نییە لەسەر سنووردارکردنی مەیدانی چالاکیی حیزب لەناو چینی کرێکاردا، بەڵکو باسی چۆنیەتی کارکردنمانە لەناو تەواوی چینەکەدا. لەم نوێندەدا ئەمە پێگەیەکی تایبەتمان هەیە بە تەیفی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی کرێکاران لە ڕێکخستن و سەرکردایەتیکردنی هەموو چینەکەدا، کە بە ڕوونی ڕوونمان کردەتەوە.
ئەمانە تەنها نموونەی تەنگەیشتنەکانن. هاوڕیان دەتوانن بە نموونەی تر کە بڕیان کەوتوون درێژە بە باسەکە بدەن.
بنەماکانی سیاسەتی ڕێکخستنمان
بەڵام باسی سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمە چییە؟ سەرەتا خاڵە سەرەکییەکان دەخەمەڕوو و دواتر لەسەر هەر یەکێکیان ڕوونکردنەوە دەدەم.
١- وتاری سیاسه تی ڕێکخستن باسێکه له سه ر تێگه یشتنی ماددی و بابەتی له پرسه ی پێکهێنانی حزبێکی شۆڕشگێڕ و کۆمۆنیستی لە ناو چینی کرێکاردا. ناسینی میکانیزمە ماددییەکانی ئەم پرسەیە. ئەم باسە دەیەوێت ئەو مەسەلەیە ڕوون بکاتەوە کە دەبێ چ کارلێکێکی بابەتیی و ماددی بە پێکهێنانی حیزبێکی کرێکاری شۆڕشگێڕ بە گشتی ڕووبدات. ئەمە مشتومڕێکە لە دژی زۆرینگرایی چەپی نەریتی لە ئەراندا. بەیە لەسەر ئاستی گشتی باسەکە لەسەر میکانیزمەکانی پەیوەندی نێوان حیزب و چینێ.
٢- ئەم باسە جەختکردنەوەیە لە چەند تایبەتمەندییەکی سەرەکی چینی کرێکار لە ژیان و خەباتدا لەخۆ دەگرێت، کە لە بنەڕەتدا لە چاوی چەپی ناکرێکاری نەریتیدا شاراوەن. ئەو تێزە سەرەکیانەی کە لە وتارەکەدا باس دەکرێن و وەک دەوترێت تەواوکەری باسەکانی پێشوومانن، لە کۆنگرەی یەکێتی خەباتگێڕانی کۆمۆنیست بەدواوە، سەبارەت بە شێوازی کارکردن و پرسی ڕێکخستنی کرێکاریە، هەموویان ئەوە دەسەلمێنن کە ئەمە چینی کرێکار هەر بۆشاییەکی کە هەیە، ئەمە "دەیناسێنین" بە چەپی ئەران. هەرکەسێک بە نیازی ڕێکخستنی چینی کرێکارە، لانیکەم دەبێت چینی کرێکار وەک دیاردەیەکی

کۆمەڵایەتی بناسەت. پێویستە بزانێت بزووتنەوەی چینی کرێکار چ لە ژیان و چ لە بەرهەمهێنان و چ لە خەبات و ناسنامەیەکی پێویست دەکات. بۆچی دەبێ ئەمە بگوترێ؟ ئەمش لەبەر ئەوەیە کە وەک زۆر جار باسم کردووە و لێرەشدا دووبارە دەیکەمەوە، باس لە جۆرێ لایەنە چەپە غەیرە کرێکارییەکان دەکەین بەرامبەر چینی کرێکار. ئەمە واقیعی چەپەکانی ئێرانە و تا نانێت تایبەتمەندی بزووتنەوەی حیزبەکەی خۆمانە تا ئێستا. بۆیە بە هیچ جۆرێک کە لە جەماوەرێکی ناکرێکاری لە کەشتگاوە بەرامبەر چینی کرێکار دەڕوات و هەژانە لە بانگەشەو و بەناوکراوە و هایدیکانیدا سەدان جار ناوی چینی کرێکار دەهێنێ و بەرگریی خۆی لە بەرژەوەندی و ئامانجەکانی هاوگەیانەیت ئەم چینە، لانیکەم چاوەڕوانی ئەوەیە کە ئەمە بە ناسینی چینێکی وەک خۆی و بەو تایبەتمەندیانەی کە شوێنی بابەتیی خۆی لە کۆمەڵگادا دەیدات بە ژیان و خەباتێکی، و نەک لەسەر بنەمای بینینی پشوختە و دەروونی چینە داراکان کرێکار و چینی کرێکار. دەمەوێ سەر ئەم خاڵە.

۳- باسکردنی سیاسەتی هێکخراوەیی لەسەر بنەمای تێگەیشتن لە تایبەتمەندی و بارودۆخی تایبەتی وەاتێکی دیاریکراو و چینی کرێکاری تێدایە لە ماوەیەکی دیاریکراودا. ئەم باسە سنوور و تایبەتمەندییەکانی ژیان و خەباتی ئەم چینە هێون دەکاتەوە. باس لەوە دەکات کە مەژوو و نەریتی خەباتی ئەم چینە چ خاڵکی بەهێز و لاوازی بە هەناوە. باس لەوە دەکات کە چ هێوتکی فیکری و ئایدیۆلۆژی لەناو ئەم چینەدا دەگوزەرێت و چ مەیلێک دروست بووە. چینی کرێکاری ساڵانی ۱۳٦۰ لە ئێراندا دەرئەنجامی هێوتە مەژووییەکانە چ لە ئێران و چ لە ئاستی جیهانیدا. دونیابینی و پێکهاتەی ئایدیۆلۆژی ئەم چینە، توانای تەشکیلاتی و خەباتکاری، هەلومەرجی ژیان و جۆری دامەزراندن وهەموویان دەرئەنجامی مەژوویەکی کۆمەڵایەتین کە تایبەتمەندی تایبەت بەم بەشە لە چینی کرێکاری جیهانی دەبەخشێت. باسی سیاسەتی هێکخستن بریتییە لە خستنەڕووی ئەم تایبەتمەندییە تایبەتانە لە ئیستدلال و بیرکردنەوەی کۆمۆنیستەکاندا.

٤- باسکردنی سیاسەتی تەشکیلاتی سەبارەت بە تێگەیشتنە لە کۆموکۆییە کرداریەکانی سیاسەتی پشووی حیزب (تا بەاوبوونەوەی بابەتی ئاماژەپێکراو). ئەمە باسکە بە فراوانکردنی چالاکیی کۆمۆنیستەکان لە دەخێکدا کە بە هەمووان نالەبار دەردەکەوێت. خاڵکی ناوەندی ئەم نووسینە و ئەو بانگەشەیەی کە دەیوێت بیکات ئەوەیە کە ئەم مشتومڕە میتۆدێکی بەرهەمدار بە چالاکیی حیزب لە قۆناغێکدا کە چەپی تەقلیدی پێی وایە کە کاری کۆمۆنیستی ناتوانێت

زۆر فراوان بێت، کە ڕووخستنی کراوەی چینی کرێکار مەحاڵە، کە کۆمۆنیستەکان مەیلیان بە سەرهەڵدانی قۆناغێ شۆشگێڕیەکان مەرجدارە، کە کۆمۆنیزم دەبێت بە فیکری بەڵێنەوە و هتد. ئەم باسە لەسەر بنەمای ئیدیعای ئەمەیە چونکە بە هیچ شێوەیەک بەو شێوەیە نییە. لە ناو ئەو هەلومەرجانەدا ڕوگایەک بە گۆشەی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری هەیە کە بەتەواوی بابەتیی و کردەییە. بەم مانایە بابەتەکە ڕووخنە لە سیاسەتی ڕووخستنی قۆناغی پێشوومان دەگرێت و ئاماژە بەو کۆموکۆیانە دەکات کە ڕوگری لە گۆشەکردنی چالاکیی کۆمۆنیستی لەناو چینی کرێکاردا دەکەن.

٥- وەڵ لە کۆتاییدا هەروەک لە سەرەتای باسەکەدا وتم بابەتەکە لەسەر سیاسەتی ڕووخراوەیی باس لە پێویستی گۆڕینی چەپێک بە چەپێکی تر دەکات. مەڕووی چەپی ئێران لە چوارچێوەی سەرکی خۆیدا مەڕووی ڕیفەرمخوازی و ناسیۆنالیزمی باڵی چەپی بەرژوازی ئێرانە. مشتومڕەکە ئەوەیە کە ئەم مەڕووە گەیشتووەتە ئاستێک کە پێویستە کۆمۆنیزمی کرێکاری پێک بهێت. کۆمۆنیزم لە بنەڕەتدا بەیار بوو کرێکاری بێت و پێش ئەوەی ببێتە "نەتەوەیی" و بە شێوازی جەراوجەر لەلایەن بەرژوازیەوە بەلادابەرێت و خراپ کۆپی لەسەر بگیرێت، دیاردەیەکی کرێکاری بوو لە گۆڕەپانی کۆمەڵایەتیدا. باسی سیاسەتی ڕووخستن بەشێکە لە هەوڵێکی فراوانتر بۆ داشتنی جەرکی جیاواز لە کۆمۆنیزم، کە لە بنەچەیکی کۆمەڵایەتی جیاوازەوە سەرهەڵدەدات. باسەکە باس لە کۆمۆنیزمی کرێکاری و سەرهەڵدانی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری دەکات.

حزب و چین

سەبارەت بە پێوەندی حیزب و چین، کۆمۆنیک تێگەیشتن و گریمانەی هەیە لە چەپی تەقلیدی ئێراندا هەیە، کە پێویستە بە ڕووخنە دەست پێ بکەین. بیرکەی باڵادەستی لای چەپ سەبارەت بە پێوەندی نێوان حیزب و چین ئەوەیە کە لە جەماوەرکدا تیۆری و ئایدۆلۆژیا و هۆشیاری و ڕووخستن و دیسیپلین هەیە و جەماوەری کرێکاریش لە جەماوەرکەی تردا بوونیان هەیە. حیزب یان ڕووخراو جەماوەرێک پێکدەهێنێت و "جەماوەر" جەماوەرکەی تر پێکدەهێنێت. میکانیزمی ڕووخستنی شۆشی کۆمۆنیستی ئەوەیە کە ئەم ڕووخراوە ئەو جەماوەرە دەگرێت و ئامانج و ئایدیالی خۆی دەگەیەنێت پێیان و ئەو جەماوەرەش یەک بە یەک و وەک مرۆڤی سەربەخۆ بیرکردنەوەکانیان دەگۆڕن، هەوەستیان دەگۆڕن، باوەڕیان بە کۆمۆنیزم و سۆسیالیزم هەیە. ، درک بە هەکارکانی ئازارکانیان دەکەن و لە ئەنجامدا دەچنە پاڵ ئەو ڕووخراوە و دەچنە ناو

خەباتێکی هۆشیارانە و ئامانجدارەوە. بە واتایەکی تر لە لایەک جەماوەری زەحمەتکێش لە شۆڕەی ئێتەمی مرۆڤ و لە لایەکی تریش ڕێکخستن و حزب وەک بەرجەستەکردنی هۆشیاری و ڕێکخستن و شۆڕشگێڕی.
ئەم ئاو دووجەمسەری "حیزبی-جەماوەر"یە کە لە وتارەکەی سیاسەتی ڕێکخستندا باسمان کرد. هۆکاری بوونی گریمانە و تێگەیشتنێکی ئایدیالیزمی درە و سادە لەم شێوەیە لاوازی فیکری چەپ نییە. لە ئاستیدا ئەم ڕێنگەدانەوەی و درێژکراوەی ئاو تەوانین و تێگەیشتنەیە کە سەرمایە و سەرمایەدارەکان بە کرێکارانی بواری بەرهەمهێنان هەیانە. سەرمایە خاوەنی شتێکە بە ناوی سەرمایە. بەرهەمهێنانی دەرئەنجامی ئاوەیە کە ئەم سەرمایە، ئەم ئامرازانەی بەرهەمهێنان کە هی سەرمایەدارن و بە پێناسە کرێکار کەمیان هەیە، وەربگرن و لە بەردەستی کرێکاردا جێبهێڵن تا کاریان لەگەڵدا بکات. لەم ڕووەوە، لە ڕوانگەی سەرمایەدارەوە، کرێکاران ئێتەمی مرۆڤن کە بە تاک بە تاک لەلایەن سەرمایەوە بەکرێ دەگیرێن. لە ڕوانگەی سەرمایەوە، کرێکار، تاکێک کە بە ماوەیەکی دیاریکراو (ڕۆژی کار) بەرکەوتەی سەرمایە دەبێت و دواتر لە گۆشەیەکی دامار تەزاوی کەمەگادا ون دەبێت تا سبەی لە کارگەدا دەربکەوێتەوە. لە دەرەوەی کارگە، لە دەرەوەی پەیوەندی یاسایی نێوان کار و سەرمایە، کرێکار بە بەرژوازی دیاردەیەکی نادیارە. بە بەوای بەرژوازی، کرێکاران هەمیشە کەسانێکن کە پەویستیان بە کار هەیە و هاتوونەتە سەر کار. ئەوەی ئەوان وەک مرۆڤ لە چوارچێوەی کەمەگادا دەیکەن، خەمی بەرژوازی نییە.
ڕوانینی سەرمایە بە کرێکار لە بەرهەمهێناندا بنەمای ئاو ڕوانینی چەپ ئاکامی ئەمەی سەرمایە بەرامبەر بە کرێکار کە لە بواری سیاسەتدا دێتە ئاراوە. جەماوەری بە قەوارە. چەپ کاتێک دەیەوێت باسی کرێکار بکات، درک بە بەبەشی و هەژاریەکەی دەکات. بەیە لە تیەری چەپی تەقلیدیدا، چینی کرێکار ناتوانرێت بە ڕوونی لە زەحمەتکێشان و ڕەنجدەران و هەژاران بە گشتی جیا بکرێتەوە. ئەم چەپە لە پەیوەند بەوەی کە ئەم چینی کرێکارە وەک دیاردەیەکی کەمەیەتی لە چ پێگەیەکدایە و چی دەکات، ئایا لە بنەڕەتدا ژیان و میتابۆلیزمێکی سیاسی، کولتووری، ڕۆحی و هونەری هەیە یان نا، ئایا ناسنامەیەتیەک لەناو خۆیدا دەگوزەرێت یان نا .زۆر نازانێت ئاو ناسنامەیەتیانە چین و هتد. ئەم چەپە کەمترین ڕوونکردنەوە و شیکردنەوەی هەیە کە کرێکار لە دەرەوەی بەرهەمهێنان و دامەزراندن لە کەمەگادا چییە.
کاتێک بەرژوازی تەدەگات کە سۆسیالیستە و دەبێت کارێک بکات، دەی بە حاڵی هەژارەکان دەسوتێت و پێی وایە نابێت کەمەگا دابەش بکرێت

بەسەر دەوڵەمەند و هەژاردا. مارکس لە مانیفێستی کۆمۆنیستدا بە وردی باسی ئەم جۆرە سۆسیالیزمە بۆرژوازییەی کردووە. سۆسیالیزمی بۆرژوازی بە ڕزگارکردنی بەشەکان و هەژاران. ئەم ڕوانگەیە دەگوازرێتەوە بە تیۆری حزبی ئۆوان. لە لایەکەوە ئاماژە بە مارکس دەکات و لە بارەی پرۆلیتاریا دەخوێنێتەوە، کۆسۆسیالیزم تیۆری شۆڕشگێڕانەی ، کە هۆشیار و دیسپلیندار، کۆحکومەتی خۆی دادەمەزرێنێت، کە کۆمۆنگا دەگەیەنێت، کە بە بەرزترین شێوە حوکمانی دەکات، هێد. لە لایەکی تریشەوە سەیری کۆمۆنگە حازر دەکات و "پرۆلیتاریا" لەم کۆسە "بەبەش و نەزان و پۆووتانە"دا نادەزێتەوە.

لە ئەنجامدا "پرۆلیتاریا" وردە وردە دەبێتە سیفەتی ئەو کەسانەی کە گۆشە و هۆشیاریی خوازراویان هەیە بە پێویست بوون بە حیزبێکەی و ئەو خەباتەی کە پێناسەی کردووە. بەم شێوەیە حیزبێکەی دەبێتە نیشاندەر و پێوەر بە پرۆلیتاری بوون. کرێکارێکی زیندوو کە لە دەرەوەی ئەم حیزب و بزووتنەوەیە بێت، بەزەحمەت دەتوانرێت وەک پرۆلیتاریا بەفەرمی بناسرێت. پرۆلیتاریا دەبێتە ئەو بەشەی کە توانیوێتی ئایدۆلۆژیای زێڕین و دیسیپلینی زێڕین و لە خۆازیی زێڕینی ڕێکخراوەکە قبوڵ بکات و بچێتە پاڵ ڕێکخراوەکەیان. بەم شێوەیە دەتوانرێت ڕێکخراوە پۆلیتارییە ڕێنگاوڕێنگەکان بە ڕێکخستن و لەخۆگرتنی کرێکاران پێکبهێنرێت. ئەو ڕێکخراوانەی کە سیما پرۆلیتارییان تێنیا لە تیۆری و ئایدۆلۆژیا و هەڵوێستکانیانەوە وەرئەگرن.

بیرکردنەوەی چەپی نەریتی تەکڕەیەک لە چەمکەکی ئەبستراکت و زێنیگەرایی و ئیختیاری پرۆلیتاریا لە لایەک و تێگەیشتنێکی شەماتیک(schematic) و بچووککراوە لە کرێکار وەک هەژار و پەتی لە لایەکی ترەوە. هیچ کام لەم تێوانینانە ڕاست نین. هەردووکیان ئاماژە بەوە دەکەن کە دوو جەمسەری حزبی-جەماوەر، دووجەمسەریکی بەمانا و بە بەهایە کە لەسەر بنەمای تێگەیشتنی بۆرژوازی لە کرێکار لە بواری بەرهەمهێنانداداەمەزراوە. ئەم دوو جەمسەرە تەنها پێگە و پێوەندی چینایەتی سۆسیالیستە بۆرژوازییەکان ئاشکرا دەکەن و تەواو.

بە پێی ئەم گریمانە و تێوانینانە، ڕێنگە ئەو تەزانەی کە لە سەرەتای وتارەکەی سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمڕدا وروژێنراون، بە زەرەک لە چەپەکان نامە دەرکەون. ئەو لێدوانەی کە چینی کرێکار لەناو خۆیدا کارلێکێکی سیاسی دەوەمەندی هەیە، کە بیر لە کۆمۆنگ پرسی کۆمەڵایەتی دەکاتەوە، کە لەناو خۆیدا مەیلی سیاسی و ئایدیۆلۆژیی پێکهێناوە، کە چینی کرێکار لە هەر حاڵەتێکدا پێکهاتەی

ابەرایەتیی هەیە. کە لە هیچ خاڵکدا بە بڕش نیە لە جۆرێک لە ئارایش و ڕکخستنی دەرونی، کە ناڕزایەتی ئەم چینە و خەباتەکەی بەوچان و بڕشکە لە بوونی وەک چینێک، و ئەم جۆرە ئارگیومێنتانە بە زۆر کەس هەرس ناکرێن و ڕەنگە بە ئاوان نیشاندانێکی "کرێکاری" بێت " جا حزبی ئەمە بێت یان نووسەری ئەو بابەتە وتراوە."

بگومان لەماوەی ئەم ساڵانەی دوایيدا، ئەو بزوتنەوانەی کە عەقڵیان هەیە و قەیرانی سیاسی و ئایدیۆلۆژی و پشهاتەکانی یەکێتی سۆڤیەت و چین تا ئێستا دڵگما و بێناو "فەرکردنەکان"یان بە بەها کردووە، کەوتۆتە ژێر کاریگەری باسکانی ئەمە، چونکە بەهەر حاڵ ڕەگەزێک هەیە بە کارکردن لەناو چینەکەدا، ئەوان کرێکاریان تێدا دەزیوەتەوە. بەڕام هەشتا بزووتنەوە و دەستگۆڵکی شەوە ئایینی ناکاریگەر هەن کە ژیانی سیاسی خۆیان بە هەمان بیروباوەڕی سادە سەبارەت بە حیزب و چینی کرێکار بەسەر دەبەن.

بەکورتی، تایبەتمەندی چینی کرێکار لە بیرکردنەوەی چەپی تەقلیدیدا پگەی ئەم چینە نییە لە بەرهەمهێنان و بوونی وەک چینێکی کۆمەڵایەتی، بەرئەنجامی بەرهەمهێنانی مۆدێرن لەگەڵ ئەو میتابۆلیزم و کارلێکانەی کە لەناو خۆیدا ڕوودەدەن، بەڵکو بەکارهێنانی پگەی چین و دیاردەی هەژاری و بەبەشی. وە زۆرمان بینی کە کاتێک شەوازی بەکاربردنی چینی کرێکار دگۆڕێت، بە نمونە لە ئێران، کاتێک کرێکار جل و بۆرگی باشتر لەبەر دکات و خاوەنی کۆستەی ناوماڵ وەک ساردکەرەوە و تەلەفزیۆن و هتد، ئەم چەپە دواکەوتووانە زمانیان تەتەڕ دکات و لەگەڵ تیۆریکانی خۆیدا دوچاری کێشە دەبێتەوە.

ئەم چەپە کاتێک لەگەڵ کرێکاران قسە دکات، زمانی منداڵان بەکاردەهێنێت. لە ڕاستیدا خۆی بە منداڵ ناو دەبات. دوو سەعات قسە دکات بە ئەوەی بە کرێکارێک ڕوون بکاتەوە کە بە نمونە ئۆگەر موچەکەت بەرزبێتەوە باشتر دەبێت! شتێک کە ئاشکرایە بە هەر کەسێک کە تەمەنی گەیشتبێتە پێنج ساڵ لە خۆزانێکی کرێکاردا. ئەمانە بڕشکن لەو "زانینە" کە ئەم جۆرە ڕکخراوانە پێیان وایە قۆرخکاریان لەسەرە و پێویستە بیهێننە ناو چینەکەوە. باسکردنی سیاسەتی ڕکخستنی ئەمە بە سەرنجدانی حیزبی کۆمۆنیست بە ئەو مسۆگەرییە دەست پدکات کە دەبێت لەم دوو جەمسەرییە بەرژوازییە ڕزگارمان بێت و چینی کرێکار وەک قەوارەیەکی کۆمەڵایەتی ناڕازی بناسین، بە ئیستدلاڵکی سیاسی و خەباتی ناوخۆیی و لە پرسەی کارلێکی سیاسیدا. ئەمە کەمترین چاوەڕوانییە لە لایەنێک کە دەیەوێت حزبی کرێکاری بێت.

لەم ڕووەوە و لە ئاستێکی تایبەتتردا ئاماژە بەو مەیلانە دکەین کە

لە ڕاستیدا لەناو چینی کرێکاردا بوونیان هەیە. ئەم ڕەوتانە دژ‌ئەنجامی مێژوون. ئەگەر کەسێک لە ساڵی ١٨٤٧دا ڕوونکردنەوەیەکی لەبارەی کۆمۆنیزمەوە دابێت، ئەوا کرێکارێکە سەدەیەک دواتر ئەم ڕوونکردنەوە دەزانێت. ئەم کۆمۆنیزمە بە هەزار و یەک شێوە لە ماوەی سەدەیەکدا پەیوەست بووە بە چینی کرێکارەوە، ئیلهامەکەی لە وەرگرتووە، کرێکاران خەباتیان کردووە، ڕابەرانی بیرۆکا سەریان هەڵداوە و مشتومڕیان کردووە، حیزب دروست بووە، شۆڕش ڕوویداوە و هتد. چونکە چینی کرێکار بەشێکی زیندووی کۆمەڵگایە، دوای سەدەیەک و زیاتر لە مانیفێستی کۆمۆنیستی، مارکسیزم و کۆمۆنیزمی کردووە بە دیاردەیەکی ناوخۆیی بە خۆی.

ئەم کۆمۆنیزمە بەرهەمی بابەتیی لەناو چینی کرێکاردا دروست کردووە. چەند سەد ساڵ خەبات دژی سەرمایەداری و ڕووبەڕووبوونەوەی سەرمایەدار و حکومەتەکانی و تاکتیکەکانی بە شێوەی جەراوجەر، کرێکاری هاوچەرخی لە خەباتدا فەر کردووە و کردوویەتی بە خاوەنی نەریتی جەراوجەر. مەیلی جەراوجەری خەبات لەناو چینی کرێکاردا سەریهەڵداوە. کرێکاری ئەمڕۆش هەر وەک بەرژوازی ئەمڕۆ لە کۆتایی مێژوویەکی دوور و درێژدایە. ئەم مێژووە کاریگەری لەسەر دروست کردووە و کردوویەتی بە دیاردەیەکی زەر پێگەیشتوو و ئاڵۆز. تەنانەت کرێکاری چەند سەدەیەک لەمەوبەر کە تازە لە گوند و وەرشەکە هەڵکەندرابوو، خاوەنی عەقڵ و ژیانێکی پێگەیشتووتر و پێگەیشتووتر بوو لەوەی کە چەپۆکانی بەرژوازی ئەمڕۆ لەبارەی کرێکارەوە خەیاڵی دەکەن.

لایەنێکی تری باسەکەمان ئەوە بوو کە ئەم مەیلە ئایدیاڵژی و سیاسیانە لەناو چینی کرێکاردا بنەمای بابەتیی ئەو حزبانەن کە بە جۆرێک خەیان بە چینی کرێکارەوە پەیوەندیدار و دەبەستنەوە. مەیلێکی ئیفڕمخوازانە لەگەڵ بیرکردنەوە و نەریت و مێژووی خەیدا لەناو چینی کرێکاردا لە وڵاتانی جیاجیادا هەیە و ئەم بنکە بابەتییەی لایەنە ئیفڕمخوازەکان لەناو چینی کرێکاردا کاریگەری هەیە. بەهەمان شێوە مەیلی شۆڕشگێڕی و کۆمۆنیستی هەیە. ڕەوتێک کە هەڵسوڕاوەکانی ئاگاداری جیاوازی بڕچوونەکانیان و چارەسەری کێشەکانی کرێکاری لەگەڵ ڕەوتی تردا.

مەسەلەکە لەسەر سنووردارکردنی قووڵی تیۆری نییە، بەڵکو پەیوەندی بە سنووردارکردنی ڕاستەقینەی ململانێکانەوە هەیە لە نێوان نەریتە جیاوازەکانی خەباتکانی ناو چینی کرێکاردا. ئەم مەیلانە کاریگەرییان لەسەر جەماوەری کرێکاران هەیە و سەرنجیان ڕادەکێشن. چینی کرێکار بەردەوام لە پرسەی جەمسەرگیری ناوخۆیی و ماکیاژکردنی ناوخۆیی و تەنانەت ململانێی ناوخۆییدایە بە دەزینەوە

و پەیوەندی باشترین و کاریگەرترین ڕێگا بۆ باشترکردنی دۆخەکەیان و ڕزگارکردنی خۆیان. ئێستا ئەگەر حیزبێکی سیاسی بیەوێت حیزبی کرێکاری بێت یان لە ناو چینی کرێکاردا پشتیوانی بۆ خۆی بەدەستبهێنێ، یەکەم پرسیار کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە ئەوەیە کە ئەم حیزبە نوێنەرایەتی چی دەکات لە فیکر و سیاسەت و خەباتدا، لە شێوەی ئاوەژووی کۆمەڵایەتیدا، لەناو چینی کرێکاردا ،لەشیوەی ڕووتکەی ڕاستەقینەدا بوونی هەیە یان نا؟ ئەم ڕووتە لە چ پێگەیەکدایە لەناو تەواوی چینی کرێکاردا؟ ڕێکخراوێکی سۆسیالیستی ڕادیکاڵ کە دەیەوێت لە چوارچێوەی چینی کرێکاردا کار بکات، دەبێت بەو گریمانەیە دەستپێبکات کە بزووتنەوەیەکی سۆسیالیستی ڕادیکاڵ لەناو چینی کرێکاردا هەیە.
ئەمە لەدوانەکە کە پەیوەندی بە دۆخێکی وەک ئێرانەوە هەیە، لە بنەڕەتدا ڕێکخراوی سۆسیالیستی پەیوەندیدار لە سەرتاوە لە لایەن ڕۆشنبیران و لە دەرەوەی ژینگەی چالاکیی سیاسی کرێکارییەوە پێکهاتووە. ئەگینا کۆمۆنیزم (مەیلی مارکسیستی تیایدا) هەر لە سەرتاوە لە ژینگەی کاردا دروست بوو و مەیلی سۆسیالیستی لەگەڵ خودی چیندا بوو. بە لەبەرچاوگرتنی سیمای فیکریی چەپ، هەروەها پەیوەستە جەخت لەوە بکەینەوە کە ئاشکرایە کە ڕوونکردنەوەی ئاستەی کرێکاری ڕادیکاڵ و سۆسیالیستیی شوناسی سیاسی و ئایدیۆلۆژیی خۆی مەرج نییە هەمان ڕوونکردنەوەی ڕێکخراوی پەیوەندیدار بێت، و ئەویش پەیوەست نەبوو ببێت. بەڵام ئەگەر بڕواستی باس لە سۆسیالیزمی شۆشگێڕ و ڕادیکاڵ دەکەین، ئەوا گومانی تێدا نییە کە ڕووتی وەها لە ڕاستیدا لەناو چینی کرێکاردا بوونی هەیە و بە ناچاری لە سەردەمی ئەمەدا بەرهەم دەهێنرێتەوە. کۆمەڵگایەک کە تێیفی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی کرێکاری تێدا نەبێت، کۆمەڵگایەکە کە سەرمایەداری تێدا نەبووە. سۆسیالیزمی کرێکاری هێندەی خودی سەرمایەداری کۆنە و ئێستا نزیکەی سەدە و نیوێکە کە باڵی ڕادیکاڵی ئەم سۆسیالیزمە کرێکارییە ڕاستەوخۆ لە مارکسیزمەوە ئیلهام وەرگیراوە.
بە واتایەکی تر ئارگومێنتی ئەمە ئەوەیە کە حیزب بۆ مانایەکی کە ئەمە بەڕێی باسی دەکەین، واتە ڕێکخراوێکی دیاریکراو، تەنیا دیاریکردنی تایبەتە لە واقیعێکی کۆمەڵایەتی فراوانتر. واقیعێک، کە لایەنێکی بوونی کۆمەڵایەتی ڕووت و بزووتنەوەیەکی واقیعییە لەناو چینی کرێکاردا و لایەنێکی تریشی بوونی ڕێکخراو و بەرنامە و هتد. حیزب تەنیا ڕێکخراوێک نییە کە لە کەسانێک پێکهاتبێت کە لەسەر بنەمای ڕێککەوتن لەسەر بەرنامە و دەستوور کۆبوونەتەوە. حیزب دەرئەنجامی پێگەیشتنی پڕۆسە مێژووییەکانە کە لەو ماوەیەدا

مادی پەیوەست لەسەر ئاستی کۆمەڵگا دروست بووە، لەناو چینی کرێکاردا لە شێوەی مەیل و نەریت و هەڵسوکەوتەکان و هەروەها لە چوارچێوەی سیاسی و بەرنامەییدا، بە سەرهەڵدان لە ڕێکخراوێک کە بتوانێت ئێم بزووتنەوەی کۆمەڵایەتییە ڕێکبخات و ڕابەرایەتی بکات. کەواتە پێش هەموو شتێک پەیوستە حیزب بە مانا فراوانەکەی لەبەرچاو بگرین. مەیلی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی چینی کرێکاری ئێران ئێستا بەشێک و ئەندامی حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانیشە بەم مانا فراوانە. هەر ئەندامێکی ئێم حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانییەی ئێستاش (بە پێناسە سنووردارەکەیەوە) دەبە بە سروشتی خۆی خۆی سەر بەم بزووتنەوە و ئێم پارتە کۆمەڵایەتییە فراوانە بزانێت. نەبینینی ئەو پەیوەندییە، بە بۆای من، زیانێکی زۆر بە کاری تێکۆشەرانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران دەگەیەنێت. پەیوستە هەرێک لە هاوڕێکانمان خۆی بە بەشێک لە ڕەوتی بەرفراوانی سۆسیالیستی و ڕادیکاڵ بزانێت، کە ئێستا تەرکیزی سەرەکییان لەناو چینی کرێکارداید. جیاوازی ئێمە تەنیا لەوەدا بێت کە ئێمەی ئەندامانی ئەو حیزبە بەشێک لە هەڵسوکەوتانی ئەو مەیلە پێکدەهێنین کە بە پەرەشەوە کار بە بنیاتنانەوە و بەهێزکردنی حیزبێکی سیاسی (بە مانای تایبەتی وشەکە) بە ئێم ڕەوتە کۆمەڵایەتییە دەکەین. ئێمە پێکهاتەیەکی حزبی بە ئێم تایفەو ئێم ڕەوتە دروست دەکەین. چالاکانی ئێم بزووتنەوەیە (کە زۆربەیان هەشتا ئەندامی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران نین) خەریکی دروستکردنی کەبوونەوەی گشتی و شورا و سەندیکا و سازدانی ناڕەزایەتی دژ بە خاوەنکار و حکومەت و...هتد. هەموو ئەمانە میتابەلیزمی حزبی کۆمۆنیست وەک حزبێکی کۆمەڵایەتی. هەموو ئەمانە بەشێکن لە مەژووی ئێم حیزبە و مەژووی شێوەی کۆمۆنیستی بە ڕابەرایەتی ئێم حیزبە.

بەیە بابەتی سەرەکی لە سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمدا ئەوەیە کە سۆسیالیزمی شکستخواردەی چینی کرێکار لە ئێراندا چۆن بەدەستهێ و چۆن بەهەزدەکات. حیزبی کۆمۆنیستی ئێران دەتوانێ ئێم ئامرازە بێت، دەتوانێ حیزبی چینایەتی کرێکاران و حیزبی شۆرشی کۆمۆنیستی کرێکاران بێت، بەمەرجێک مەیلی سۆسیالیستی کرێکاری بەسەریدا زاڵ بێت، ئێم حیزبە "بکاتەوە" و بیکات بە ئامرازی خەباتی خۆی. حیزبی ئێمەش وەک هەموو شتێکی تری دونیا دەبێت درەنگ یان زوو پێگەی کۆمەڵایەتی خۆی بدۆزێتەوە. حیزبێکی کۆمۆنیستی کە نەتوانێت ببێتە ئامرازێک بۆ ناڕەزایەتی سۆسیالیستی چینی کرێکار، وەک حیزبێکی کۆمۆنیستی نامێنێت. حیزبی ئێمە دەبە ببێتە بەشێکی ئۆرگانیک و لەدابڕانەهاتوو لە ژیان و بزووتنەوەی جوڵانەوەی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی کرێکاران و بەم هەیشەوە بەشێکی دانەبڕاوی خەباتی

تەواوی چینی کرێکار دژ بە بەرژوازی.
لە باسی سیاسەتی ڕزگخستندا دەبێت لەبری ئەوەی لە بیرکەیەکی تەواو تەشکیلاتیەوە هەنگاو بنێین و دەست بکەین بە بەدەستهێنانی ئەندام بۆ حزبێ تایبەت و سنووردارکەمان و دامەزراندنی بازنە و لیژنەیەکی هەڵبژاردن، با خەمان بە بەشێک لە پارتێکی کۆمۆنیستی فراوان (لە ئێستادا کۆمۆنیستی) بزانین.با وەریبگرین و بپرسین چی لە فراوانبوونی حزبایەتی و دیاریکردنی ئەم ڕاوتە لە حزبێکی سیاسیدا هەیە؟ لەڕدایە کە یەکسەر هەست بە بارودۆخی ئەو تێفە لە تێکۆشرانی ئەم حیزبە فراوانە دەکەین، کە لە ئێستادا خەیان لە سەرە جەماوەری فراوانی کرێکاران داناوە، ڕابەرانی ڕاستەوخۆ و کردەیی چین و توێژە جیاجیاکانی چین، بەیەکەوە گرێدراون و بەیەکەوە پەیوەندیدان ، و دژی مەیلی بەرژوازی و چینی غەیرە کرێکارن.وە ناشڕشگڕکان لەناو چینی کرێکاردا دەستبەندی خەیان پێکدەهێنن و هتد.
چ شتێک ڕێگری دەکات لە یەکگرتنی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران وەک حیزبێکی دیاریکراو و ئەم بەشە گەورەترەی کۆمۆنیزمی شۆڕشگێڕانە لە ئێران لە پراکتیکێکی یەکپارچە و یەکگرتووی حیزبی و چینایەتیدا؟ چی وا دەکات ڕابەرایەتیکردنی بزووتنەوەی کرێکاری لە لایەن ئەم پارتە کۆمۆنیستیە فراوانەوە قورس بێت؟ کام شتەی ڕێکخستن گونجاوە بە ئەنجامدانی ئەم گرانکاریە چارەنووسسازە لەم قۆناغە تایبەتدا. بە پێکهێنانی ئەم حزبە مۆزەی کرێکاری، تێفی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی کرێکاران دەبە بە گرانکاری سیاسی، فیکری و تەشکیلاتیدا تێپەڕن و بە پێچەوانەوە و بە بەچوونی من لەوەش گرنگتر حیزبی کۆمۆنیستی ئێران، چونکە ئامرازێکی گونجاوە بۆ چالاکییەکە و یەکێتی کرێکارانی کۆمۆنیست و شۆڕشگێڕ، دەبێت چ گرانکارییەک لە کارەکانیدا بکات؟ ئەم پرسیارانە خاڵی دەستپێک و تەرکیزی گفتوگۆی سیاسەتی ڕێکخراوەییمانن و لە درێژەی باسەکەدا بە شێوەیکی تایبەتتر مامەڵە لەگەڵ تێزە سەرەکییەکان و دەرەنجامەکانی دەکەم.
سەبارەت بە سیاسەتی ڕێکخستنی کرێکاری ئیمە
قسەوباس لە سیمینارێکی حزبی
(2)

تێزە گشتیەکانی بابەتەکە
ئەو تێزانەی کە لە سەرەتای وتاری سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمدا دەکەونە بەر باس ، هەوە دەدات لایەنگانی بوونی کۆمۆنایەتی کۆمۆنیزم و شوناسی کۆمۆنایەتی چینی کرێکار بە تێکۆشرانی کۆمۆنیست بناسێنێت.

١) ئەم دۆخەی لە ئێرانیشدا وەک پارچەکانی دیکەی جیهان مەیلی جێراوجێر لەناو چینی کرێکاردا هەیە. پێش دەستپێکردنی هەر کردارێکی ڕۆکخراوەیی بۆ دروستکردنی حیزب، پێویستە لە خۆت بپرسیت کام لەم مەیلانە بنەمای بوونی ڕاستەقینە و ڕاستەوخۆی کۆمۆنیتیتانە وەک حزبێکی دیاریکراو و دۆخی ئەم مەیلە لە گۆڕەپانی بزووتنەوەی کرێکاریدا چەند لە ڕاستیدا ؟ ئەم ڕۆتە تا چەند یەکگرتوو و ڕۆکخراوە؟ خۆشیاری هەیە؟ تا چەند چالاکە و لە ئێستادا بۆ چ شێوازێک ڕۆکخراوە؟ ئاستەنگەکانی بەردەم یەکگرتنی ئەم مەیلە کۆمۆنیتییە لەگەڵ بزووتنەوەی حیزبی ئێوەدا لە قۆناغێکی سیاسی یەکگرتووی و خەباتکارانەدا چین؟ چ ئاستەنگێک ڕێگری لە ڕابەرە ڕاستەقینە و کردەییەکانی ئەم بزووتنەوەیە دەکات کە ببنە بەبەڵێی پشت و کادیری ڕۆکخراوەکی حیزبی؟ بۆ یەک وشە ئەم ڕۆتە پشت بە چی دەبەستێت؟

٢) ئەم دۆخەی چینی کرێکار جەماوەرێکی بۆ شۆڕ و بۆ جوڵە نییە. لە هەر شوێنێک ئیستغلالکردن هەبێت، بەرەنگار بوونەوە و خەباتیش لە دژی هەیە و لە ئێستادا ئەم خەباتە ڕابەرایەتی دەکرێت. تەنانەت لە خراپترین هەلومەرجیشدا، کاتێک بنەڕەتیترین ڕۆکخراوە کرێکارییەکان بوونیان نییە، چینی کرێکار وەک ئۆتۆمی تاکەکەسی ناچێتە مەیدانی خەبات و ڕوبەڕوبوونەوە، بەڵکو خاوەنی ئارایش و ڕۆکخستنی خۆیەتی بۆ خەبات. ئێوانەی لەناو ئەم چینەدا خۆیان بەرز دەکەنەوە بۆ پێستی ڕابەرایەتی پراکتیکی بەشەکانی چین، ئێوانێن کە بەشگەلێک لە چینەکە دەگرن و دەتوانن بیجووڵێنن. ئەمانە ئێو کەسانێن کە بەچوون و دەستنیشانکردنیان بۆ بەشە فراوانەکانی چینەکە گرنگە. نەریتی خەباتگێڕانەی کرێکاران لەگەڵ خۆیان هەڵدەگرن و دەیانگوازنەوە بۆ کەسانی دیکە. بۆ کۆمۆنیستێک زۆر گرنگە بزانێت ئێو ڕابەرانە کێن و چی دەکەن و کام بەشیان ڕابەری سۆسیالیستی چینە. هەرکەسێک بیەوێت حزب و ڕۆکخراوەکی کۆمۆنیستی بنیات بنێت، پێویستە وێنەیەکی ڕوونی هەبێت لێو مەیل و ڕابەرانەی ناو چینی کرێکار.

٣) خاڵێکی دیکە، کە ململانێی بنەڕەتیی نێوان کۆمۆنیزمی کرێکاری و چەپی نەریتی وڕۆشنفکریی ئێران نیشان دەدات، پرسی خەباتی ئابووریە. ئێو سۆسیالیزمە ساختەیە کە لە بۆئاگاهاتنەوەی ویژدانی ڕۆشنبیری بەرژوازییەوە بەرێو "هەژاریی جەماوەر" و دابەشبوونی کۆمۆگا بەسەر دەوڵەمەند و هەژاردا دێت، یەکسەر دەگاتە ڕۆچوونێک بۆ چاکسازی کۆمۆکراتی. وێنەی ئێو کۆمۆگایەیان دەست دەکەوێت کە ئەم بەبەشبوونانە تێیدا نامۆنن لەگەڵ هاتنی ئێو جەرگە سۆسیالیستە خاوێن بێرە باشانە. بەڵام لە هەمان کاتدا بە ڕوونی یان ناڕاستەوخۆ باس لێو دەکرێت کە تا ئەم ڕۆتە کار نەکات، یان تا

"شۆش" ڕووبدات، ناتوانین چاوەڕوانی باشتربوونی جددی لە ژیانی جەماوەردا بین. وە بگومان خودی چەپی ناکارامە لەم دەخە بابەتییەدایە لەسەر بنەمای پگەی چینایەتی خۆی، کە ناتوانێت "چاوەڕوانی بکات".

بیرکەی شۆش و تیۆری مارکسیستی شۆشی کرێکاری دەبنە مۆتەک بۆ ئەم ژانە بە دووركەوتنەوە لە خەبات بۆ باشترکردنی دۆستبەجێی بارودۆخی چینی کرێکار و دابەزاندنی کرێکار بۆ داهاتوو و زەلیلکردنی خەباتی کرێکار بۆ چاکسازی ئابووری و کۆمەڵایەتی وەک شتێک کە پێدەچێت نیشانەی لادان بێت لە دۆزی شۆش. دیارە لەم ڕوانگەیەوە کرێکار هاندەرێت بۆ وەرگرتنی مافی خۆی، بەڵام ئەم تێبینییە هەزار جار جۆختی لەسەر دەکرێتەوە کە ئەم خەباتە نابێت ببێتە "سەردەق" بۆراوردکردن و هتد بۆ چینی کرێکار و بۆ مارکسیزم ئەمە بەمانایە لە بنەڕەتدا چونکە خودی بوونی چینی کرێکار بۆ باشترکردنی بارودۆخی ئابووری کرێکاران ڕەژانە تووشی ململانێ دەبێت لەگەڵ بۆرژوازیدا.
باسکە وەک ئەوە نییە کە کرێکار ئامادەبێت خەباتی ئابووری بکات یان نا، یان ئەم خەباتە چۆتر بکاتەوە یان نا. کرێکار، نەک تەنها بۆ باشترکردنی بارودۆخی خۆی، بەڵکو بۆ ڕێگریکردن لە تێکچوونی ئاستی ژیانی هەبوو، بۆ پاراستنی کەرامەتی ئینسانی خۆی، لە کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا، دەبێت بەردەوام خەبات بکات بۆ باشترکردنی ئابووری و کۆمەڵایەتی. بۆیە چینی کرێکار بۆیار نییە "هەڵوەست"ێکی تایبەت بە خەباتی ئابووری وەربگرێت. خەباتی ئابووری بۆ واتای چینی کرێکار و چینی کرێکار بۆ واتای خەباتی ئابووری. ئەمەش بەشێکە لە پێناسەکە و یەکێکە لە تایبەتمەندییە بوونگەرایێکانی چینی کرێکار. وەک چۆن ماسی ناتوانێت مۆلە نەکات، کرێکاریش ناتوانێت خەباتی ئابووریەوە نەکات. وە بەدنیاییەوە پشکۆتن لەم خەباتەدا شۆشی کرێکاری بەهێزتر و ئاسانتر دەکات. چەپە تەقلیدیکان بۆ تیۆریکانیان دەگەڕێنەوە ئەنجامە کە کرێکاران بۆ پلەیەک لە خۆشگوزەرانی "گەندەڵ دەبن"، یان هەژاری و فشاری ئابووری دەبێتە هۆی شۆش.
ئەمە بیرکەیەکی بەمانا و دژە کرێکارییە. کرێکارئەبێت لە دۆخێکی ئابووری بەهێزتر و سەلامەتتردا بێت. تەنیا چینی کرێکارێک کە لە پرسەی پشکۆتنی چینایەتیدایە، دەتوانێت دەست بەسەر هەموو شتێکدا بگرێت و تەواوی شۆشی کرێکاری بوێت. نائومێدی و چەقبەستوویی دەتوانێت هۆکاری یاخیبوونی وردەبۆرژوازی بێت، بەڵام ناتوانێت سەرچاوەی شۆشی کرێکاران بێت. ئەوە هەژارییە کە خەباتی

کرێکاری بەرەو تێکچوون و گەندەڵی دەبات، نەک خۆشگوزەرانی و باشتربوونی دۆخی ئابووری چین. بەپێ خەباتی ئابووری و خەبات بۆ بەرزکردنەوەی کەرامەت و پێگەی کۆمەڵایەتیی کرێکار بەشکی دانەبڕاوە لە بوونی کۆمەڵایەتی چینی کرێکار و دواخستن هەڵناگرێت و ئەو حزبە کۆمۆنیستییەی کە دەیەوێت ببێتە حزبی کرێکاران. دەبێ سەرتا لەم بوارەدا بدەزرێتەوە، بە ئەوەی بتوانین پرسیار لەوان بکەین سەبارەت بەرنامە و خەباتکەیان بۆ شۆڕشی کرێکاری و کۆمۆنیستی.
بەڵام لە واقیعدا سەدان حزبی بەناو سۆسیالیستی لە جیهاندا هەن کە لە بەچوون و پراکتیکی خەیاندا نامۆن لەگەڵ ئەم خەباتە ئابووریەی بەردەوام و هەمیشەیدا و شوناسکەیان لە جیاوازیەی تیۆریکانیان لەگەڵ گروپی دراوسەدا کورت دەکرێتەوە. ئەو حزبانەی تەنانەت نازانن کرێکارێک لە بوارکی دیاریکراودا چەند داهاتی هەیە، ئایا دەکرێت بەم داهاتە خەزانکی سێ کەسی بەخێوبچێت، ئایا دەکرێت منداڵێک تا تەمەنکی دیاریکراو بنێردرێتە قوتابخانە، یان چی پێوودەات بۆ پزیشکی و پزیشک و هتد. زۆرکیان هیچ پەیوەندییەکیان بەو بابەتانەوە نییە و تاکە کۆشش و سەرقاڵبوونیان ئەوەیە کە کام جیابونەوەی لقی باوەڕ سەرتای بوونی مەحفەڵکەی ئەوانە و هتد. هەر کاتێک ئەم کەسانە من و تۆ دەبینن باسی کرێی زیادە و بیمە و یاسای کار و هتد دەکەین، یەکسەر بە "ئیکۆنۆمیست" ناومان دەبەن. وە یەکسەر ناوی لینین دەهێنێت. بەڵام لینین سەر بە بزووتنەوەکەمانە. لە قۆناغێکدا لە ڕووسیا، کرێکاران، چ هەبن یان نا، بەشدار بوون لە خەباتی ئابووریدا و دەیانگوت ڕووخانی تزاریزم و پرسی دۆسەڵاتی سیاسی بابەتێکی زۆر گرنگە و نابێت بە بەرژوازی لیبراڵ جێبهێڵرێت. سۆسیالیستی ساختە بەرژوازی کە لە بنەڕەتدا لە لایەکی دیکەوە هاتە ناو باسەکەوە، نوێنەرایەتی ئەم دەکات و نموونەی ئیکۆنۆمیستەکان لە ئەمەدا دەبینێت.
بەڵای من کاتێک ئەم جۆرە ڕووتە ئەمە بە ئیکۆنۆمیست ناودەبەن، پێویستە دنیابین لەوەی کە لەسەر ڕێگای ڕاستداین. ئەمە باشترین کەمپاسە بۆ دەستنیشانکردنی ئاراستەی دروست. هەتا حیزبی کۆمۆنیست، هەروەک تەواوی بزووتنەوەی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی ناو چین، خەریکی خەباتێکی بەردەوام بۆ باشترکردنی دەستبەجێی دۆخی چینی کرێکار نەبێت، ناتوانرێت ناوی لێبنرێت حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری. گرنگتی ئەوە دەدەم کە نەریتی ڕاپەڕین و ڕووخاندن و شۆشگێڕی و مامەڵەکردن لەگەڵ پرسی دۆسەڵاتی سیاسیدا لە حیزبەکەماندا هەندێ بەهەزڵ و پلانی ئەوەندە زۆرە بەی کە هەرگیز ساتێک ناماننێت کە بگەڕێین بۆ جۆریانی ئەو ئیکۆنۆمیستانەی سەرەتای سەدە لە ڕووسیا.

لە بنەڕەتدا پەموایە ئەگەری سەرهەڵدانی ئیکۆنۆمیستێکی لەو شێوەیە لە چوارچێوەی نەریتێکی کۆمۆنیزمدا لە هەڕەمێژوویی و تەکراوەتوە.
تەکردنەوە و بچووککردنەوەی خەباتی ئابووری لەلایەن چەپی ناکرێکاریەوە لە ئەراندا هەندێک زەمینەی ماددی هەیە. سەرەتا بەهەی پێکهاتەکیانەوە فشاری ئابووری بە ئەم هەوتانە بەرجەستە نییە. دووەم: بەشداری لە خەباتی ئابووریدا پێویستی بە بوون لەو شوێنە کۆمەڵایەتییە هەیە. "کرێکار پێویستە" بە خەباتی ئابووری. ناکرێ شارەزایەکی خوێندەوار بە ئەم خەباتانە بنەردرێت. هەر جۆرە دەستەوەردانێک لە خەباتی ئابووریدا پێویستی بە هەڵکەراوی کرێکاری و هابەری کردەیی هەیە و ئەم بەزووتنەوانەش ئەو جۆرە پێکهاتە و چالاکییەیان نییە. هاستگیانە زۆرێکیان وێنەیەکی زۆر بابەتیی ناهەزایەتی کرێکارانیان هەیە. بە پێی ئەدەبیاتی تەبلیغاتی ئەوان، ناهەزایەتی کرێکاران بە ئەوان هەمیشە لە شێوەی لە کۆرە دەرهاتنی دانیشتوانی بە شێوەی کرێکاران لەم یان ئەو ژینگەی کار و ژیاندا بەرجەستە دەبێت. و هەر بۆیەش بەشداریکردنیان لە خەباتی ئابووریدا بە ئەنقەست شێوەی هەوەدان بە تواڕەکردنی کرێکاران وەردەگرێت. وێنەی ململانێیەکی ئامانجدار و حیسابکراو لەگەڵ هەسا و هەڵکەستن و هابەرایەتی لە ناهەزایەتییەکی کرێکارییەوە نییە. ئەوان لە چوارچێوەی ئەو پێوەندی و تەکەڵاویانەدا نین و هەر بۆیەش ناتوانن نەک هەر بەشداری بکەن، بەڵکو بە گشتی تەنانەت لە میکانیزمی ناهەزایەتی کرێکاری تێبگەن.
٤)خاڵەکی تر کە پێویستە باسی لەوە بکرێت، پێگەی حیزبە لە دڵی ئەم خەباتە بەردەوام و لەوەستاندن نەهاتوەدا. حیزبایەتی و حزبایەتی لایەنەکی دیاریکراو و یەکەکە لە فەرهەنگانی پێناسەکردنی ئەم خەباتە کۆمەڵایەتییە فراوانە و نەک "دوا ئەقڵی پێرسەندن"ی ئەم خەباتە. بە چەپی تەقلیدی حیزب پلەی کۆتایی پلیکانێیەکی پێشکەوتنە. لە سەندیکا و هەڵکەراوی پیشەیی و پاشان بە حیزب. له وتاره که ی سه باره ت به سیاسه تی هەڵکەستن، جه خت له وه کرایه وه که حزبایه تی یه کەکه له لایه نه کانی خه بات و واقیعەکی فره ڕووه . ئەوەی کە ئەقڵی کرێکاری و سەندیکا و ئەنجومەن و لایەنەکانی تر پێکی دەهێنن و هەموویان پێکەوە دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی ئاماژ دروست دەکەن. جەماوەرێکی مەزنی خەڵک لە پەوەندی لەگەڵ سەرمایەداریدا ناهەزایەتی دەردەبڕن و ئەم ناهەزایەتییە لایەن و خولەک و ساتی جیاوازی هەیە و ئەمانەش بە شێوەی جیاواز دەردەکەون کە یەکێک لەوانە حزبی سیاسی چینایەتییە. ئەم حیزبە نوێنەر و هەڵگری چالاکییەکی هەمیشەیی و بەردەوامە بە دەزی شێوەی کۆمەڵایەتی و

هەموو خەباتەکانی دیکە لە چوارچێوەی ئەم خەباتە گشتییەدا بە شێوەیەکی کەمایەتی پێکەوە دەبەستێتەوە. بەیە ئەم حیزبە بەدیلێک نییە بۆ شۆڕشگێڕانی تری چالاکیی چینی کرێکار. باسی ئەمە ئەوەیە کە بەپێی بینینی ئەم واقیعە کەمایەتییە ئامادەیە، لەگشتی خۆیدا بەهێزی بکەین، پەداویستیە بڕەوپێش چوونی ئەم بزوتنەوە گشتییە دەستەبڕبکەین تا بتوانین لایەنی حیزبی ئەم خەباتە لە چوارچێوەی ئەم چالاکییەدا ڕێکبخەین. مەحاڵە حیزبێکی سیاسی بۆ چینی کرێکار بۆ جیا لەم بزووتنەوە چینایەتییە کەمایەتییە دروست بکرێت. هەرکەسێک بیەوێت حزبێکی کرێکاری کۆمۆنیستی بنیات بنێت، پێویستە بەشداربێت لەم هەموو خەباتەدا.

٥) گرفتێکی دیکە بەریتییە لە لێکۆڵینەوە لە هۆندەر لایەن و تایبەتمەندییەکانی دۆخی ژیان و خەباتی چینی کرێکار لە ئێران کە کاریگەری لەسەر لایەنە تایبەتترەکانی سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمە هەیە.

یەکەم: چینی کرێکاری ئێران چینێکی گەنجە. مەبەستم تەمەنی کرێکاران نییە، بەڵکو مەژووی بوونی پرۆلیتاریای شارستانی لە ئێراندا بۆ بڕاورد لەگەڵ لانکەی سەرمایەداری لە ئەورووپا. نەریتەکانی خەباتی کرێکاری لەم وڵاتانەدا، لە بواری ڕێکخستن، ڕێکخستنی جەماوەری، فراکسیۆن و هتد، دەرئەنجامی پڕۆسەی درێژخایەنن. نەریتی خەباتی کرێکاری لە ئێراندا بۆ شۆڕشێکی سروشتی لە ژێر کاریگەری بارودۆخی کەمەگای ئێران و مەژوو و پرۆسەی گۆشەسەندنی سەرمایەداری لە ئێراندا بووە. بۆ نموونە نەریتی خۆڕا ڕێکخستن، دروستکردنی ڕێکخراوی سندیکا و شورا و هتد لە چینی کرێکاری ئێراندا لاوازە.

بەڵام بابەتی وتاری سیاسەتی ڕێکخستن ئەوە یە کە ئەم تەوانینە ڕێگە نادات بە چەپ غەیرە کرێکاری کە ئەنجام لە ئەتەمیزە بوونی کرێکاری ئێرانیەوە وەربگرێت . بەڵام ئەم بڕیارە پێ دەبەت لە شۆڕشگێڕانی تری ڕێکخستن و چالاکیی کرێکاری کە لەگەڵ هەلومەرجی باوی کەمەگادا دەگونجێت، بەو پێیەی خەبات و ناڕەزایەتی کرێکاران لەوەستان نەهاتووە. ئەمە دەڵێین تەنانەت لە خراپترین بارودۆخیشدا تەگەڵەک ئەقڵی کرێکاریکان لەناو چینی کرێکاردا دروست دەبن، کە وەک ئامرازێک هاوفکری کرێکاری و ڕێنمای ڕابەرکانی کرێکاری بۆ چارەسەرکردن کاردەکەن. ئەمە ئەم شۆڕمان ئایدیالیزە نەکردووە. بەڵام ئەمە و فەرمە لانیکەم و بنەڕەتیە یە کە لە هەموو دونیادا هەیە لە هەر شوێنێک کرێکار هەبێت و کار بکات، بۆ گوڕدانەوەی گەورەترین یەکێتی و ئەنجومەن و هتد هەن یان نا. ئەم تەوانە، کە لە چوارچێوەی و لە ڕێگەیەوە کرێکارانی وشیارتر جەماوەری کرێکاران بۆ بنەماکانی خەباتی کرێکاری ئاشنا

دکان و بانگشیان بۆ دکان و لادۆریک کیان دکانەوە و دیانخانە کار و ئابڕایەتییان دکان، تەنیا وەک خودی مانگرتنەکە نین. هیچ کەس و خاوەنکار و حزب و حکومەتێک ناتوانێ ئەم بزووتنەوەیە بوەستێنێت.

ئەمش یەکێکە لە تایبەتمەندیە هەبوونی چینی کرێکار و هەر بەرژوازییەک کە بەرهەمهێنان لێکدەخات، بۆ ناچاری هاوشانی ئەو بازنانە دروست دەکات. کەس ناتوانێت لێگری لەو کەسانە بکات کە لە ژێر یەک سەقفدا کار دەکەن و بەرگەی بارودۆخی هاوشێوە دەگرن و لە هەمان بارودۆخی کەمایەتیدان و خەیان لێووبڕووی یەک هەڕەشە و هتد ببینەوە و چارەسەرێک بۆ دۆخەکەیان بدۆزنەوە. ئەم کەسانە هەمیشە بیر لە بارودۆخی خەیان و شێوازەکانی شۆڕشکردن بۆ باشترکردنی دۆخەکەیان و تەنانەت ئاوێی جیهان لێووی مۆژوو و تیۆریەوە لەسەریان دەڕێت بیری لەدەکانەوە و ئاسەی کردەیی دۆخەنە بەردەمیان. تەڕەکانی ئەڤڕکان ئامرازی سەرکەتایی و حەتمی ئەم کارو کاردانەوانن لەناو چینی کرێکاردا. ئازاری کرێکاران و چارەسەری ئەم ئازارانە لەم ئەڤڕانەدا باس دەکرێن. ئەمە هاوتەکی ئاستوخێی خەباتکانە. بەیە تەنانەت لە ئێرانیشدا سەرهەڵدانی نەبوونی یان لاوازی هێکخراوە فەرمی و ڕێک و پێکەکانی کرێکاری، پێویست ناکات لە سفرەوە دەست پێ بکەین.

دووهەم: بارودۆخی تایبەتی ئێران جۆخت لەسەر پێویستی گرتنەبەری پێگەیەکی نوێی کۆمنیزم لە چوارچێوەی خەباتی ئابووریدا دەکاتەوە. لە وڵاتانی تریشدا، کۆلۆنی نەوان کۆمنیستەکان، یان چەپەکان بە گشتی، لە ململانێی ئابووری، هەنگاو بەقەد ئێران قووڵ نەبەت. ئەم بەشایینە دەبەت پێبکرێتەوە. بەڵام لە ئێران کە لە بنەڕەتدا چەپ لە باڵی چەپی ناسیونالیزمی چینی ناکرێکار پێکهاتووە، نەریتەکەی دەگەڕێتەوە بۆ دوکتور موسەدق و سەربەخۆیی ئابووری، چەپ کە ئاسەی خەباتیان بۆ ئەنجامدانی چاکسازیی سیاسی و کۆمەڵایەتییە لە "نیشتمانی خەیان" و کرێکاریش وەک هێزی یەدەگی خەباتی بەرژوازی وەی وەک چاکسازیخوازێک تەماشای کردووە، لە وڵاتێکدا کە خەباتی ئابووری کرێکاران بەردەوام لە لایەن چەپەکانەوە بەکەم سەیر کراوە و کراوەتە لقێکی ئەنتی-خەباتی دەسەڵاتخوازانە، لە وڵاتێکی وادا کۆمنیستە کرێکاریکان پێویستە زیاتر گرنگی بە بابەتی خەباتی ئابووری بدەن. ئەمش ئاماژەیەکی بنەڕەتییە بۆ جیابوونەوەی پرۆلیتاریا و بەرژوازی. حیزبەکۆمان و هەسوداوەکانمان نەترسن لەوەی ئەم چەپە بەرژوازیە چەواشەی "ئیکۆنۆمیزم"مان پێ ببەخشێت.

بەڵام لە کۆتاییدا هەموو ئەو تێزانەی کە لە وتارەکەی سیاسەتی هێکخستندا وروژێنراون، بۆ گوتدانی ئەوەی کە چۆنێ دەتوانرێت

گشتگیر بکرێن بە وڵاتانی دیکە و تا چەند باس لە تایبەتمەندیە گشتیەکانی خەباتی کرێکاری دەکەن، بارودۆخی ئێران لەبەرچاو دەگرن. چونکە ئەم حەقیقەتە خۆشەتی چەپی بەرژوازیە لە ئێراندا، ئەمەش وایکردووە کە پۆیست بکات جەخت لەسەر بابەتەوەنەکانی چینی کرێکار و میکانیزمەکانی خەباتی کرێکاری بکەینەوە.

کۆموکۆیەکانی کارەکە پێش پلاندانان بە سیاسەتی ڕەکخراوەیی لە بابەتی سیاسەتی تەشکیلاتیدا بە وردی باسی ئەم بابەتە کراوە. بۆیە لێرەدا تەنها ئاماژە بە چەند خاڵێک دەکەم بە ئەوەی بیرتان بخەمەوە. ئەگەر بەوەت هەستنگاندنەکی پوختە بە کۆموکۆی سەرکی کارەکانمان لە ماوەی پێش پێشنیارکردنی ئەم سیاسەتەدا بکەم، دەبە بەم کە ئەمە لە ناوەڕاستەوە دەستمان پێکردبوو. ئەمە وەک حزبێکی سیاسی هەوڵمان دەدا ناوەندی حزبی لە نێو ڕابەرکانی چینی کرێکاردا دروست بکەین. بەگومان ئەم کارە بە شێکی هەمیشە یی چالاکیی ئەمە یە و لە خۆیدا هیچ ناڕەزایەتییەکی لە بەرامبەردا نییەو دەبێت ئەنجامی سیاسەتی ڕەکخستنی ئەستامان گۆشەی خەرای تەشکیلاتی حیزبیمان لە نێو کرێکاراندا بێت. بەڵام سەرەڕای ئەوەی کەتەنانەت لە سەرەتاوە جەختمان لە سەر پۆیستی دۆزینەوەی بازنەهەبژاردنەکان و ناوەندەکانی حیزب بە ڕێژەیەکی بەرفراوان لە کرێکارانی دەستی حیزب جە ختمان کردووە ، لایەنی کەمایەتیەوە فراوانبوونی حیزب وتەحیزب لە نێو کرێکاراندا کە متر جێگەی سەرنج بوو.

ئەمە کە دەماناوێت کرێکار لە پێگەی کەمایەتی خۆیدا بناسین و ڕەکبخەین، پرسی ڕەکخستنی گروپی کرێکاران جێگەیەکی چارەنووسساز بە ئەمە دەدەزێتەوە. کاتێک گرنگی بەو ڕاستیەیە دەدەین کە پۆیستەفرمە ڕاستەقینەکانی ڕەکخستن و ناسەزایەتی کرێکاران بە تایبەت کرێکارانی سۆسیالیست کە بنکەی کەمایەتی دەستبەجێی حیزب پێکدەهێنن، بناسین و بنیات بنێن، سەرنجی ئەقڵ و تەکنیکانی کرێکاران دەدەین. خاڵی دەستپێکی ئەمە بە کارکردن لەگەڵ چینی کرێکار، ناسینی ئەو ڕاستیەیە کە مەیلێکی ڕاستەقینە و چالاک لەناو چینی کرێکاردا ئێستا نوێنەرایەتی سۆسیالیزم و ڕادیکالیزم لە بزووتنەوەی کرێکاریدا دەکات و وەک ڕەکخراوێکی دیاریکراو لە ئەمەوە نزیکە.

ئەمە لە بنەڕەتدا ئەو پاشخانە گشتیە کەگەیداوە بە دامەزراند و گۆشەی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران. بۆیە سەرنجمان ئاراستەی ئەم گروپە دەکرێت. ئەم تێفە چی دەکات، پێوەندی حزبی کۆمۆنیست لەگەیدا چیە و چۆن دەتوانین ئەم تێفە بەهێزتر و هاوئاهەنگ بکەین، کە بە بۆای من بەرفراوان و کاریگەرەو ناسەزایەتی کرێکاری

کەمتر بۆ جێش وخرێش دەبێت بەبێ بەشداری ئەمان. لە ماوەی پێشوودا کەمتر گرنگیمان بەم کارە بنەڕەتییە دەدا. کێشەی ئەمە بۆ پلەی یەکەم نەکخستن و یەکخستنی بەشە سیاسیزم و ئایدیکانەکانە لەناو چینی کرێکاردا، کە لە ئێستاوە بۆ ئەمە و کەم تا زۆر بۆ بەشێکی زۆریان ڕوون و ئاشکرایە، کە ئایندەی ئەم بەشە و حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بەستراوەتەوە پێکەوە. تەنیا لەسەر بنەما و پشتبەستن بەم چالاکییە بنەڕەتییە کە دەتوانین حەوزە ئاستەقینەکانە نوێنەکانی حیزب کە هەڵسوڕاوانی ئەم بەشە لەخۆ بگرێت، دروست بکەین و فراوانتر بکەین. لە باسی ڕوانگەی سیاسەتی نەکخستنی ئەمەدا دەگەڕێمەوە سەر ئەم بابەتە.
بۆ واتایەکی تر هەموو دەستکەوتەکانی کۆمەڵگەمان وەلا ناوە بۆ دروستکردنی حزبێکی کرێکاری کۆمۆنیستی و ویستمان لەسەر دەستپێشخەری نەکخراوەکان شانەکانی ئەم حزبە دروست بکەین. بە ڕام لە ئێستادا کەمە ڕگە ماددە یەکی زۆری بۆ پێکهێنانی ئەم حیزبە دابین کردووە و ئەگەر ورێنترلەی بوانین، بە شێک لەم حزبە سیاسییە ، بە مانای فراوانی وشە کە ، جێگە یەکی هەیە و لە ناو چینی کرێکاردا کاردەکات. کەواتە، دەکرێ بنەمای سیاسەتی نەکخستنی ئەمە بەم شێوەیە بخەینەڕوو: بۆ یەکخستنی بەشە جەماوەرەکانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و ئایدیکا لە ئێران و یەکخستنیان لە حزبێکی سیاسیدا. حیزبی ئەمە، وەک نەکخراوێکی خاوەن سنوور و کەڵەنی دەستووری دیاریکراو، بە کادر و چالاکوان، ئێقەکان، هێزی چەکداری، تەبلیغات، ئایدیۆ، ڕۆژنامە و هتد، تەنیا بەشێکە لەو واقیعە کۆمەڵایەتییە فراوانە.
بەڵام بەشێکی گەورەی ئەم حیزبە کە بە ڕواڵەت لەدەرەوەی دیوارەکانی حیزبەکەمان پێکدێت، لە بەشێک لە کرێکارانی سۆسیالیستی و خەباتکارانێک پێکدێت کە نزیک هەر لە پێشڕەوی ناڕەزایەتییە کرێکارییەکانی ئەستادان، بەشێکو زنجیرەیەک ئەرکی تەبلیغات و هۆشیارکردنەوە و نەکخراوکردن بەرپرسیارێتی دەبن. ئەم بە شە تا ئاستێکی زۆر و بە فەرمانەی کە بارودۆخ ڕێگەی پێدەدات، یەکخستنی کرێکارەکانە و لە ڕێزەکانی کرێکاراندا بە هۆی نگاربوونەوە لە بەرامبەر خورافاتەکان و تەنانەت لە بەرامبەر هەڕشەی دەندەکانی وەک ڕژیمی ئیسلامیشدا، پارێزگاری لە پێوەندیەکانی خۆی لەگەڵ جەماوەری چینی کرێکاردا دەکات. لە ڕوانگەی کۆمۆنیزمی ئایدیکا لە ئێراندا، ئەم بەشە و حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بەشێکن لە یەک بزووتنەوە. هەڵسوڕاوانی ئەم بەشە لە ئاستیدا هەڵسوڕاوانی ئەمن. حیزبی کۆمۆنیست و ئەم بەشە لە هەڵسوڕاوانی کرێکاری دەبێ بە هۆشیارییەوە نزیک ببنەوە و یەکبگرن.

ئەم بنەمای سیاسەتی ڕزگخراوەیی ئەمەیە.
ئەم باسە دەیەوێت هەڵسوڕاوانی حیزب بکاتە هۆزکی وشیار و چالاک بۆ یەکخستنی ئاو دوو بەشە. ڕێگایەکی ڕاستەقینەی ئەم گۆڕانکارییە ئاوەیە کە ئەم بەشە لە حیزب و ڕزگخراوەکان بەشدارە لە خەباتی ئەم بەشەدا (واتە بەشکی تری ئەم تاکە ڕووتە پەتانسیلە) و کاریگەری لەسەر دروست دەکات. حیزبی کۆمۆنیست پێویستە کاریگەری لە سەر خەڵکی وشیاریکانی ئەم ڕووتاو پێویندیەکی لەگەڵ هەوتە کانی دیکەی ناو چینی کرێکار و توانای ڕابەرایەتیکردنی ناڕازایەتی کرێکاران کاریگەری دانانی هەبێت لەسەریان. بەڵای من پێویستە لەوەتبگەین و گریمانە بکەین کە حیزب و ئەم بەشە سەر بە یەک واقیعی خەباتکارانەن. هەر جۆرە بەرەوپێشبردنکی سیاسی لە داهاتوودا و دەرکەوتنی هەر پلەیەک لە کرانەوەی سیاسی بە ڕوونی بە هەموان دەیسەلمێنێت کە ئەم بەشە بنکەی حزبی کۆمۆنیست و بینای سەرکی کادر و ئەندامکانی پێکدەهێنێت. بزووتنەوەی ئەم بەشەی کرێکاران لە ئێستاوە بەشکە لە مێژووی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران کە لە دەرەوەی سنوورە دەستووریەکانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بنیات دەنرێت.
هەڵە سەرکییەکانی سیاسەتی ڕزگخراوەییمان
هەربۆیە بەپێی ئەم پێشمەرجانە دەتوانین سیاسەتی ڕزگخراوەییمان لە چەند خاڵێکدا کورت بکەینەوە:
١- ڕزگخستنی حیزب کارکردی بوون و دەسەڵاتی بەشکی ئایدیکا و سۆسیالیستییە لە ناو ئابووری کرێکارییە پراکتیکییەکان و کرێکارانی خەباتکارداین.
ئەم چینە بوونی هەیە و پێویستە یەکگرتوو و وشیار بێت. بەشکی گرنگی چالاکییەکەمان سەرپەرشتیکردنی فراوانبوونی ئەم بەشە و پەدانی یەکگرتوویی سیاسی و تیۆری بۆ بەشە. ئەم چینە بە نۆریت و بڕیاری سیاسەتکانی خۆی لە مەیلکانی دیکەی ناو چینی کرێکار پاک بکاتەوە. من دژەم "پاک و خاوێنی پە بەخشە" و "جیاوازی" ناکەم، چونکە دژانم بورژوازی حوکمڕانی چەپی ئێران چ جۆرە هەوێستکی سکتاریستی لە لەدوانکی لەو جۆرەوە وەردەگرێت. پێویستە ئەم بەشە بزانێت جیاوازی بیرکردنەوەی و لە گەڵپانی کاری سیاسیدا لەگەڵ ڕووتی ڕیفۆرمخواز و سندیکالیستی و هتد چییە.
ئەم حوکمە جێخت لەوە دەکاتەوە کە حیزب بە شێوەیکی دەستکرد دروست نابێت. حیزب بە بانگ کردنی کرێکاران بۆ حیزب بنیات نراوە. بەڵکو هەرچەندە بەشی ئایدیکا و سۆسیالیستی لە چینی کرێکاردا بەهێز بێت، حیزبکی کۆمۆنیستی بەهێز و ئایدیکا پێکهاتوو لە کرێکاران دەتوانێ لە کەمەڵگادا بوونی هەبێت. ئەم دوو واقیعە پێوەندییان بەیەکەوە

هەیە و کاریگەریی چونیەکیان لەسەر یەکتر هەیە. تا مەودای نێوان کرێکارییەکان و ئەو کرێکارە خەباتکارانەی کە جیاوازی خەیان لەگەڵ ئامانج و ئاسۆکانەوە، لە تاکتیک و ئەولەویەتەکان، لە نەریت و بەهاکانی ململانێ لەگەڵ دەوڵەتکانی دیکە دەزانن بەهێزتر بن، زیاتر ئاگاری بنیاتنانی حزبی کرێکاری پێدیکاڵ هەیە.

ئاگەر کەسێک داوای لێکردم ئاقڵانەیکی حزبی لە هەرەمێک یان شارێکدا دروستبکەم، یەکەم پرسیارم ئەوە دەبێت، بارودۆخی ئەو چۆنە؟ مەژووی خەباتی کرێکاری لە ناوچەکەدا چییە؟ کام مەیل لە نێو کرێکارانی ئەو هەرەمە یان ئەو بوارەدا بەهێزترە؟ وە سۆسیالیزم و سیاسەتی پێدیکاڵ چ کاریگەرییەکی گشتی لە نێو چینی کرێکارییەکانی ئەوەدا هەیە؟ ئاگەر وەڵامی ئەم پرسیارانە گونجاو بێت، ئەوا دیدێکی گونجاو بە پێکهێنانی ناوەند و شانە حزبییەکان پێشبینی دەکەم و ئاگەر نا، بە دڵنیاییەوە بەپێی ئەم داتایانە لە ئاستێکی دیکەوە دەست بە کارەکانم دەکەم. گۆشەی حیزبی کۆمۆنیست مەژەیی دەبێت لەگەڵ چادەی ئاوگەڵی کۆمەڵایەتی لە ناو چینەکەدا.

٢- پەیوەندی سیاسی بەشی کرێکارانی کۆمۆنیست لەگەڵ حیزبی کۆمۆنیستی ئێران پتەوتر بکرێت.

ئەم چینە وردە وردە حزبی کۆمۆنیست وەک بزووتنەوەی حزبی خۆی قبوڵ بکات. ئەم هێستیە دەبە باسی بارودۆخی زۆرێک لە چابڕانی کرێکاری بکات کە: "ئاگەر بمەوێت لە نێوان حیزبەکاندا هەڵبژێرم، خەم بە نزیکی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران دەزانم". بەڵای من ئەمە هەموو ئەو پەیوەندییە کە دەبە لەم قۆناغەدا دروست بکرێ. ئاگەر بەشێکی زۆر لە چابڕە کرێکارییەکان ئەمە بڵێن، و بە هەر تێبینییەکەوە پەیڕەوی لە بکەن، کە بە نموونە ئەم یان ئەو لایەنەی کاری حیزب کۆموکۆی تێدایە، من پێم وایە ئەمە سەرکەوتنێکی گەورە دەبێت لە ئێران و کۆمۆنیزمی ئێران هەنگاوێک دەبێت نزیکتر لە پێکهێنانی حزبێکی کۆمۆنیستی کرێکاری، کە بە درێژایی مەژووی هاوچەرخ هەست بە بەشایییەکی کراوە. ئە گە ێ ئە مێ، لە ئایندە یە کی نزیکدا، کاتێک خە باتی جە ماوەری بەرز ببێتە وە و تا ادە یە ک ئازادیی کردەیی بە هەسوانی کۆمۆنیستی هە بێت، ئە م بە شێوەنگاو دانێت و ئە م حیزبە بە تە واوی دێکاتێ هی خۆی. لەم نێوەندەدا هەم ئەم حیزبە و هەم ئەم چابڕە کرێکاری و تێکۆشەرانە بە دڵنیاییەوە دەبە لە زۆر ڕووەوە بگەڕێن و لێک نزیک ببنەوە. بەڵام ئەم گەڕانکارییە لەم جۆرە بارودۆخانەدا بە خۆرایی ڕووناداتە.

بە ڕام ئە گە ێ ئە مێ لەم بپرسن ئاماژە ی پێشکە وتنی سیاسە تی ێکخستنی ئەمە لە م قۆناخە دا چییە ، دە ێم بە شێکی فراوان لە چابڕە پراکتیکی و چادیکاڵە کانی چینی کرێکار هە ست بە نزیکیی

حیزبی کۆمۆنیستی ئێران دە کە ن. هەستیار بە بڕامبەر چارەنووسی حیزب و سیاسەتکانی. ئەگەر بە نمونە حیزب کۆنگرە ببەستێت، لافاوی نامەکانی ئەو هاوڕێیانە بێتە ئاراوە کە تیایدا تێبینی لەسەر مشتومڕکانی کۆنگرە دەکەن، تەنانەت ئەگەر خۆیان بە ئەندامی حیزبیش نەزانن (کە پێموایە دەبە بزانن تا ئێستا). بەهەمان شێوە بڕیار و لێدوان و سیاسەتکانی حیزب کە لە لایەن ئەو هاوڕێیانەوە ڕایانگەیاندووە، لەبەرچاو بگیرێن و سەرنجیان لەسەر بخرێتە سەر.
٣- ئەبێت کرێکارانی ڕادیکاڵ و کۆمۆنیست هەرچی زیاتر لەگەڵ حیزب ڕێکبخرێن.
بەگومان من بە مەرج ئەمە نازانم. با ڕاشکاوانە بڵێم، تا ئێوکاتەی حیزبەکمان هەبێت کە ئەگەر ڕابەرێکی کرێکاری کردەیی بیەوێت کاری پێبکات، دەست و باڵەکانی زیاتر بەستراو دەبن، دەخەکەی نائەمنیتر دەبێت، لە ناوەوە ووبەووی کۆشکی ڕاشنبیرانە و سەرلەشێواو دەبێتەوە ئەوە، من ئەم هاوڕێیانەم پێ باشترە، ئەوان کارەکانیان لە دەرەوەی حیزب ئەنجام بدەن و کاتێک ڕاستەوخۆ بچنە ناو حیزبەوە کەحزب ئامادەیی پێویستی لەناو خۆیدا دروست کردبێت. لەم ساڵانەی دواییدا زۆر ماندوو بووین بە لابردنی ئەو ئاستەنگانە و سەرکەوتوو بووین لە نزیککردنەوەی ئەم بڕوا لە کرێکاران لە حیزب وبە کارکردن لە ناو حیزبدا، بەڵام ئەمە هەشتا بڕوای من بەس نییە. پێویستە کارێک بکەین کە بە ئەو هەڤاڵانە بوون بە حیزبی و بوون لە ڕێزی ڕێکخراوە حیزبییەکان هاوواتای بەهێزکردنی توانایان بێت بە ئەوەی ڕێگەی خۆیان وەک ڕابەرێک لە بزووتنەوەی کرێکاریدا بگرێن، متمانە و ئاسایشیان زیاتر بکات. لایەنکی تری سیاسەتی ڕێکخستن بریتییە لە دروستکردنی ئەم گرووپانکاریانە لە شێوازی ژیان و چالاکییەکانی حیزب و ڕاکێشانی ئەو هاوڕێیانە بە ناو ڕێکخستنی حیزب.
٤- کرێکارانی کۆمۆنیست پێویستە هەمیشە یەکگرتووبن و بەیەکگرتوویی بمێننەوە بەشێوەیەکی جەماوەری لەنێویاندا لەشێوەی تێڕوانینی ئەقڵی کرێکاری.
لە کۆی ئەو ئەقڵانە بوونیان نییە، دەبە دروستیان بکەین، لەو شوێنەی کە بوونیان هەیە، پێویستە بەهێزیان بکەین، لە ڕووی سیاسی و فیکرییەوە خەراکیان پێ بدەین، تاکتیکی شێوەی ئەم بڕوا بپشکنین و هتد. پێویستە کارێک بکەین بە ئەوەی ئەم دەستانە لە کرێکارانی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستی هەڵوەست و سیاسەتی ڕوونیان هەبێت سەبارەت بە هەموو لایەنکانی خەباتی چینایەتی و بگەڕێن بە دەستە و ناوەندی زیندوو و زۆر چالاک لەناو چینی کرێکاردا.
٥- ئەبێت حەوزەکانمان ناوەندی کارا بن لەم تێڕوانینە و ڕێکخراوانەی کەلایەن ئەوان دروستکراون و ڕابەرایەتیان دەکرێت.

حەقکانی ئەستای ئەم، لە کاتکدا کە پگەی خیان وک شانە بنەتییەکانی حیزب دەپارزن و وک حلقیەکی هەبژاردن بە ماف و ئرکی دیاریکراو لە پوندی لگەڵ بشکانی دیکەی حیزبدا مامەڵە دکن، لە ووی سروشتی کارکانیانو، پویستە وک گردبوونویەکی چالاک لەم کاردا کار بکن تە. حلقکانی هەبژاردنمان تنها لە چوارچوی ئو تانداندا نین، بکو ئگار کخراوی جماوری و هتد هبن، پویستە وک شانە حزبییەکان لناویاندا چالاک بن و استوخ سیاستکانی حیزب بروپش ببن.
٦- لە نو ابر کاریگرکانی ئو تانە، حلقەی هەبژاردنی شوازی نوی حزب پکبهنرت.
بە واتایکی تر دساتی استقینەی ئم تانە وردە وردە بچتە لای حیزب و بم شویش ناوچەی شوازی نو سرهدەدن کە ابری ئو تانە لخ بگرن. ئە مە بە و هکارانە ی پشتر باسم کرد، ە نگە بترسین کە ئوانە بە حوزە حیزبییە کان ناو برین، بە ام هر ناویان هچی بت، ئە مانە حوزە ی استە قینە ی چالاکی کمنیستی و ادیکای کرکارین. ئم حوزانە پکدن لو کسانەی کە کاریگرییکی برفراوانی جماوریان هی، لە لوتکەی نازایتی کرکاریدان و هەڵکانی کردی استوخی کرکاری دیاری دکن. ئمانە ئو کسانن کە لە داهاتوودا دبنە ابرانی شورای کرکاری و سندیکا و ئم حوزانەی شوازی نو دبنە ناوکی کمیتە حزبییەکان لە کارگە و بش و شار و ناوچەکاندا. دواتر دمە سر ئوەی کە چۆن ئمە خمان بە ئاگاییو ئم پرسیە بکینە هونی بزووتنوەی داهاتوومان لە پکهنانی کمیتەی حیزبی.
٧- لگەڵ فراوانبوونی نفوزی خمان و بتایبت لگەڵ باشتربوونی دخی ئمنی، ئم مادە مریی و تشکیلاتییە بە هاوکاری ئمە کمیتەی حزبی دروست دکات و ایدگینین.
لرەدا دتوانین باس لوە بکین کە تایبتمندیکانی ئو مرجانەی کە ئم کارە دکنە مومکین چین. بەای من گرنگترین نیشانە ئوە دبت کە کاری ئو کمیتانە دوای خاگیاندنیان چۆن دبت. پموانییە پلە بکین لە دروستکردن و اگیاندنی ئو کمیتانە. ئوەی گرنگە ئوەیە کە بشی برفراوان و کاریگر لە کرکارانی ادیکا و سیالیستی هن کە خیان بم حیزبە سیاسییو دبستنو. کاتک هلومرجی کاری برفراوانی حیزبی دابین بکر، زر بخرایی کمیتە حیزبیکان پکدهنرن، بمرجک ئمش، واتە حیزبیش و ئم بشش لە هسواوان، بزانن کە بشکن لە یک حیزب و واقیعی بانگشەی هەبژاردن. نابت کمیتە حزبیکان پشوختە و بشوەی دستکرد و تنها بە

دەستپێشخەرییەکی لەسەرەوە دروست نەکرێت.
لە سەرهەڵدانی هەڵوەرجی لەباردا، فاکتەرێک دەخی ئەمنییە، فاکتەری دیکەش توانای کرێکارانی ڕادیکاڵ و سۆسیالیستییە بە ئاوەی ڕووی خەیان وەک ڕابەرو و ئاژیتاتەر لە دەخی نوێدا ببینن. ئەگەر کۆمیتەیەک پێکبهێنیت کە لە سەبینەوە بەشێکی زۆری وزەی خۆی بە کاروباری ناوخۆی حزبی و ڕاپەڕتکردن و هتد خەرج بکات، باشترە بەهیچ شێوەیەک ئەم کارە نەکەیت. کۆمیتەی حیزبی پێکبهێنن کاتێک ئەم کومیتەیە لە بنەڕەتدا بتوانێت وەک ڕابەری خەباتی کرێکاری لە دەرەوەی حیزب دەرکەوێت. بەیە ڕووتی داهاتووی بزوتنەوەکەمان و ڕوانگەی ئەمە سەبارەت بە قۆناغی داهاتووی سیاسەتی ڕێکخستن بە گشتی ئەمەیە: لەگەڵ گەڕانی دەخەکەدا کە بەشێکی دەرئەنجامی کار و گۆشەی ڕاستەوخۆی ئەمەیە و بەشێکیش دەرئەنجامی دەخی سیاسی کەمەگە بە گشتی، ئەو هەزانەی کە لەم قۆناغەدا لە ژێر ئاڵای "حزبی" "بە گشتی" کەبوونەتەوە، ئەوان "حزبێکی دیاریکراو" لەسەر ئاستی ناوخۆیی دروست دەکەن. کۆمیتەی کارگەڕ و ناوچەیی بەخەرایی پێکدێت و لە لایەن ڕابەرە کرێکارییە کۆمۆنیستەکانەوە بەوونی خەیان ڕادەگەیەنن کە ئەمەە بە شێوەی جەراوجەر پەیوەستن بە حیزبەوە و لە ڕەگەی تەی بازنە و کەبوونەوەی گشتی و هتد بەدواداچوون بە چالاکییەکانیان دەکەن. سەرکردەکانیان خەیان بە کۆمیتەی حزبی ناودەبەن و حزبی کۆمۆنیستیش دان بەو کۆمیتانەدا دەنێت کە لە خوارەوە و لە ژینگەی ناڕەزایەتی کرێکاریدا بە یەکەمجار لە مەژووی کۆمۆنیزمی ئەراندا پێکهێنراون و بە پشتبەستن بەو کۆمیتانە ڕێکخراوە ناوچەییەکانی خۆی بنیات دەنێت و بە یەکخستنی ئەوان لە ڕێکخراوەکی حزبی دیسپلینکراو دروست دەکات.
ئەمە ڕوانگەیەکی گشتییە. تەنانەت لە ئاستی نفوزی ئێستای حزبی کۆمۆنیستیشدا، ئەمە پرسیەکە لە هەڵکشانێکی سیاسیدا بەردەوام دەبێت. ئەمە ئەو پرسیەیە کە ڕاستییەکانی بارودۆخی ئێستا و دەرئەنجامی کارەکانمان تا ئێستا دەخاتە ڕوو. تەنیا هیوادارم بتوانین خەمان بە وەها دەخێک ئامادە بکەین و بتوانین گەرەنتی ئەوە بکەین کە هیچ کەسێک و هیچ مەیلێکی کورتبینانە نەتوانێت لە ڕێگای بەرزبوونەوەیەکی سیاسیدا بوەستێت کە خەباتی وردە بەرژوازییەکان بۆئاگا بهێنێتەوە و لەوانە بڕیداتە گیانی حیزبەکەمان ،لەنەو ئەوانی تردا دەرگاکانی حیزب لەسەر ئەو ڕابەرە کرێکارییانە دادەخرێن کە دەجووڵێن بە ئاوەی حزبی کۆمۆنیست بکەنە هی خەیان.
٨- بەشداری ئەمە لە خەباتە بەردەوامکان لەم قۆناغەدا لە بنەڕەتدا لە لایەن ئەم تەانەوە ئەنجام دەدرێت.

تەوەری بەشداریکردن لە خەباتە بەردەوامە کرێکارییەکاندا و کاریگەری دانان لەسەریان، لە مێژە یەکێک لەو بابەتانە بووە کە لە حیزبەکەماندا باسی لەوە دەکرێت. لە ئابردووەدا تەنانەت کاری حزبی و بەشداری لە خەباتە بەردەوامەکاندا بە جۆرێک لە جۆرەکان لە دژی یەکتر باس دەکرا. بەڵام ئەمڕۆ لە دوو لایەنەوە یەک شتن. هیچ بزووتنەوەیەک ناتوانێت حیزبی کرێکاری بنیات بنێت بەبێ ئەوەی لە جەرگەی خەباتی کۆمەڵایەتی چینی کرێکاردا ئامادەبێت. چەپی تەقلیدی ئەم کۆشێیەی هەیە، چونکە بە ئەوەی بەشداری لە خەباتی کرێکاریدا بکات، ناچارە پەناو و کەناو لەبەر بکات و ژمارەیەک خوێندکار و مامۆستای زانکۆ و هتد، کە پێکهاتەی سەرەکی حزبەکەی پێکدەهێنن، بنەڕەتە دەستی کرێکاری ژینگۆ. بەڵام بە حیزبێک کە بەشی هادیکاڵ و پێشکەوتنخوازانەی کرێکاران بە بەشێک لە حیزبەکەی خۆی دەزانێت و هەنگاو بە هەنگاو ئەم بەشە بکاتە پایەی سەرەکیی ڕێکخراوەکانی، بەشداریکردن لە خەباتە بەردەوامەکان بە مانای بەشداری وشیارانە و ئامانجدارانە و حزبییانەی ئەو بەشە. ئەمە ئەو شتەیە کە حیزبی کۆمۆنیستی ئێران بە کردەیی بەشداری لە خەباتەکانی ئێستادا کردووە.

فراوانکردنی کەبوونەوەی گشتی کرێکاری و زیادکردنی ڕێژەیان لە بزووتنەوەی ناڕازایەتیدا یەکێکە لە باشترین نموونەکانی بەشداری ئەمە لە خەباتە بەردەوامەکاندا. ئەمە و نموونەی دیکەی هاوشێوەی ئەو لە بنەڕەتدا لە ڕۆگەی نزیکیی بەشی هادیکاڵی کرێکاران لە حیزبی کۆمۆنیست و سیاستەکانییەوە ئەنجام دراوە. ڕوونە کە ئامانجمان ئەوەیە کە تا دەتوانین بەشداریکانمان هەرچی زیاتر ڕاستەوخۆ تربن. بەڵام تەنانەت ئەمەش تەنیا بە نزیککردنەوەی ئەم حەلقە کرێکارییانە لە حیزبەوە دەکرێت. ئەمە ڕەخنەمان لە بەشداری حەوزە ناکاریگەرەکان گرت لە ژێر ناوی ئاکسیۆنیزم. بەشداری هاستەقینە و گونجاوی ئەمە لە خەباتی بەردەوامدا بە واتای بەشداری کۆمەڵێک کرێکاری کۆمۆنیستی و هادیکاڵ لەم خەباتانەدا کە تادێت زیاتر لە حیزب نزیک دەبنەوە و لۆگۆی حیزبەدا کار دەکەن. ئەم هاوکێشەیانە ئەندامی فەرمی حیزب بن یان نا. هەڵچەندە ئەمە پەیوەندییەکە نزیکتر بێت، بەگومان بەشداری حیزب لە ملمانێیەکانی ئێستادا هاستەوخۆتر و نزیکتر دەبێت. بەڵام جێختکردنەوەمان لە باسکردنی سیاستی ڕێکخستندا ئەوەیە کە بتوانرێت لە ڕۆگەی ڕێکخستن و بەهێزکردنی بەشی هادیکاڵی کرێکاران لە خەباتەکانی ئێستادا بەشداریمان فراوانتر بکەین. ئامانجی ئەمە بەشداری هۆشیارانەی ئەو تاکانە و گرتنەبەری پراکتیکی سیاستە بنەڕەتییەکانی حیزبە نەک نمایشکاریی حیزب.

۹- ڕێکخستنی جودا تا ئەستاش شێوازی کاری حزبیمانە لە شارەکان و لە بواری چالاکی کرێکاری و لێگەڕ باسکردنی سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمهدا ناکەک نییە .
ڕێکخستنی جیا بابەتێکە پەیوەندی بە بوارەکانەوە هەیە نەک بە تەنکانی حزبەوە. ڕێنگە بە هەندێک ئەم جیابوونەوە بە شێوەیەکی فەرمی و یاسایی دەرکەوێت. دەوترێت بە کردەوە تەنکان ناوچەکان بەیەکەوە دەبەستنەوە. بەڵام ئەم جیاکارییە زۆر گرنگە. کێشەکە تێگەیشتنمانە لە پەیوەندی. ڕێکخستنی لێکجیا واتە حزبەکاندا لە تەنکی حزبیدا بەیەکەوە نەبەستراونەتەوە. ئەمە بەستنەوەی حزبەکانمان ڕەتکردەتەوە بەهای مەترسییە ئەمنییەکانی لەم قۆناغەدا. بەڵام ئایا دەستایەتی و پەیوەندییە ناوخۆییەکانی کرێکارانمان ڕەتکردەتەوە؟ ئایا ئەمە بانگەشەی ئەوەمان کردووە کە کرێکارە کەمەنیستەکان کە ئەندامی حیزبن لە جەرگەی خەباتی کرێکاریدا یەکتر نابینن و خەیان لە تەنیشت یەکتر نابینندەوە؟ هەرگیز. بیرکەیەکی لەم جۆرە گەمژانەیە و دژی هەموو ئەو شتانەیە کە خەمان لەسەر میکانیزمەکانی خەباتی کرێکاری دەیەوێن.
ڕێکخستنی جیا باسکە کە پەیوەندی بە ڕێکخراوە حیزبییەکانەوە هەیە. ئەمەش بەو مانایەیە کە حەوزەی حزبی حەوزەی حزبی بونی خۆی بە کەسی تر ئاشکرا نەکات. پەیوەندی بە هیچ بەشێکی ڕێکخراوەکەوە مەکە لە هەمان ئاستی خەتدا. بە ڕام ئەو کرێکارانەی کە بە ئاگاداری خەیان لە یەکەوە شوێندا چەندە حەلقەی حزبی پێک دێنن، ڕێژانە پێکەوەن . ڕێکخستنی جیا واتە ئەوە. گۆڕینی پەیوەندی ڕەتینی و سروشتی کرێکاران بە ئامرازێک بۆ گرێدانی سیاسی یەکەکانی حیزب. پەیوەندی تەنکە کەمەایەتییەکان پەیوەندی ڕاستەقینەی کرێکارانە و بارگرانی ئەمنییەکەی کەمەترە. نابەت حەوزەکان بەیەکەوە ببەسترێنەوە و وەک حەوزە بناسێرێن. بەڵکو زۆرترین کات وەک حەوزەی تەکۆشەرانی حیزبدەست لەناو تەنکاندا لێگەڕ یەکتردا کارلێک بکەن و هیچ جۆرە زانیارییەک لەسەر ئاستی پەیوەندی ئەویتر لێگەڕ حیزب و کایەی حزبی یەکتر نەدەزنەوە. بەم شێوەیە باسکە بە هیچ شێوەیەک یاسایی نییە.
مشتومڕکە ئەوەیە کە چالاکیی کەمەنیستی لەناو چینی کرێکار و بەرکەوتنی یەکتری کەمەنیستەکانی حیزب لەناو چیندا پشت بە میکانیزمەکانی خودی خەباتی کرێکاری ببەستێت. بە هەی کێشە ئەمنییەکانەوە ناتوانین و پێویست ناکات لەم قۆناغەدا پەیوەندییەکی ڕێکخراوەیی لە نێوان چالاکوانانمان لە بواڕکاندا ئاستێک لە دڕاوەی پەیوەندییە سروشتییەکانی ناوحەلقەی کرێکارانی پێشڕەنگ دروست بکەین. کرێکارێکی خەباتکار و کەمەنیست کە بە

گوەدانێ ئەوەی کە ئێندامی حیزب بێت یان نا، دەتوانێت بە خۆی بسەلمێنێت کە پێگەی بابەتیی کرێکاری ناڕازیی هەیە و کەس ناتوانێت لەوە زیاتر هیچی بەسەردا بسەپێنێت، ئەو لە پێگەی بەهێزتردایە لە ڕووی ئاسایشەوە. لەوانەیە زۆر کەس لە ناو تێڕوانینی حزبەکاندا و چ لە دەرەوەی تێڕوانینی حزبەکانەوە پێشبینی ئەوە بکەن کە هێندێک هاوڕێیەندیەکی نزیکتریان لەگەڵ حیزب هەیە. بەڵام ئەم جۆرە گریمانانە کە ئەمڕۆ لە بارەی زۆرێک لە کرێکارانی خەباتکارەوە کە ئێندامی ئەو حیزبانە نین، هەن، تا ئەو کاتەی لە سنووری هەست و گومان تێنەپەڕیوە و ناتوانرێت بسەلمێنرێن، هەشتا بە هەڵەشەیەکی یەکلاکەرەوەی ئەمنی نازانرێت. من بەسەر ئەو ڕاستییەدا تێدەپەڕم کە چینی کرێکار بە گشتی ڕوانگەیەکی زۆر حیسابکراو و پێگەیشتوویان هەیە بە ئەو جۆرە نهێنییانە و هەڵسوڕاوانی خۆی دەپارێزێت. گریمانەکانی ئەم یان ئەو کرێکارە خەباتکارە هەمان ئاستی ئاسایشیان نییە وەک گریمانەکانی کرێکارێکی ناوخۆیی سەبارەت بە ناوچەیەکی دیاریکراوی خوێندکاری ڕێکخراوە ناکرێکارییەکان.
بەکورتی ئەمە کارێک دەکەین بە ئەوەی حزب بوون نەبێتە بارگرانی لەسەر پێی کرێکاری خەباتکار. ئەگەر هاوڕێیان مەیدانی حزبی پێکبهێنن، ئەوە پێویستە ئاماژە بێت بە بەهێزبوونی پێوەندیەکانیان لەگەڵ حیزب و نێک گەڵانکاری لە پێوەندیەکانیان لەگەڵ کرێکارانی تری خەباتکار و کۆمۆنیست لەناو تێڕوانیندا، یان خستنە مەترسی دەخی ئەمنییان. ئەوەی کە هەر دەستەیێک لە هاوڕێیانمان لە مەیدانێکدایە، پێویستە نهێنیێک بێت کە تەنها ئێندامانی مەیدانەکە لێی بزانن. پێویستە خۆمان بەشوێنێک ڕێکبخەین کە کرێکارێکی کۆمۆنیست بە بەشداریکردنمان ناچار نەبێت زیاتر لەوەی کە ئێستا وەک ڕابەرێکی ناڕازایەتی کرێکاری لەم دەخە تاریکەدا دەیدات. ڕێکخستنی جیا مەرجەکە بە بەدیهێنانی ئەم ئامانجە. تەنانەت کاتێک مەیدانەکانمان لە گەڕپانی خەباتی پراکتیکیدا یان لەناو تێڕوانینی حزبەکاندا کەدبنەوە، دەبێت ڕێز لە پرەنسیپی جیایی بگرن و تەنانەت پێشبینییەکانیشیان لە شوێنێکی دوور لە مشکیاندا بنێژن. بە ئەوەی لەگەڵ هاوڕێیانی تری کۆمۆنیست لەناو بزووتنەوەی کرێکاریدا کاربکەین، مەیدانەکەمان پێویست ناکات بزانین ئەو هاوڕێیانە چەندن و بۆچی پێوەندیەکی تشکیلاتییان لەگەڵ حیزب هەیە. گرنگە هاوڕێیانمان بتوانن پێکەوە یەک هەڵە لە گەڕپانی خەباتدا پێکبهێنن و تەنانەتی بازنەی کرێکاری بتوانێت ئامرازێک بێت بە ئەو یەکگرتوویی و یەکەیزییە تەنانەت بە شانەکانی حیزبیش. سیاسەتی ڕێکخستنی جیا نێک هەر بە باسکردنی سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمە کەم نابێتەوە، بەڵکو

دەبێت بە جێختکردنەوەیەکی زیاترەوە پێیەو بکرێت بە ئەوەی بتوانین پرسەی گۆشکردنمان و ئاستی بەرزی بەردەوامی کارکردنمان بپارێزین کە لە بواری چالاکیی کاردا بەدەستمان هێناوە لەسانی دوای پێکهێنانی حزبەکەماندا.

١٠- بڕیارێکی تری سیاسەتی ڕێکخستنمان پێداچوونەوەیە بە مەسەلەی ئەندامەتی کرێکاریدا.

ئەمە بە شێوەیەکی سەربەخۆ ئەم باسەمان لە دەستوری ئەم سیمینارە داناوە، بەیە بە وردی ناچمە ناوەوە. تەنیا بە کورتی بابەتی خاڵەکانی باس دەکەم. ئەگەر حزبی کۆمۆنیست مەبەست لەو کەسانە بێت کە لە ئەرگانێکی دانپێدانراوی حزبیدا کاردەکەن و حەقی ئەندامەتی دەدەن و بەرنامە و دەستووریان قبوڵ کردووە و دوو ڕاوێژکار و هتدیان هەیە، ئەوا حیزب کۆمۆنیستێک کەسی دیاریکراو لەخۆدەگرێت. بەڵام ئەگەر حیزبی شیوعی بە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی فراوان هەژمار بکرێت، بە ئاسەیەکی دیاریکراو و بەرنامە و سیاسەتێکی دیاریکراو، پراکتیکێکی دیاریکراو و بڕیاری لە خەباتی سیاسی و کۆمەڵایەتی دیاریکراو، ئەوا ژمارەی ئەندامانی حزبی کۆمۆنیسی زۆر زیاترە لەوەی کە حیساب کرابوو لە پێناسەی پێشوودا. بە بڕوای من ئەم جیاوازییە زۆرەیەی نێوان مەودای ڕاستقینەی حیزب و مەودای فەرمی حیزب زیانی زۆرمان پێدەگەیەنێت. تەنانەت ئەمڕۆش ڕێگری دەکات لە باڵادەستی بیرکردنەوەی کرێکاری و ئاڕاستەکردنی کرێکاری لەناو حیزبدا. ئەمڕۆش وا دەکات حیزب شەفافیەت بە ئاراستەی کۆمۆنیزمی کرێکاریدا بدۆڕێتەوە و ناهەژمێت حیزب و کۆنگرە و ئەرگانەکانی لە ژێر کاریگەری مەیلی کرێکاریدا بن. دەبێت وەڵامێکی پراکتیکی بدۆڕێتەوە بە ئەم ناکۆکیە.

مەسەلەی سیاسەتی تەشکیلاتیی ئەویە کە ئەو کرێکارەی کە خەی بە حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانەوە دەبەستێتەوە و بە پێی سیاسەتەکانی حیزب بەو شێوەیەی کە دەتوانێت لە بزووتنەوەی کرێکاریدا کار بکات و وەک هەر ئەندامێکی حیزب خەی بخاتە مەترسییەوە، حساب دەکرێت ئەندامێکی حزبی کۆمۆنیستە. بەڵای من پێویستە ئەم هاوڕێیانە کە ژمارەیان زۆر زیاترە لە ژمارەی ئەندامانی حیزب، بە ئەندام هەژمار بکرێن و بە گوتەنی ئەوەی هەکاری جیاواز هەیە یان نا، ئامادەین یان نا، پێویستە ئاگاداریان بکرێنەوە لە ئەندامەتی فەرمی خۆیان ، بەڵام بە کردەوە ئەندامی حزبن، با بزانین، وەک ئەندام لە ژیانی حزبدا بیانخەینە ناو ژیانی حزبەوە و چاوەڕێیان لێبکرێن. بەڵام وەک لە پرسی ئەندامەتی کرێکاریدا وتم، بە وردی بڕوانەکانی کۆمیتەی ڕێکخستنی شار لەسەر ئەم بابەتە دەخەمڕوو.

باسی سیاسەتی ڕێکخستنی ئەمە دەرئەنجامەکە لە باسی کۆمۆنیزمی

کرێکاری. ئەم سیاسەتە بەیار بوو ئامرازێک بێت کە بتوانین بازدانێکی کەمایەتی گرنگ لە ئەراندا بکەین: بازدانی کەمینیزم لە ڕیزبەندی مژووی ئەپزیسیۆنی بەرژوازی و نازایەتیی ڕیفەرمخوازی نەتەویەوە بە مژووی نازایەتی کرێکاری و گەینی کەمینیزم بە وسیلەر و ئامرازی نازایەتی کرێکاران. نازایەتییەک کە هەمیشە هاوتەریب و هاوکات لەگەڵ بزووتنەوەی نەتەویی ڕیفەرمخوازدا بوونی هەبووە. کەمینیزمی ئەران بەتە ئایای ئەم بەشەی کەمگا. ئەم سیاسەتە ڕچەتە و شێوازێکە بە بەدواداچوونی ئەم ئامانجە لە بواری ڕکخستن و بنیاتنانی ڕکخراوکاندا…
لە کەتایدا جارێکی تر وبیرتان دەهێنمەوە کە مبەست لە باسکەی ئەمڕ، دووبارە ڕوونکردنەوەی ئەو باسانیە کە نزیکەی سێ ساڵ لەمەوبەر لە بابەتی سیاسەتی ڕکخستنی خەمان لە گۆڤاری کەمینیستدا وروژاندمان. ئەو نووسینە بە وردی باسی ئەو خاڵانەی کردووە کە لێرەدا باسم کرد و لە داهاتووشدا باسکانی ئەم سیمینارەش لەگەڵ ئەو نووسینەدا بخوێنرێتەوە. هیوادارم لە درێژەی کبوونەوەکەدا بتوانین لایەنە جەراوجەرکانی سیاسەتی ڕکخستنی خەمان بە تایبەت لایەنە پراکتیکی و تایبەتترکانی ئەم سیاسەتە لە ژێر ڕشنایی ئەزموونی سێ ساڵی ڕابردوودا تاوتوێ بکەین.

مەنسور حیکمەت

ئەم بابەتە بە یەکەمجار وەک قسەوباسێک لە سیمینارێکی حزبیدا لەلایەن مەنسور حیکمەتەوە پێشکەشکرا، پاشان لە کەمەنیستی ژمارە ٤٨ و ٤٩ بە بەرواری ئسفەندی ٦٧و فەروەردین ٦٨ بڵاوکرایەوە.
بەرگی شێشەمی کەمەڵە بەرهەمکان، لاپەڕە ٢١٩ تا ٢٤٦
١٥ نۆڤەمبەری٢٠٢٢ کراوەتە کوردی
hekmat.public-archive.net #0450fa.html

لە نێوان پێوەستبوون و

ڕەخنەگرتنداو بە کەچی مەولانا لە شیعری (بەچی؟) ئەنوەر قادردا.. نووسینی/ عەتا قەرەداخی

[دیسان بە مەولانا خالید]

" بەچی" ناونیشانی شیعریکی ئەنوەر قادر محەمەدە، کە لە کۆمەڵە شیعری "نسار" و دواتریش لە کۆی بەرهەمە شیعرییەکانیدا لە لاپەڕە (٢٧٠-٢٧٢)دا بڵاوکراوەتەوە. هەر لەگەڵ ناونیشانەکەشدا نووسراوە" دیسان بە مەولانا خالید"، ئەمەش ئاوەڕدێنەرەت کە ئەم شاعیرە پێشتر بە مەولانای نووسیووەو ئێستا دیسان جارێکی تر ئەم شیعرەش بە ئاو دەنووسێت. دیارە ناونیشانەکە ڕاستەوخۆ دەرگای کردنەوەی دەقەکەی ئاوالەکردووە، واتە دیارە ئەم دەقە پەیوەستە بە مەولانە خالیدی نوەکەرەوەو رابەری ڕێبازی نەقشبەندیەوە. بەڵام ناونیشانی دەقەکە کە وشەی پرسیاری " بەچی"ە، سەرباری ئاوەڵی دەزانرێت کە دەقەکە لەبارەی مەولاناوە دەدوێت، ئەم ناونیشانە مانای گومان و پەیجوور بە دوای نەزانراودا هەڵدەگرێت. ئاشکرایە وشەی پرسی " بەچی" بە پرسیارکردن لە هەیان لە هەکار بەکاردێت. کەواتە لەم ڕووەوە ئاوە ئاشکرایە کە ئاوی پرسیارکەر کە کەسی شاعیرە پرسیار لە هەکاری ڕووداون، یان ڕوونەدانی ڕووداو یان کارێک دەکات، کە بڵای ئاوەوە نەزانراوە یان وای وێنا دەکات کە نەزانراوە. ئەمەش ئاوە نیشان دەدات کە وشەی پرسی "بەچی" وەکو ناونیشانی ئەم دەقە هەم ئەرکەکەی خۆی هەڵدەگرێت کە ئەرکی پرسین و پرسیارکردنە، هەم ئەرکی" ناونیشان" هەڵدەگرێت کە ئەرکی دەوربینین کلیلە بە کردنەوەی دەرگای دەقەکە.

"بەچی" وەکو وشەی پرس دەشێت بە پرسیارکردن لە کەسی دووەم واتە گوێگر، یان بەرامبەر بەکاربهێنرێت، یان بە پرسیارکردن لە کەسی سێیەم، یان لەبارەی هەکاری هەر ڕووداوەکەوە کە ئەمەشیان دەچێتە خانەی کەسی سێیەمەوە. لەڕەدا ئێگەرچی کەسی پرسیار لەکەراو نزیکەی دوو سەدیە ماڵئاوایی لە ژیان کردووە، بەڵام ئەمی پرسیارکەر ڕاستەوخۆ وەکو ئاوەی پرسیارکانی ئاراستەی کەسی دووەم بکات بەوجۆرە لەگەڵیدەدوێت، کە ئاوەش بارێکی ئاسایی لە ڕووی زمانەوە. لە هەمان کاتدا ئەو دڵالەتە بەرهەمدەهێنێت کە سەرباری

تەپەبوونی مژوویەکی دوورودرێژ بەسەر نەمانی فیزیکی پرسیارلەکراودا بەدام هەشتا لە روانینی ئاوی پرسیارکەرداو تەنانەت دەشە لە روانینی گشتی خەکیشدا، هەشتا ئامادەبوونەکی تەواوی هەبەت.

دەقە شیعرییەکە بەم دێرە دەستپێدەکات:

من دەموو دڵۆپە بم لە تەی دەریا

پرشەیەک بم لە تەی چرا…

لەسەرەتادا لە دێڕی دەستپێکی دەقەکەدا دووانەیەکی ناهاوسەنگ کە بریتیە لە بەش / گشت پێکدێت، کە تا چرکەساتی ئەم دەربڕینە وا دەردەکەوێت هەشتا بەش تەکەڵاوی گشت نەبووە، بەڵام لە فرمانی دەموەتدا خواست و ئارەزووی بەهێز بە ئاو تەکەڵاوبوونە دەردەکەوێت و لەناوەڕۆکدا پێویستبوونی بەش بە گشت بۆئاشکرا دەبینرێت. ئەمی شاعیر لە دوو لێکچووواندنی بەدوای یەکدا هاتووداو لە هەمان نیوە دێڕدا ئاو پێویستبوونە نیشان دەدات. ئەم خەی دەچوونێت بە دڵۆپ و مەولاماش بەدەریا. ئاشکرایە وابەستەبوونەکی لەجیکەی لە نێوان دڵۆپ و دەریادا هەیە و دەریا هەمیشە لە کەبوونەوەی دڵۆپە لە ژمارەنەهاتووەکان پێکدێت. هەروەها لە نیوە دێڕی دووەمدا ئەم خەی دەچوونێت بە پرشەیەک و مەولاناش بە چرا. دیسان "پرشە" بەشەکی بچووکە لە تیشکدانەوەی گەی چرا، کە سەرچاوەی رووناک کردنەوەیە. واتە لەرادا لەم دەستپێکەدا دووانەی من / تە پێکدێت کە خاسێتی دووانەی هاوشێوە، یان هاوێنەکی هەیە، بەڵام دووانەی نایەکسان، چونکە جەمسەری یەکەم دەیەوێت بەشەک بێت لە جەمسەری دووەم، کە بریتیە لە دڵۆپەک لە دەریا، یان پرشەیەک لە چرا. لەم دەستپێکەی دەقەکەدا ئاوی شاعیر، مەولانە وەکو گشت، دەریا، چرا وەنا دەکات، خەیشی کە دەشە شاعیر یان هەر کەسەکی تری غەیری مەولانا بێت، کە هەمان تێڕوانینی بە مەولانا هەبەت، وەکو بەشەک یان خوازیاری ئاوی ببێتە بەشەک لەو گشتە سەیردەکات، کە لە پشتی کەی ئەم وەناکردنەوە گەورەیی و پایەبەرزی مەولانا نیشان دەدات، کە دەشە لێکچواندنی مەولانا بە دەریا هەم فراوانی مەعریفەی باەای مەولانا نیشان بدات، هەم ئارامی و دانبەخۆداگرتنی بخاتەووو. هەروەها لێکچواندنی مەولانا بە چرا، ئاوە نیشان بدات کە مەولانا لە روانینی ئەماوە رەنیشانەدەرو رەبەر بووە بە رووناککردنەوەی رەگای بەرەو ئایندە.

کەچی تەنیای رووەو (شام)ت

کەمی دا لە وەڵامی گەورەترین پرسیار،

ئاشکرایە مەولانا خالید لە پایزی ساەی ١٨٢٠دا بەیەکجاری سلەمانی بەجێدەهێڵێت و سەرەتا دەچێتە بەغداو پاشان ساەی ١٨٢٣ کەچ بە شام

دەکات. هەرچەند لە دۆکۆدا باسی کچی تەنیای مەولانا دەکرێت، بەڵام بەپێی سەرچاوەکان و بە تایبەتی بە قسەی ریچ کە ئۆوکاتە لە سلێمانی بووە، مەولانا لەگەڵ هەر چوار ژنەکەیدا سلێمانی بەجێهێشتووە و پاشان لەگەڵ چواردە خلیفەیدا ڕێگای بەرەو شامی لەبەرگرتووە. بەهەرحاڵ ئەوەی گرنگە چەنێتی کچکردن و هەکاری کچکردنی مەولانا نیە، بەڵکو مانەوەی یان هەشتنەوەی پرسیارەکە بەبەردەوامە، کە دەشێ مەبەست لە پرسیار لێرەدا پرس- دەز- بێت، چونکە ئەوەی لە مەولاناو ڕەبازەکەی چاوەڕوان دەکرا، وەکو ڕەبازی بەشی خوارەوەی کەمەگا یان ڕەبازی ئەهلی کارو هەزی کارو بەرهەمهێن، ئەوە بووە کە ببێتە یەکێک لە پایەکانی پڕۆژەی بنیادنانەوەی کەستی تەکشکاوی کوردی، بەهەمان ئەو شێوەیەی کە شیعەگەرێتی بووە بە یەکێک لە بنەماکانی بنیادنانەوەی کەستی فارسی. بەڵام مەیدان چێکردنی مەولانا بە نەیارانی پشتگیریکراوی لە لایەن میرانی بابانەوە ئەو ئۆگرەی بە کوردلەبار برد. بەیەڕووی لەکدانەوە بە کەمدانی دەرگای ئەو پرسیارە، یان ئەو پرسەم ئاراستەیە زیاتر بەلای راستیدا دەشکێتەوە. لەڕشەوە جارێکی تر دنیایی لە بەچوونی منی قسەکەری دۆقەکە لەسەر گەورەیی مەولانا دەکرێتەوە، کە هەم دەریاو هەم چراش بوو. بەڵام ئەو کچەی ئەمەی میللەتەکەی ئەوی لە فەی ئەو دەریایەو لە ڕووناکی ئەو چرایە وەکو ئەوەی لەی چاوەڕوان دەکرا بەبەش کرد.

دیسان وشەی پرسی "بۆچی" لەبەردەمی چەند رستەیەکی ڕاگەیاندا دادەنرێت، بەڵام ئەرکی وشەی پرس هەڵناگرێت، بەڵکو لە کۆتایی ئەو رستانەدا، بە وشەی پرسی " بۆ" پرسیارێک دەکرێت، کە دەخوازێت بە دیاریکردنی هەکاری کچکردنەکەی وەڵام بدرێتەوە.

بۆچی؟ / تیشکی باڵات نیازی هەموو دڵە بوو

فرمێسکی شەوان بەداریت ئاونگی هەموو گوڵە بوو…

ئەی تۆ نەتویست ئاگر بەردەی لە شەوزەنگی نەزانی،

لە گەندەڵی، لە زەخەڵی… بە جێتهێشتین؟

کەستی مەولانا لای هەمووان پەسندو دڵگیر بوو، ئەمەش ئەو نیشان دەدات کە هەژموونی بەسەر پانتاییەکی فراوانی کەمەگادا کردووەو هەکاری ئەوەش دڵگەیتەوە بە گرنگیدانی مەولانا بەخەڵک و بەئاگابوون لە خەم و کەشکانیان و هەوڵدان بۆ چارەسەرکردنیان. ئەو لەبەرئەوەی لە تاریکستانی ژیانی ئەو کاتەی کەمەگادا چرایەک بوو، چرای زانست و زانیاری، چرای ڕۆشنبیرەکان، دیویست شەوزەنگی نەزانی شەق بکات، خراپەکاری و درۆ نادەسازی و چاوچنۆکی لەناوببات. ئەمەش لە ئاستی قوتردا ئاماژەن بە بوونی پڕۆژەیەک لای مەولانا، کە پڕۆژەی تەکشکاندن و سینەوەی هەموو ئەو

کەسپ و بەربەستانەیە کە رێگایان لە هەنگاونانی بەرەو ئایندەیەکی باشتر گرتووە، بە مەبەستی دامەزراندنکی نوێ. لە کاتێکدا قسەکەری دەقەکە لە رێگای دەربڕینی زمان و وێناکردنی کەسێتی مەولانا وەکو بکەرێکی کارا کە بتوانێت شتەکان بگۆڕێت، ئەرکی ئەو گۆڕانکارییە دەخاتە ئەستۆی مەولانا. بەڵام کاتێ مەولانا سەنگەرەکەی چۆڵ دەکات و پرۆژەکەی بەجێدەهێڵێت، ئەم بە مکوڕییەوە دەڵێت ئەمە چواڵێونیی گەورەمان لە تێ هەبوو، ئومێدی گەورەمان لەسەر بنیادنابوویی، کەچی تێ بەجێتهێشتین. ئەم ئێستا پرسیار لە هەکاری بەجیهێشتنمان دەکات. هەرچەند رەنگە ئێستا وەڵامەکە هیچ بەهایەکی کرداری بە ئەمە نەبەخشێت، چونکە گرنگی مەولانا بە ئەمە ئەوە بوو کە پرۆژەکەی جێبەجێ بکردایەو ئەمەی لەوبارە ناهەمواریی تێیدابووین دەربازبکردایە، بەڵام دیارە ئەوە رووینەدا، واتە هەر لە سەرەتاوە ئەوەی لە دەقەکەدا وەکو پرۆژەی مەولانا بە گۆڕانکاری و بنیادنانەوە بەرجەستە دەکرێت، لە کەچی یەکجاری مەولانادا بە شام لەباردەچێت.

شامیل پشکێیەک بوو،
لە مەشقەڵانی بەرزی تۆ،
خەنجەرەکەی بەربەرەکی،
ساوە بوو لە جەوهەری تۆ...

شامیل کێیە؟ کە پشکێیەک بووە لە مەشقەڵانی بەزی مەولانا؟ شێخ شامیل (١٧٩٧-١٨٧١)، رابەرێکی سیاسی و ئایینی ئاقاری بوو لە باکووری قەوقازو یەکێک بوو لە موریدەکانی مەولانا خالیدی نەقشبەندی، کە لە گوندی گیمری داغستان لە دایکبووە، لە جەنگی قەوقازدا سەرکردایەتی خەڵکی قەوقازی کرد دژی زەبروزەنگی روسیاو سەرکردەیەکی ئازاو نەبەرد بووە، هەربۆیە نازناوی شێری قەوقازو هەڵگری ئاقاری لێنراوە. شاعیر رووداکاتە مەولاناو دەڵێت ئەو سەرکردە لێهاتووە تانیا پشکێیەک بووە لە کەپەی ئاگری ئازایەتی تێ. شاعیر دەڵێت چەکی سەرەکی شامیل کە خەنجەرەکەی بەربەرەکی بووە بەشەکی زەر بچووک بووە لە گەوهەرو توانای مەولانا. ئەوەک کە سرەشی ئازایی و نەبەردی لە مەولاناوە وەرگرتبوو، لە رووی زەبروزەنگی روسیادا راوەستاو میللەتەکەی خەیی بە تانیا بە گورگی روس بەجێنەهێشت. بەڵام تەی سرەش بەخشی بەرخوردان و زانین بەخش بە شامیل کە بووەتە نموونەی باڵای بەرگری و خەباگری، ئەمەت بەجێهێشت. واتە لە ئاستی نەبینراوی دەقەکەدا جەرەک لە رەخنەگرتن لەو هەوەستەی مەولانا دەبینرێت.

بە شار دەبە، ئەواران و بەربەیانیان
بەوانەتە رێگاکانی نەهاتنەوەت؟
مەولانا شارو وەاتی بەجێهێشت و هیچ ئاماژەیەکیش بە گەڕانەوەی

نەبوو. بەڵام ئەمی شاعیر ناڕاستەوخۆ باسی ئەو دۆکات کە هەشتا خەڵک ئومێدکیان بەگەڕانەوەی مەولانا هەیەو لە پرسیارکدا لە مەولانا دەپرسێت خەڵک ئارزووی گەڕانەوەت دەکەن، کەواتە بۆچی بەردەوام خەڵکت لە چاوەڕوانیدا ڕاگرتووە. ڕاستە پرسیارکە لە شێوەی داشتنیدا داوای ئاشکراکردنی هۆکاری ڕاگرتنی خەڵکی لەوباری چاوەڕوانیدا دۆکات، بەڵام لە ئاستی قوڵتردا پرسیارکە ئەو مانایە هەڵدەگرێت کە مادەم خەڵک هێندە تێیان خۆش دەویست، نەدەبوو لە بوونی خۆت بەبەشیان بکەیت و لە چاوەڕوانیدا بیانهێڵیتەوە. هەروەک لەکدانەوەیەکی تریش بە ئەم بابەتی هاتنەوە، یان نەهاتنەوەیە هەیە، ئەویش ئەویە کە مادەم تۆ خەڵکت بەجێهێشت، پێویست ناکات چیتر خەڵک ئومێد لەسەر گەڕانەوەی تۆ هەڵبچنن، بەڵام لە ڕاستیدا پێویستە بە ڕوانینی قسەکەری دۆقەکەو ئەو پەگەیەی بە مەولانای دادنێت، ئەگەری ئەم لەکدانەوەیان لە ئاستیکی لاوازدایە.

ئاگرێکی بێئامان بووی بە تاریکی
دەریایەکی بێکەنار بووی بە ڕووناکی
ئەی ڕۆژهەڵات لە دوای هەموو هەنگاوێکت گری نەگرت؟
ئەی نوور هەموو کونج و دێیەکی پڕ نەکرد؟
شەپۆل شەپۆل زانست و خۆشەویستی تۆ،
ئەمپۆو ئەوپۆی نەگرت؟
من تێناگەم کە بوو هەشتی گەرد بنیشێ لە دڵی تۆ؟!
کە بوو وای کرد ئەی غەریبی بگرێتەبەر هەنگاوی تۆ؟!

شاعیر لە دوو وێنەدا تواناو لێهاتوویی مەولانا نیشان دەدات بە ڕواندنەوەی تاریکی و بە پڕشکردنی ڕووناکی بەجۆرێک کە هیچ سنوورێکی نەناسیووەو ئەوەش هێزێکی ئەفسوناوی ئەوتۆی پێداوە کە لە دوای هەر هەنگاوێکی ڕۆژهەڵات خڕشاوەو ڕووناکی و پرتەوی هێزی ئەفسوناوی ئەو هەموو لایەکی گرتۆتەوەو لەبەرامبەر ئەوەشدا خۆشەویستی خەڵکی بەدەستهێناوە. لێرەدا مەولانا تەنیا وەکو ڕابەرێکی تەسەوف یان گەڕانکاری وێنا ناکرێت، بەڵکو وەکو بوونەوەرێکی ئەفسانەیی نیشان دەدرێت، بوونەوەرێک لە ڕوانگەی ئەو وەسفانەوە دەکرێت، دەکەوێتە سەرووی مرۆڤەوەو جۆرێک لە تواناو لێهاتوویی ڕەهای پێدەبەخشرێت. ئەمەش ڕوانینی هەر سۆفی یان موریدێکە بە شێخەکەی. ئەوی شاعیر کاتێ بەمجۆرە لە مەولانا دەڕوانێت، یان مەولانا دەبینێت، لە بەردەم پرسیارکدا ڕادەمێنێت ئەویش ئەویە کاتێ ئەم کەسێتی مەولانا بوون، ئایا کە بوو پەکەشی ئەوەی کرد ڕێگا بدات ئەو زویر بێت یان لە ڕاستیدا کە بوو ئەوی بەجۆرێک زویر کرد، کە کەچی هەتاهەتایی

بکات؟ بۆمان ئەم پرسیارەی دەقەکە داوای وەڵام ناکات، یان لە راستیدا بەدوای وەڵامدا ناگەڕێت، چونکە لە دەرەوەی دەقەکە وەڵامەکە زانراوە. هەروەک لە راستیشدا دوای زویربوون و کەچکردنی مەولاناو بەجێهێشتنی ئەمە، زانینی ئەو وەڵامە هیچ بەهایەکی نیە، چونکە ئەوەی چاوەڕوانمان دەکرد رووبدات یان مەولان ئەنجامی بدات، لە دەستچوو.

تە لە تاریکی مەرگەوە،
بە چەڵە چراوەکەوە هاتی…
لە چیاو چۆڵی نامۆیی و ئەوینەوە،
بە چاوی روون، بە دڵکی وەک دەریاوە،
بە هەشکی لە پەداوانی خوداوە هاتی،
کە تە هاتی دارستانی بنار
سەمایان بە شنەی با بوو،
ئاگردانی ئێلات بەسەیان
هەتا بەرزایی حەوا بوو…
کە تە هاتی، ئاسکەکانی پەدەشت،
چاوی کەژاڵ و گەورەیان، ئاوێنەی جوانی خودا بوو…
بە جێتهێشتین؟

شاعیر باسی ئەو پاشخانە دەکات کە مەولانای لێوە هاتووە، کە پاشخانەکی تاریک و چەق و پڕ لە نامۆیی بووە، کە ئەوەش مانای دواکەوتوویی و نەزانی وپەرتی و پەرتەوازەیی هەڵدەگرێت. لەو پاشخانە تاریکە و پڕ لە نەزانیەوە، ئەو بە چرایەکەوە هاتووە، کە چرا دروشمی رووناکی و زانست و رێنیشاندانە. لەم پاشخانەوە مەولانا بە ئاسۆیەکی روون و دڵکی فراوان و بەهەشکی دەوڵەمەندەوە دێت. کە مەبەست ئەوەیە مەولانا لەو زەمینە ناجێرەوە بەو هەموو توانا لێهاتوویەوە دەرکەوتووە. ئەمەش بارەکی دەگمەنە چونکە واقیعی وا دواکەوتوو ناشێت توانای سەروئاسایی بەرهەمبهێنێت، مەگەر کەسە دەگمەنەکان. پێغەمبەران وەکو کەسانی سەروئاسایی بەگشتی لە زەمینە دواکەوتوو ناجێرەکاندا دەرکەوتوون. لەم رووەوە شاعیر ناڕاستەوخۆ هەوڵدەدات مەولانا بە ئاستەکی زیاتر لە ئاستی سروشتی خۆی بەرزبکاتەوە بەجۆرێک بیگەیەنێتە پێگەو ئاستی پێغەمبەران.

لە هاتن یان دەرکەوتنی مەولاندا، شتەکان دەگۆڕێن، کە سەرەتای ئەو گۆڕانەش لە رەحمی باڵای مەولاناوە سەرچاوە دەگرێت، واتە دەرکەوتنی مەولانا دەبێتە مەتیفی گۆڕانکاری. دارستان بە شنەی با سەما دەکات، ئاگری ئاگردانی خەڵ و پەکهاتەکانی کورد بەسەر دەسڕێنن، چاوی ئاسکەکان دەبنە ئاوێنەی جوانی. هەموو ئەم دەربڕینانە کە لە شێوەی وێنەی جوان و بەرهەمهێنی چۆڕی جوانیدا

بەرجەستە کراون بە مەبەستی دروستکردنی فەزایەکی تیایدا مەولانا بە گۆرەیی و بە شکۆو بە هەژموونەوە نیشان بدرێت، کە هاوتای بوون و ئامادەبوونی ئەو بێت لەسەر زەمینەی واقیع. دیسان شاعیر هەمان بەچوون و پرسیاری پێشتری بەرزدەکاتەوەو دەڵێت کە تۆ خاوەنی ئەم هەزمو تواناو زانست و پێگە بەرزە بوویت، بۆچی بۆجێتهەشتین؟ واتە ئەوی شاعیرناگاستەوخۆ یان لە ئاستی نەگوتراودا بە مەولانا دەڵێت مادەم خاوەنی ئەم هەموو خاسیەتە دەگمەنانە بووییت، نەدەبوو بۆجمانبهەڵێیت، یان بە دەربڕینێکی تر نەدەبوو سەنگەر بە نەیار، یان دژو بەرامبەرەکانت چۆڵ بکەیت.

بۆچی دەریای بێئامانی تۆ نەخرۆشا؟!

بۆچی گەی مەشقەڵانی تۆ نەجۆشا؟!

بۆچی شارت دایە دەست چارەنووس و تاریکی؟!

بۆچی؟! بۆچی؟!

شاعیر سەرباری پەسنکردنی شکۆی مەولانا، بۆجارێک ڕەخنە لە ڕەیشتن و هەڵوەستی سەنگەر چۆڵکردنی دەگرێت، واتە بە تەواوینی ئەم مادەم مەولانا خاوەن ئەو تواناو لێهاتوویە بوو، مادەم خاڵێک ئومێدیان پێی هەبوو، لەگەڵی بوون و پشتگیریییان دەکردو وەکو ڕابەرو ڕێنیشاندەر سەیریان دەکرد، سەرباری کەسپ و تەگەرەو دژایەتیکردنی خەی و ئەوی کە بەگریمانە ئەمە وەکو پرۆژە ناوی دەبەین، دەبوو ئەو لەبری بۆجهەشتنی خاڵێک بە بئومێدی، ڕووبەڕووبوونەوەی هەڵبژاردایە. ئەوی شاعیر پێیوایە سەرباری پەرشی خاڵێک بە مەولانا، بەڵام ئەو کاری لەنێکراو هەڵوەستیکی ئەوتەی وەرنەگرتووە، کە وەڵامدانەوەی پەرشی و پەویستی خاڵێک بێت، لە کاتێکدا دەیتوانی بە ڕووبەڕووبوونەوە هەموو ڕووداوەکان پێچەوانە بکاتەوەو دەکارا لەبری بۆجهەشتنی خاڵێک، توانای لە بن نەهاتووی خەیی بخستایەتە کارو ڕابەرایەتی خاڵێکی بکردایە بە گۆڕانکاری لە دەسەاتی باوی سیاسی ئەو سەردەمەی میرانی باباندا و لەبری ڕێگا چۆڵکردن بە باڵادەستبوونی بیرو دیدو ڕوانینی نەیارەکانی، هەژموونی خەی و بیرو دیدو ڕوانینی خەیی بسەپاندایەو جێگای بە نەیارەکانی چۆڵبکردایە.

هەڵبەت بۆجگە لەوەی لە مژووی ئەو قۆناغەوە بەمان ماوەتەوەو تا ئەندازەیەک ئاگاداری ڕووداوەکانین، دەقەکەش ئاماژەی ئەوە دەکات کە ئەگەر ئەم تواناو لێهاتووی و پێگە دینی و دنیایی و کۆمەایەتی و جەماوەریەی خەیی لەناو پێکهاتەکانی خوارەوەی کۆمەگادا بخستایەتە کار، دەشیا ڕەوتی مژووی کۆمەگای کوردەواری بە ئاراستەیەکی تردا بەڕێشتایەو، چیتر لەسەر بازنەی داخراو نەخولایەتەوە.

بەرامبەر مەولانا ئەم هەڵوێستەی وەرنەگرت، کە ناڕاستەوخۆ دەقەکە پەداگری ئەو دەکات کە دەبوو مەولانا هەڵوێستی ڕوونبووناوەی هەبژاردایەو وەاتی بەرەو چارنووسێکی ڕوون و گۆش ڕابردایەتی بکردایە، بەرامبەر ئەو وەاتە و کەمتەرخەمییەکی دایدەستی تاریکی و چارنووسێکی نادیار، چارنووسێک هەتا ئێستاش نادیارەو ئەو هەڵوێستی سەنگەر چۆکردنەی مەولانا ڕاستنەکراوەتەوەو لە ساتە هەستیارەکاندا کە دەشێ هەمان دڕفەتی ساتەوەختی کۆچکردنی مەولانا بە کورد بەخسێت، بەهەمان شێوەی مەولانا هێزی خوازیاری مانەوەی کورد لەسەر هەمان بازنەی داخراوی مێژوو، کاری خەیان دەکەن و هێزی خوازیاری دەرچوون لەسەر ئەو بازنە داخراوەو دابڕان دروستکردن لەگەڵیدا بەهادەست نابێت. واتە هێزی خوازیاری دابڕان دروستکردن هەڵوێستەکەی مەولانا وەردەگرێت و لە بەری ڕووبەڕووبوونەوە پاشکشەکردن و خامۆشبوون هەڵدەبژێرێت، هەرچەن مەولانا شارو وەاتی دایە دەستی قەدەرو تاریکی و خەیی خستە دەرەوەی زەمینەی ئەو واقیعەی کە دەقەکە ئاماژەی ئەو دەکات کە ئەو واتە مەولانا پرۆژەی گەینی هەبووە، بەڵام وەک دەبینرێت کارایی جێبەجێکردنی پرۆژەکەیی نەبوو، کە دەشێ ئەوەش وەکو خاسیەتیکی کەسیتی کوردی لەکبدرێتەوە، کە توانای ڕووداو دروستکردنی نیەو ئەوەش هەکاری مانەوەیەتی لە پەراوێزی مێژووداـ
شاعیر نەک لایەنگری هەڵوێستی مەولانا بە بۆچوونەکات، بەڵکو شەوازی دەربڕینەکانی بە جۆرێک، نەک هەر نیگەرانی ئەو بەرامبەر بەو هەڵوێستەی مەولانا نیشان دەدات، بەڵکو جۆرێک لە ڕەخنەگرتن لەو هەڵوێستە. ئەم بۆچوونەش بەوە نیشان دەدات لە کاتێکدا شامیلی ئاقارێ قەوقازی تەنیا پشکێیەک بووە لە گەو مەشخەڵانی ئەم، یان خەنجەرێکی تەنیا ساوە بووە لە گەوهەری ئەم، کەچی لە ڕووی ستەمکاریی ڕوسداو وەستاو سەنگەری بەرەنگاری چەل نەکرد، کەچی مەولاناکەی ئەمە بەو هەموو هێزو لێهاتوویەوەو بەو پێگە کەمایەتی و جەماوەرییە بەربەستاوییەوە، بە هیچ لە ڕووداوستان و بەرگرییەک سەنگەری بە نیارەکانی چەل کرد، کە لەچاو نیارەکانی شامیل دا نیارەکانی مەولانا زەر لاوازو ناکارا بوون. کەواتە بۆچی مەولانا ئەمەی بۆچەشت؟

من دەموو دەپە بم لە تەی دەریا،
پرشەیەک بم لە تەی چرا،
بریسکەیەک بم لەوانەی بەخشیتن بە چاوی شامیل،
من دەموو کە خەفکی ڕوو لە تیشک بم،
لەرکانە، لە مەردەکانی خاکی خانەقا.../

سەرباری نیگەرانی ئەوی شاعیر لە کۆچکردنی مەولاناو تەنانەت

ڕەخنەگرتن لەو هەڵوێستەی و دانەنانی تەواوەتی بەو پاساوانەدا کە وەکو هەکاری کەچکردنی مەولانا و بەجێهێشتنی ئەمو نیشتیمان دەهێنرێنەوە، ئەوی شاعیر هەشتا وەکو ڕابەرو نموونەی باڵا سەیری مەولانا دەکات و لە کۆتایی دەقەکەشدا جارێکی تر دەستەزی و پەیوەستبوونی خۆی بەوەو دووپات دەکاتەوەو دەخوازێت ببێتە بەشێکی هەرە بچووک لە ئەوی گەورە یان تروسکەیەک بێت لە ڕووناکی پەخشبووی ئەو کە نەک هەر ڕووبەری نیستیمانی گرتەتەوەو بەسەر سنوورە دەستکردەکاندا پەیوەتەوە، بەڵکو سنوورەکانی نیشتیمان و ڕووبەرێکی فراوان لە جیهانی ئیسلامیشی تێپەڕاندووەو گەیشتووەتە دەرەوەی ئەو جیهانە فراوانە.

ئەمی شاعیر پەیوایە ئەوە بەشکە لە هەزو تواناو لێهاتوویی مەولانا کە بووەتە جوڵەنەری پاڕەوانانی وەکو شێخ شامیلی ئاقاری قەوقازی بە ڕاوەستان لە ڕووی ستەمکاریدا. ئەم دیاردەیت تەنیا بریسکەیەک واتە بەشێکی زەر بچووک بێت لەو بەهرەو لێهاتوویەی کە مەولانا بە شامیلی بەخشیووە، ئەم خواستنەش دەشێت بە ئومێدی ئەوە بێت کە ئەمیش خوازیاری لە ئەستەگرتنی هەمان ئەرکی شامیل بێت، بەڵام بە کارەکی ئەفسانەیی لەوجەرەی شامیل، پەویستی بەوەیە سەرەشی هەزوتواناو ئازایەتی و خۆنەویستی لە گەورەیی مەولانا وەربگرێت.

بەڵای ئەمی شاعیرەوە تیشک ڕەگە یان ئامانجە، کە دەشێت تیشکی پرتەوی خودا بێت، یان تیشکی زانست و زانیاری بێت بە ڕووناک کردنەوەی ڕەگای تاریک و پڕ لە کەسپی بەرەو داهاتوو، یان ڕەگای مەولاناو پرینسیپەکانی ڕەبازی نەقشبەندی بێت بە بەدەستهێنانی خوداو دنیا یان دین و دنیا پێکەوە. ئەمی شاعیر چاوی لەو ڕەگە یان ئامانجەیەو دەیەوێت لەرە لە مەردەکانی خانەقا خەڵفێکی ڕووی لەو ئامانجە بێت. خەڵف یان نەمام دەڵاڵەتی لەدایکبوون و سەرهەڵدان هەڵدەگرێت. ئاشکرایە خانەقا شوێنی جێبەجێکردنی سرووتەکانی ڕەبازی نەقشبەندیەو دەشێ مەبەست لە خانەقاش لەرەدا خانەقای مەولانا خالید بێت لە سلێمانی کە میرانی بابان بە مەولانا خالیدیان دروستکردووە. "لەرە لە مەردەکانی خانەقا"، مەبەست ناوەوەی نیشتیمانە، واتە ئەم دیاردەیت لە ناوەوەی نیشتیمان بە سرەش وەرگرتن لە هەزو زانست و تواناو کەسێتی مەولانا خالید شوێن پەیامەکەی ئەو بکەوێت، ئەو پەیامەی کە دەشیا ببوایەتە بنەمایەک بە کەمەگای کوردی نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدەیەم و دین و دنیای لێکبدایەو کوردی بکردایەتە خاوەنی خۆی. بەڵام دیارە کەچی مەولانا پاساوەکەی هەرچیەک بووبێت، ئەوەی زانراوە، یان هەکاری تری هەتا ئێستا ئاشکرانەکراو، ئەو ئومێدەی لەبار بردو کەمەگای کوردی بە خولانەوە لەسەر بازنە داخراوەکەی خۆی بەجێهێشت. کەواتە ناونیشانی ئەم دەقە شیعریە"

بۆچی؟" پرسیارەکە ئاوەندەی خەم و ئازارو نیگەرانی بەرامبەر بە رووداوی کۆچی مەولانا هەدەگرێت، ئاوەندە بە دوای وەڵامدا ناگەڕێت، چونکە لە دوای کۆچکردنی ئەو پاساوەکە هەرچیەک بێت، ئەو بەهایەی نیە، لە ئاستی کاریگەریە نەرێنیەکیدا کە لەباربردنی بەرنامە، یان پرۆژەیەکی گریمانەکراو بوو بە گواستنەوەی کۆمەڵگای کوردی لە پەراوێزی مێژووەوە بە ناو مێژوو.

سلێمانی/ پایزی ۲۰۲۲

مەلاک! منداڵگەل کە لە ژێر قادرمەکان دەقیژێنن.. سروشت نەوزاد

دەربارەی شیعری (لوور)

/باشترین هزرەکانی نەوەی خەمم بینی دەوانەیی وەرانی کردبوون،
بە ڕووت و ڕەجاڵییەکی هیستیریانەوە قەڵەی سکیان دەهات لە برسا،
بڕی بڕیان بە شەقامی ڕەشپۆستنشینانداخەیان بە کەش دەکرد
بە دوای دەرزییەکدا عەوداڵ بوون
خەیانی پێ بەهەش بکەن.

لووڕی گینسبەرگ بەم دێڕانە دەست پێدەکات. ئاگەر چی ئەم شیعرە وەک هاوخەمییەک بە دەخی دەروونی و خەمەکی کارە سەڵەمێن نووسراوە: / کارە سەڵەمێن! من لەگەڵ تەدام لە ڕەکلاند/. بەرامبەر ژینگەو جیهانبینی شیعرەکە لە ڕەهەندی هاوخەمییەوە درێژ دەبێتەوە و دەگەڕێت بە دەخی هاوخەمی مرۆیی، هەروەها ڕەهەندی دیکە وەردەگرێت. ئەم ڕەهەندانە سەردەکێشن بە نەو بنکەکاری، گەڕان و کەشفی ستایلی ژیانی نوێی کۆمەڵگای ئەمریکی، کەش و گرفتە مرۆیی و شارستانیەکانی.
گینسبەرگ ساڵی 1955 ئەم شیعرە دەنووسێت، نزیکەی ساڵێک پێیەوە خەریک دەبێت و پاشان بڕاوی دەکاتەوە.
(لوور) وەک ناونیشان بە دەقەکە، ئاماژەی دەنگ هەڵبڕین و بە دەنگ

نەبوون دەدات، دەنگەکی ئازاد و دژە کلتووری، کە ئایدیالەکانی شارستانیەتی ئەمریکی دەشکێنێت. ئەو کلتور و سیاستە میلیتاریستیەی سەردەمی گینسبەرگ و هاوڕێکانی، کە نەوەی ئەویان وێران کردبوو. ئەو نەوەیەی گینسبەرگ ناوی باشترین هزرەکانی سەردەمی خۆیانی لێدەنێت: (نەوەی بیت).
ئەم نەوەیە، دوای جەنگی دووەمی جیهانی پەیدابوون، بەرئەنجامی کارەسات و وێرانییەکانی ئەو جەنگە بوون، پاشان بە ناو هەناوی قەیرانە ئابووریە گەورەکەی ئەمریکا (1929-1935) تێپەڕین. لەو نەوەندشدا کەی ژیانی منداڵی و پاش منداڵییان بەئازاری هەژاری و نەبوونییەوە، بەسەردەکرد. شەشی نەوەی بیت زیاد لەهەر شتێک دژی ڕەحی ماتریالیزمی سەردەمەکە و باڵادەستی کلتووری ڕۆژئاوایی بوو، هەروەها دژی سەرکوتکردنی خواست و هەستە سروشتییەکانی مرۆڤ لەلایەن دامودەزگاکانی دەوڵەت و پایە زاڵەکانی سیستەمی سەرمایەداریی دەجەنگان.
ئەمانە باشترین هزرەکانی ئەم شیعرانن، گینسبەرگ لە بەشی یەکەمی شیعرەکەدا، ئەزموونی نەوەی بیت لەگەڵ مادە هۆشبەرەکان، سێکس و هونەر، یاخیبوونەکانیان دەخاتە ڕوو، . هەروەها دیدوەت بەزاری و وزەی هونەریی و خۆ لەناوبردنی ئەم نەوەیە دەربڕیت، نەوەیەک کە هەستی دەکرد لەلایەن کولتوورێکی باڵادەستی ئەمریکیی و سیاستەکانی حکومەتەوە سەرکوت دەکرێت، هەروەها دوژمنایەتی کەمەگاش لە بەرامبەر ئارەزووە سێکسی و هاوڕەگەزخوازییەکانیان.
ئەم شیعرە شیعری تلیاک، مۆسیقای جاز و هەمەسێکسوالیتییە، شار وەک دەرکەوتەیەکی گرنگی جیهانی نوێ، بە هەموو پێکهاتە شارستانی و قەیرانەکانییەوە، هەروەها تەوەرگەلی وەک خۆکوشتن و سێکس، شێتی، مادە هۆشبەرەکان و بەکاربردنی کلتووری ئەفریقایی- ئەمریکی، بە تایبەت مۆسیقای جاز، خاڵگەلی گرنگ و دیاری شیعرەکەن. تەنانەت تەکنیکی شیعرەکە لە هەندێک بەشیدا، لەسەر هەمان ڕێتم و دەربڕینی جاز بونیاد نراوە، ئەمە جگە لە زمانەکەی کە زیاتر لەهەر شتێک زمانێکی جازییە. دیارە بەکاربردنی ئەم کلتوورەش لە لایەن گینسبەرگ و هاوڕێکانی، لەدان و شۆکێک بوو کە هەرگیز نایدەتوانی جێگای قبوڵکردن و ڕازامەندی سپیپەستە ئەمریکییەکان بێت. لەڕوە دژایەتی و پێکداچوونەکان لە بەرامبەر داکۆکیکارانی ئەم کلتوورە سەرهەڵدەدات، تا وای لێهات بەشی زۆری ئەمریکییە ئەفریقاییەکان و کلتوورەکەیان، بە تەواوەتی لەلایەن کەمەگاوە ڕەتدەکرایەوە، بە تەواوی پشتگوێ دەخران و هەڵی بەشداریکردنیان لە دامەزراوە گرنگەکانی کەمەگادا: قوتابخانەکان، کەرتە حوکمی و ئەهلییەکان، دامەزراوە پیشەسازی و بازرگانییەکانیان لە قەدەغە دەکرا. هەموو

ئەم ئازار و جیاوازییە ڕەگەزییانەش لەهەناوی سیستەمی ئەمریکی سەرمایەداری و پیاوی سپیپێوەستدا دەنەدەرە، کە دواجار وەک شیعرەکە ئاماژەی پێکات، نەوەکەی ئەو " باشترین هزرەکانی " بەرەو شەتی و لەناوچوون دەبەن. لە کاتێکدا هەمان سیستەم بە فەڕ و درۆکانی خۆیەوە، بانگەشەی عەدالەتی کۆمەڵایەتی و یەکسانی چینایەتی دەکرد. بەڵام شیعری لووڕە لە شوێنکی قوڵی هۆشیاریپێوە دەتەدەڕە و دەبێتە بەرجەستەکەری هەموو ئازارە پێنهانەکانی ڕەشپێستنشینان و کلتوورە پلە دووەکەی ئەفریقی- ئەمریکی:

چی سفینکسێکی لە ئەلەمنیەم وکەنکرێت دروستکراو
سەری ئەوانی پێکاو مشک و خەیاڵیانی وردوخاش کرد؟

بەم هەیانە شیعرەکە وەک بەرهەمێکی پاش جەنگی دووەمی جیهانیی، دەبێتە ئاماژەدەری تەم و نائومێدیەکانی کۆمەڵگەی مرۆیی پاش مەدەرنەبوونی دونیا، هەروەها ئەگەرو ئیمکانە گەورەکانی بەردەم گەشەکردنی تەکنەلەجیا. هەر بۆیە لە هەندێک شوێنی ئەم شیعرەدا و تەنانەت لە نەو پێکهاتەی فەرمی شیعرسازیی و وێناسازییەکەیدا، پێست مەدەرنیزم وەک بیرکەیەکی فەلسەفی و ڕەخنەیی، دێتە نەو دەقەکەوە. هەم بە دەست تێوەردان لە نەرمە کلاسیکی و باوەکانی پێکهاتەی شیعریی، بە ئافراندنی فەرمی دیکەی وێناکردنی دونیا، هەمیش بە دەست تێوەردان و هەوەشاندنەوەی نەرم و بەها کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگای نوێی ئەمریکی:

مەلاک کە چارنووسکەی هەوری بە سێکسی هایدرۆجینە! مەلاک کەناوی عەقڵ
مەلاک کە لەناویدا من هەشتا تەنیام! مەلاک کە لەناویدا خەو بە فریشتانەوە دەبینم! شەت و شبر لە مەلاکدا! کەرمز لە مەلاکدا! بە خۆشویستی و بە پیاو لە مەلاکدا!
مەلاک کە زوو هاتە ناو ڕەحمەوە! مەلاک کە لەناویدا هۆشیاریکم بە بە لەش! مەلاک کە منی لەبەختەوەری سروشتی خەم تەقاند! مەلاک کە دەستبەرداری دەبم، لە مەلاکدا بەدار دەبمەوە! ڕەشنایی، کە لە ئاسمانەوە هەڵدەقوڵێت!
مەلاک، مەلاک! باڵەخانەی ڕەبەتی! گەڵەکی پەراوێزی نەبینراو! زەوی زەمبەلەکی پێکەڕە ئێسقانی! سەرمایەی کۆڕ! پیشەسازی شێتانی! نەتەوەی ئاوەزیی! شەتخانەی تەکمە! ئەندامی نەرینەی گرانیت! بەمبگەلی دەعجانی!
پشتی خێزان شکاند بۆی مەلاک ببێن بە بەهەشت! شەستەکان! درەختەکان! هادیەکان! چەندان تەن! شاریان هەڵگرت بیبێن بە بەهەشت

کەچی ئەو لە هەموو شوێنکی ئەمەدا بوو!

سەرلەبەری شیعرکە تەماناکی قوڵە لە دڵخی ناوکی و ئەخلاقی دونیای نوێ، کاپیتالیزم، هەروەها قەیرانی مرۆیی و ڕۆحی کەمەڵگای نوێی ئەمریکی.
لە شوێنکی ئەم شیعرەدا کەمەڵگای ئەمریکی بە " مەلاک" دەشوبهێنێت، کە نوێنەرایەتی بەهاکانی سەرمایەداری دەکات، (دیارە مەلاک لە کلتوورە دەرینەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، خودا یاخوود ئایدۆکی ساختە بووە، مندااڵنیان وەک قوربانی بە فەڕمانەوایەتە نەو ئاگرەوە) نەریتی بە قوربانیکردنی منداڵ لەم شیعرەدا، سەبارەت بە ژیانی نوێ و کەمەڵگای ئەمریکی، میتافۆر، ئاستکی ئەم میتافۆرە بە ئااستەی سەینەوەی ڕۆگەزی مرۆیی و خوون و داخوازییەکانیانە، ئاستکی دیکەشی بریتییە لە هەمان فۆرمی فەڕمانی منداڵ بە نەو ئاگرەکەی مەلاک، ئەو دونیایەی کە پاک و سروشتییە، کە نەفرەتی پێ نییە، ژەهراوی نییە و دەست لێنەدراوە، دەستەوە و فۆڵ دەدرێت، لە جێگای ئەو ڕۆهەندکانی دیکەی مەلاک نیشتجێ دەبن:

مەلاک دوورپەرێزی! پیس و پەخێی! دزێوی! تەنکەی زبڵ و زاڵ! دەلاری دەستپێنەگەیشتوو! منداڵگەل کە لە ژێر قادرمەکاندا دەقیژێنن! کوگەل کە لە نەو سوپادا هەنسک دەدەن! پیاوانی پیر کە لە ناو پارکەکاندا دەگرین!
مەلاک! مەلاک! کابوسی مەلاک! مەلاکی بەعەشق و سەز، مەلاکی نەخشی عەقڵی، مەلاکی حوکمدەری قورس بەسەر مرۆدا!

مەلاک ئەو خواوەندەی فریودەرانە قوڕکانی دەکاتەوە و ڕادەوستێت، ئەوەی دەیخوازێت دەستەوە، ئەوەشی دەیەوێت دروستی دەکات، ئەمە ئەمریکایە: ئەو عەقڵەی نەخشە و دوو ڕووە، هەوری چەنکەی خەی دەنەرێتە ئاسمان! حوکمدەکات و سەری لەنەو سوپاکانداید، لە نەو بنکەی ئەتەمی و چەکی کەمەڵکوژ، مەلاک زیندانی بەرۆحی ترسناک و کەنگرەسی خەمەکان! کەنگرەی ئاشتەوایی درزنانە و بانکی تیرەر.
مەلاک سەرمایەی کوەر، پیشەسازی شەیتانی، باڵخانەی ڕۆبۆتی، ئەوەی لەودا:
ڕوئیاکان! نەوخشە و فاڵکان! وێنەکان! پەرجووەکان! بەختەوەرییەکان! فڕۆکەرانە ناو ڕووباری ئەمریکاوە!
خوونەکان! عەشق و سەرسامییەکان! ئیشراقاتەکان! ئاینەکان! بە گووی سەگ گەڕانەوە!
کەشف و کەراماتەکان! بەسەر ڕووبارەکەوە! قەپبوونەوەکان و لە خاچدانەکان! لەگەڵ لافاوەکەدا ڕۆیشتن! بەرزاییەکان! ڕیتواڵەکان!

نامرادییەکان! خۆ کوژییەکان و هاواری دڵ ساڵەی ئاژاوەکان! هزرەکان! عەشقی تازە! نەوەی شەت! بەسەر تاوێرەکانی کاتدا بڕبوونەوە!
پێکەنینی ڕاستەقینەی پیرەز، هەموویان بینی! چاوانی کوێی! مانئاوایییانکرد! لەسەربانەکەوە خەیان فڕێدایە نێو دوورە پەرزییەوە!
خەیان فڕێدایە نێو شەقامەکەوە! خەیان فڕێدایە نێو ڕووبارەکەوە! گوێیان پێبوو و دەستیان ڕادەوشاند!

تێبینی/ ئەو بەشانەی کە لە شیعرەکەوە وەک نموونە وەرم گرتوون، لەو وەرگێڕانەوەیە کە ماردین ئیبراهیم بە شیعرەکەی کردووە و لە ژمارە شەشی گۆڤاری شیعردا بڵاوی کردۆتەوە.

وەسیەتنامە.. پاوڵا یعقوبیان.. وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام

... لەسەر جێگای بەرەو مەرگ ، ئەندام پارلەمانێکی" لوبنان" لە پێیجەکەی خۆیا وەسیەتنامەیەکی بە کوردکەی نووسیوە و ئەڵێ :

...من ئەمڕۆ لەسەر جێگای مەرگم، دوای چەن مانگێک یان چەن هەفتەیەک یان لەوانەیە چەن سەعاتێکا ماڵ ئاوایی لە ژیان بکەم ، بەڵام لە دوای خۆم خەیاڵم هەر لای تۆ و خانەوادەکەمە..لە چەن ڕۆژکا موڵک و ماڵ و سەروەت و سامانێکی زەر و دەیان ئەتەمبیلت بە بڕێ ئەهەم کە بە سەدان ملیۆن دۆلار لە ناوە و لەدەرەوەی ووڵات مەزەنە ئەکرێ...
بەندە زیاتر لە بیست و پێنج ساڵ ، شەو و ڕۆژ لە دڵەتا کارم کردوە لەسەر زەوت کردن و دزینی پارەی گشتی دەوڵەت و باجی هاووڵاتیان ، هیچ ترسەکم لە دەڵانی ئەو سەروەتە نیە چونکە تۆ و خوشک و براکانت دەرچووی پشکۆتوو و بەرزترین قوتابخانە و زانکۆکانی جیهانن، ئەوانە زانیاری و لەزانینتان هەیە کە پارەزگاری لە بکەن و کەمپانیا و سەروەت و موڵکەکان بەرن بەڕێوە.. بەڵام کوڕی خۆم ، شتێکی گەورە و مەزنتر لە کەمپانیا و ماڵ و

موکەکانت بە بڕجێ ئەهێنم کە من لەبەر نەبونی کات پێشیمانم کە فەرم نەکردوویت چەن بەڵگەی بەڕی و بیانپارێزی و هونەر و ئسوڵی دزیم فەر نەکردوویت، بەڵام لە چەن ڕۆژکا هەمووی هی تێیە..
لە نیشتمانی گەندەڵیا حیزبەکی سیاسی گەورەم بە بڕجێ هەشتوویت کە ڕێعیەتکەی سەروو دووسەد هەزار "مڵی"ی لە هەموو بەنە و هەبژاردەکانا لە دەسەڵات ئەتهەنەوە ، ئامادەی خۆ کوشتن و گۆ بەردانە ووەاتن لەبەر خاتری پەنجە بچکۆلێکتا ، ئەرکی تێیە ئەوانە وەک" "ڕێعیەت" بهێیتەوە..

لە بیرت بێ کوەکەم کە دوژمنی سەرکی ئەو نیارە "کابەر" سیاسیە نیە کە لە سەکە و ئامرازکانی میدیاوە
بەگژ یەکا ئەچین ، ئەو نیارە هاوپەیمانی سەرکیمانە و بە دڵیان بەرژەوەندی ئابووری هاوبەشی دروست بووی گەندەڵی ئەم ووەاتە بێیکەوەمان ئەبەستە..
چاک بزانە ئەو هەموو قێرانە سیاسیانە هیچ نین جگە لە چەن شانگەرێیەک کە لە گەڵ
نیاری سیاسیمانا ڕێکەوتنی لەسەر کراوە بە پاراستنی ڕێعیەتی هەردوو لامان و گەندەڵی هەردوو لا بشارێتەوە..
ڕێکەم ، هیچ بنەیەکی ناوخۆیی ، نیشتمانی ، نەتەوەیی ، ئایینی ، جیهانی جێ مەهەڵە پێش
ئەوەی عەزەڵاتی سیاسی خەت دەرنەخەیت لە میدیاکانا و لەڵە ی گەڵانکاری ناو مەڵەکانا لە ناچاریشا پەنا بە چەن دروشمەک بەرە کە لە ناو خەڵکا باون و لەگەڵ ئەو دروشمانە چەن
دروشمەک بەڵە کە باس لە چاکسازی و بەگژا چوونی گەندەڵی ئەکەن ، بەڵام نەکەی جێ بڕجێیان بکەیت چونکە ئەمە پێویستمان بە دروشمی قەبە و گەڵە بە مانەوەی دەسەڵات و گەندەڵی ئەستامان، جگە لە بەرژەوەندیە شەخسیەکانمان، بە تایبەتی ئەو دروشمانەی باس لە گیر و گرفتی ڕۆژانە ئەکەن وەک: قێرانی کارەبا ، ئاو ، خەڵ و خاشاک ، مافەکانی ژنان بە لە
خشتەبردنی خەڵەک و لەبیر بردنەوەی قێرانە گەورەکانی لە گەندەڵیەوە دروست ئەبن..
دوژمنی ڕاستەقینە ئەوانەن کە چاکسازی و بەگژاچونەوەی گەندەڵیان لەم ووەاتیا ئەوە و
ئەبە بە هەموو شێوەیەک دژیان بوەستیت ، مەڵە کەڵەڵە پووتەکان بە هەڵەشە و تەهەڵان بنەڕە سەریان ، لە میدیاکانی ئەو تەڵەفزیۆن و ڕادیە و ڕۆژنامە و تەڵە کەمەڵایەتی و پێجانەی بەم بڕجە هەشتوویت تەخوینیان بکە و بە خەفرەش ناویان بنێ لە ێ ی بەاو کردنەوەی

ەاپەرتی ساختە دەربارەی خە فرەشتنیان بە موخابەراتی ئیقلیمیەکان
کە چاویان بە ووتاتکەمان هەنایە،، لەو دادگایانەی دەسەاتکی
زەرت هەیە بەسەریانا تاوانی جەر بە جەریان بە
بهەننەوە..
ئاگاداری ئەو ەەژە بە کە پەشیمانی دادت نایا و مەەکان "ەەعیەت"
لەسەر مافەکانی خەیان و گەندەیەکانی ئەمە ووشیار ئەبنەوە و بە
ئاگا یەن،
توند دەست بگرە بە دەسەاتی نەژاد خواز و بنەماییەوە ، چونکە
دوا چەکی سەرکەوتنی دوا جارە..
ئەم وەسیەتە ئەمانەتکە بیگەیەنیتە منال و وەچەکانت..
هەر بژین لەگەە مەزهەب و نەژاد و ئاەتون و بنەماەە و دەلار..
""""""

ئەی زیندەوەرە خەکوژەکانی نەو دارستانی ژیان و
ئەی فڕێکەرە فڕە لەخەکردەکەی یاری و زەرانبازی نەوان هەق و نەوان ناهەق
ئەوە نابینن چۆلەکەکانی ئومەد چۆن سەربەرەوخوار شەمشەمەکوێرە ئاسا بە تەلی سەرکزییەوە هەواسراون
نابینن بەینەکانی ژیان وەک شەختەی تەنکی پایزان خرچ دەشکێن و چاویان لە ئاستدا دادەخێن
نابینن (نا ببوورن ئەوە کوێر و نابینان) هەوناکی هەراسانی کردوون و هەر خەریکی نزان
تا پەتەکانی ستەم و زنجیرەکانی چەوسانەوە ئەستوورتر بن!
ئەوە چۆز لە ئازاری خەتان و ئینسانییەتدا دەبینن
دەخەش دەخەش بە مەرگی یەکتر پەدەکەنن و دەڕەن ئینجا چییە هەموو مردنەکمان لەسەرە و هەر دەمرین
ئەوە دەستتان بە کاوەکانتانەوە گرتووە و ترستانە هەشبا هەبکا و بیبا
ترستانە کەپری خەمتان تەک نەچێت و باهەزی شەڕ یەخەی هەژەکانتان نەگرێ
ترستانە هەتا مردن سەر شەڕ کەن و ئەم سەرشەییەتان لەدەست بچێ
ترستانە سفرەکانتان خاڵی بە لە نانی زەلیلی و ێیسوایی
ترستانە شەقی زوەم کەتایی بە و ئازاد بژەن!!
ئەی نەخەشەکانی نەو بیمارستانی خەپڕستیی .. ئەی کێلەکان
هەژانە تەڕە بە ئازادی دەنەنەوە و کاتە دەیگرێت خەشحاڵ خەشحاڵ پەئەکەنن
پەئەکەنن بە سەری بردراوی حورمەت و
بە دڵی دەرهەنراوی شکۆ و شانازی
بە چاوی هەکەدراوی هاپەین و شەش و خەبات
پەمەکەنن..ئیتر درەنگ کەوتوون ببنە سەکۆی قوربانیدان بە ژین
بەسەرچووە ئەو ساتانەی خەونتان تەدا دەبینی و
لە گە چووە ئەو زمانەی کە بەیارە شتەک بەە
ئەوە لە هەخی خەرەندی هەزار بە هەزاری بوونن
یا ئەوتا کێلەتیتان پیرەز دەکەن بە هەمیشە
یانەش خەتان هائەچەکەن و
دەست لەکەاو بەر ئەدەن و دەیدانە دەم هەشباوە.

۲۰۱۹ – ۲۰۲۰

ئەپەرێتی: سڵەمانی لە دەدایە.. نوسینی عەلی حەمەشید

منداڵان بە دەخشیەوە دوو دوو و سێ سێ پێکەوە وەستاون و خەریکی خۆ ئامادەکردنن بۆ ئاوەی پێکەوە گەرانیەک بێن.

لیرە:

وا هەست دەکەم چالاکیی..ئەمجارەمان زۆر جیایە

ڕەسەن:

بەڵێ بەڵێ هاوڕێیان..بۆ دنیایی وایە

بۆهەست:

دەی ئەمەش هاوکارتانین..وەستاوین،چاوەڕوانین

ڕەمان :

گوتم لە بگرن بە جوانی..بە ناسینی سلەمانی

لە مژوودا ناسراوە .. بە هەمەت و قوربانی

هەموو:

ئەم شارە لەم هەرەمە..خۆشەویستە لای ئەمە

لیرە:

نازناوی نوێی ئەم شارە..پڕ شکۆ و بڵند دیارە

ڕەمان :

شاری ڕەشنبیریە و..وەکو خۆر پرشنگدارە

هەموو:

سلەمانی سلەمانی..شاری شیرینی کوردانی

جێی شانازییت بۆ ئەمەی کورد..هەتا دە حەز بکات جوانی

لیرە:

سلەمانی لە دەدایە..بۆیە ئاوا خۆشەویستە

کارا:

خزمەتی لەسەر هەموومان..کارێکی تۆواو پێویستە

شێوە :

ئەمە هەموو بە یەکەوە..ئەم شارەمان زۆر خۆشدەوێ

ڕەسەن :

دەی با هەوای خەمان بدەین...تا جوانیی زیاتر دەرکــــەوێ
کارا :
پێ پێن لـــێ خۆشویستیی ...ژینگە و شۆقـــام و کـــانی
شۆ:
ئاسودەین کە دەتە گومان...ناوی خۆشیی سلەمـــــانی
هەموو:
سلەمـــــانی سلەمـــــانی...سلەمـــــانی سلەمـــــانی
هەمیشە وای لـــــێدەماندا...شارێ جوانەکـــــەی بابانی
پاشان هەموو پێکەوە تەکەن دەبن و بە خۆشییەوە ئەم دەڵێنەوە:
هەموو:
سلەمـــــانی سلەمـــــانی...شـــاری شیرینی کـــوردانی
جێی شانازییت بێ ئەمەی کورد...هەتا دێ حەز بکـــات جوانی
سلەمانی لـــــێ دەدایە...بەیێ ئاوا خۆشویستێ
خزمەتی لەســـــەر هەموومان...کـــــارێکی تەواو پێویستێ
ئەمـــێ هەمـــوو بـــەیەکەوە...ئەم شارەمان زەر خـــۆشدەوێ
دەی با هەوای خەمان بدەین...تا جوانیی زیاتر دەرکـــــەوێ
پـــێ پـــێن لێ خۆشویستیی ...ژینگە و شۆقـــام و کـــانی
ئاسودەین کـــێ دەتە گومان...نـــاوی خۆشیی سلەمـــانی
سلەمـــانی سلەمـــانی...سلەمـــانی سلەمـــانی
هەمیشە وای لـــێدەمـــاندا...شـــارێ جوانەکـــەی بابانی
٨/١١/٢٠٢١

ئاپۆینی خەڵکی ئێران بەرەو (تاران)ی پایتەخت!.. نووسینی عەبدولڕەحمان گەورکی،

نووسینی عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

"پـــایتەخت" یەکەم و دوا قۆنـــاغی دیکتـــاتۆری حـــوکمڕانێ لێ هەر "وەاتەک"دا. ئەمەش هەکارەکە بێ ئەوەی "پایتەخت" جێی سەرنجی دوو هەـــزی نایەکســان و تەهەڵچـــوو بـــێت. زەر ئاپۆیـــن و بـــزووتنەوەی

ناڕازایەتی هەبوون کە نەیانتوانیوە بگەنە پایتەخت و سەرکوت و بەدەنگ و کپ کران! "ئێران" نموونەیەکی زەقی ئەم راستییە!
ئێران لە سەروبەندی گەلانکاریییەکی گەورەدا!
ئێستا ئێران لە سەروبەندی "گەلانکاریییەکی گرنگ و مێژوویی"دایە. هاپەیمانی خەڵکی ئێران کە بە شەهیدکردنی ژینا ئەمینی (مەهسا)ی کورد لە تاران گەیشتە لوتکە و هەنگدانەوەی، نەک تەنیا ئێران، بەڵکو جیهانیشی گرتەوە، نزیکەی دوو مانگە بەردەوامە و ڕۆژانە هەهەند و پانتاییەکی بەرەو پەرەسەندن دەچێت و شۆڕشی بە دەسەڵاتی دیکتاتۆریی لەق کردووە و لەگەڵ ئەمانشدا. زۆرێک لە هاوکێشەکانی پێویست بە ئێرانی گەیوە.
ئێستا خەڵکی جیهان شاهیدی ئەو هاستییەن کە چەن خەڵکی ئێران هووبەووی دیکتاتۆریەتی ویلایەتی فەقیهی بوونەتەوە، تا بە هەموو یاسا و باێ و داوودەزگاکانییەوە، ڕاماڵدرێن و دەسەاتەکی خوازراو لە جێی دابنێن کە دەسەاتەکی نیشتمانی و جەماوەری و دیموکراتییە. هەهەندەکانی هاپەیمانی ئەمەی گەل!
ئەگەر خولەکانی پێشووی هاپەیمانی جەماوەر لە ئێران سنووردار بوو لە ناوچەیەک یان چینەکی دیاریکراودا، هاپەیمانەکەی ئەمەی ئێران، هەموو ناوچەکان و چینە جیاوازەکانی کەمەگای گرتەوە و "هاودەنگی" و "ئامانجی هاوبەش" لە دیارترین تایبەتمەندییەکانی ئەم خولەی هاپەیمانە. دەسەاتی دیکتاتۆریش هەر لەم تایبەتمەندییە تەقاوە!
داواکاری و دروشمەکانی خەڵکی ئێران!
هەرچەند لە خولەکانی پێشووی هاپەیمانەکاندا خەڵک داواکاریی هەوا زۆری بەرز کردەتەوە، بەاام "زمان"ی خەڵک لەم خولەی ئێستاد هاپەیندا بە تەواوی جیاوازە لە هابردوو. خەڵکی ئێران هیچ داواکارییەکیان لەم حکومەتە نەماوە. چونکە کاتی داواکاری بەسەر چووە. داواکارییەکانی وەک: هەڵوەشاندنەوەی حیجابی ئیجباری، ئازادکردنی زیندانیانی سیاسی، مافی ژنان و ئازادییە تاکەکەسی و کەمەایەتییەکان لە کەمەگا و .. هتد. خەڵکی ئێران بە ئەزموون گەیشتوونەتە ئەو ئاستەی، کە هەبوونی داواکاری لە دەسەاتی ویلایەتی فەقیهی، وەک ئەوە وایە لە گەڵپانی دیکتاتۆردا یاری بکەیت. ئەمەش هەکارەکە بە ئەوەی لە هەموو کات و شۆڕشی هاپەیمانی ئێستادا، "ڕووخاندنی دیکتاتۆر" داواکاری سەرەکی و "مەرگ و نەمان بە خامنەیی" و "مەرگ بە دیکتاتۆر" دروشمی سەرەکی خەڵک بەت.
ئێران شۆڕشی دیکتاتۆریەت نییە!
پاشماوەکانی دیکتاتۆری پێشوو، کە هەر هەموویان لە دەرەوەی ئێران نیشتەجێن، بە بەکارهێنانی پارەی ناەوا، لە وەهمەکی گەمژانەدا،

لە هەڵبژاردنەکانی داهاتوو بە دیکتاتۆریەتی پێشووو دەبینن! ئەوانە لە "کوردەوە"دا لەگەڵ دەسەڵاتی دیکتاتۆریەتی مەلاکان "هاودەنگ"ن و بە زارەکی خۆیان وەک "خەڵک" نیشان دەدەن. بەڵام حیسابی هەڵەی گەورەیان لەوەدایە کە دەخەکە هەرگیز ناگەڕێتەوە بۆ دواوە. دروشمی "مەرگ بۆ ستەمگەر، چ شا بێت و چ رەبەر (واتا ئاخوند)"، کە یەکێک لە دروشمە سەرەکییەکانی خەڵکی ئێران لەم خولەی ئێستای ئاپۆینیدا، ئاماژەیە بۆ ئەم ڕاستییە. ئێستا خەڵکی ئێران وریان و دەڵێن "نا" بۆ هەر جۆرە دیکتاتۆریەتێک، جا چ لە جۆری پاشا بێت یان لە جۆری مەلاکان.

ئەبێ چی بکرێت؟

لوتکەی ئاپۆینی خەڵکی ئێران هاوکات لەگەڵ شۆڕشێک لە گرژی و ڕووداو و پیلانگێڕی. پیلانگێڕانی دەسەڵاتی دیکتاتۆری و دەست و پێوەندەکانی، هەروەها هاتنە کایەی تاک و لایەنانی تەهەقورتاو، دەخەکە هێندە ئاڵۆزتر دەکەن کە پێشڕەوی دەبێ بە وریاییەوە بکرێت. لە لایەک پیلانگێڕانی دەسەڵاتی دیکتاتۆر بێ بە لادابردنی هاوبازی ئاستقینەی ئاپۆین و دروستکردنی دووبەرەکی لە ڕیزەکانی گەلدا، لە لایەکی دیکەوە، هێنگاوی سازشکارانی ئۆژئاوا بۆ هاوکاریکردنی دەسەڵاتی دیکتاتۆری لە فۆرمی داتاشینی "ئۆپتۆرناتیف" و دروستکردنی نائومێدی و بێهیوایی لە ناو خەڵک و جگە لەوانەش، تەهەقورتانی کەسان و لایەنانی (هەڵپەرست) و (شۆپێل سوار)، کە هەبێت سروشتی ئەم قۆناغەیە و کاتییە. هەر لەبەر ئەم هەڵکارانەشە هێنگاونان بەرەو پێشەوە و " تێپەڕاندنی سەرکەوتووانە"ی ئەم قۆناغە، پێویستی بەوەیە کە بە پشتبەستن بە بنەما جەماوەرییەکان و دوورکەوتنەوە لە "بە لادەداچوون"دا کاری بۆ بکرێت.

پرەنسیپی بنەڕەتی و بنچینەیی لە ئاپۆین دژی دیکتاتۆریەتدا، دوورنەکەوتنەوەیە لە "خواست و ویستی گەل" لە جوگرافیای نیشتمان و ژیۆپۆلەتیکی مەیدانیدا. ئەگینا سودمەندی یەکەم هەر دەسەڵاتی دیکتاتۆر دەبێت. بە واتایەکی ڕوونتر، داواکاری سەرەکی ئاپۆینی خەڵکی ئێران، "ڕوخاندنی دیکتاتۆر"ە بە گرنگیدان بە "پایتەخت" (واتا تاران) و پاراستنی "یەکگرتوویی هێزە جەماوەرییەکان"ە. نابێ ئەوەمان لە بیر بچێت کە حکوومەتی ویلایەتی فەقیهی ئاخوندی ساماناکترین و لە هەمان کاتدا، ناوازەترین جۆری دیکتاتۆریەتە لە مێژووی ئێراندا و خاوەن ئەزمونی فێڵکردنە، لەوانەش ئەزمونی "دانوستاندن" بە مەبەستی… کەینی "کات".

هێزی ڕووخێنەری ئاستقینە؟

لە مێژووی خەباتی خەڵکی ئێران دژ بە دیکتاتۆریەتی ئایینی، حاشا هێنەگرە کە ئۆپتۆرناتیفی "ئەنجومەنی نیشتمانیی موقاومەتی ئێران"

کە سازمانی موجاهیدینی خەلقی هەزە سەرکیەکیەتی، هەزی هەرە سەرسەختی گەپانی سیاسی ئێرانە لە دژی دەسەلاتی مەلاکان. هەر بۆیە دەسەلاتی ئێستای ئێران، هەمیشە سەرنجی لەسەر سەرکوتکردن و کەمکوژکردنیان بووە لە ناوەوە و دەرەوەی ئێران. ئەم ئەنجومەنە لە ساڵی ١٣٦٠ەوە کە دامەزرا، ستراتیژیەکی لەسەر بنەمای ڕووخاندنی دیکتاتۆریەتی ئایینی داڕشتۆرا و "ئاشتا هەڵگری" ڕووخاندنی دەسەلاتی دیکتاتۆریی ئایینی بووە.

ڕیزبەستنەکانی دوو هەزی بەرامبەر!

هاپەیمانی خەڵکی ئێران حکومەتی خستووەتە لەواری داماڵان و لەکترازانی دیکتاتۆر و هەزەکانی، بە شێوەیەکی بە وێنە زیادی کردووە. بەشێک لە کاربەدەستانی حکومەت خۆریکی کەکردنەوە و ڕاکردنن لە ئێران. خەڵک و بەتایبەت گەنجانی ئێرانی لە قۆناغی هەرشکردنە سەر هەزەکانی حکومەتدان و هەرکات دەرفەتکیان بە دەستخسابێت، هەرشیان کردۆتە سەر داو و دەزگاکانی حکومەت و هەزەکانیان. (ناوەندەکانی شەڕش)یش بە شێوەیەکی بە وێنە خۆریکە فراوانتر دەبن و خەیان دەکدەخەنەوە. ئەون دەڕانە لە چالاکیدان دژ بە دەسەڵات. جگە لە درێژەی هاپەین لە سەرتاسەری ئێران، دەڕ بە دەڕ دروشمی خەڵک بە ڕووخاندنی دیکتاتۆریەت تووندتر و بەرزتر دەبێتەوە. هەڵوێشکردنەکانی کاربەدەستانی ڕژێم و بە تایبەتی سوپای پاسداران نەیتوانیوە هەگری لە جووڵەی خەڵک و درێژەدان بە هاپەین بکات. خەڵک لە پەشەوێدان و پەداگری بەیارەکانی خەیانن و بە هیچ شتێک کەمتر لە ڕووخاندنی ژێم ڕازی نین.

بیرخستنەوەیەکی گرنگ!

دوابەدوای هەناسەسەر کاری (ئیبراهیم ڕەئیسی) وەک سەرکەماری مەلاکان لەلایەن عەلی خامنەییەوە، لە وتارێکدا بەناونیشانی "ئیبراهیم ڕەئیسی، دوایین سەرکەماری دیکتاتۆری ئایینی!" نووسیمان کە خامنەیی "بە مانووی دەسەلاتی دیکتاتۆریەتی خۆی، پەویستی بە کەسانێکی وەک (ئیبراهیم ڕەئیسی)یە، کە تا بە تەواوی دەستی سوور بووبێت بە خوێنی خەڵک و زیندانیانی سیاسی" و ئەم هەناسەسەرکارەیش "دەتوانێ یەکێک بێت لە نیشانەکانی دواقۆناغی کۆتایی دەسەلاتی دیکتاتۆریەتی ئێران". هەروەها نووسیمان کە: ئەم پێشهاتەیە بە تەواوی ڕەکە لەگەڵ مانتیق و ستراتیژیی موقاومەتی ئێران، واتا (نا) بە دەسەلاتی پاشایەتی و (نا) بە دەسەلاتی مەلاکان و ئاوێش وەک هەڵی سووری گەپانی سیاسیی ئێران. لەم ساڵانەی دواییدا کە ڕووخاندنی دەسەلاتی دیکتاتۆری بووەتە داخوازی سەرەکیی خەڵکی ئێران، هەندێک کەس و لایەن کە لافی ئۆپۆزیسیون حکومەتی ئێستای ئێران لەدەدەن و جلوبەرگی (گەلدەستی)یان لەبەر

کردووە و خەیان وەک لایەنگری خەڵکی ئێران نیشان دەدەن و دەنگیان خستەتە پاڵ جەماوەری راپەڕیو، بەڵام لە ڕاستیدا و لە دەڤەرە، هاوتەریبی دەسەڵاتی دیکتاتۆریەتن و ئامانجی سەرکیان، لەکردنی گەڕەپانی سیاسیی ئێران لە بەرژەوەندیی دەسەڵاتی دیکتاتۆریدا!"
خێری "رزگاری" بە ڕووخاندنی دیکتاتۆریەت هەیە!
دروشمی "ئازادی" و "رزگاری" لە ئێراندا هاوواتای ڕوخاندنی دیکتاتۆرە. چونکە ڕەهەندی هاوبەشی بەرچاوی هەموو دەسەڵاتە دیکتاتۆرەکان و بە تایبەت دیکتاتۆریی ئایینی، لە "سەرکوتکردنی ئازادیخوازان"دا کورتکراوەتەوە. ئازادی خواست و داواکاری نییە. ئامانجەکە تەنها بە ڕووخاندنی دیکتاتۆر و دیکتاتۆریەت بەدی دێت. لە ژێر ڕۆشنایی "ئازادی"دا، ئێران هەرگیز ناکۆکەتەوە ناو زلکاوی دیکتاتۆریەت!
بەچی (تاران) لە ڕاپەڕیندا جێگەی تایبەتی هەیە؟
گەیشتنی شەپۆلی راپەڕینی گەل بە پایتەخت (تاران)، لە راستیدا دەرکەوتنی خەڕاتاوی ئازادی و ئاوابوونی ئاستێرەی بەختی دیکتاتۆرە. بەڕێز مەسعوود ڕەجەوی سەبارەت بە جێگە و پێگەی تاران لە ڕاپەڕیندا دەڵێت: "تاران گەورەترین شاری جیهانە کە شۆڕشی تێدا بەرپا دەبیت. تاران ئاوێنەیەکی تەواونمای ئێرانە" و "کۆتایی هەڵی گەستانی ساواکی شا و سوپای پاسدارانی ئاخوندی و دیکتاتۆریەتە" و "تاران دووبارە سەرهەڵداتەوە".
هەرچەندە سەرتایەکی دیکەیە، بەڵام پەیوستە سەرنجمان لەسەر (ڕووخاندنی دیکتاتۆر) و گەیشتن شەپۆلی راپەڕین بە (تاران) بێت. ئێستا تاران بووەتە ناوەندی ڕاپەڕین و هەموو سەرنج و چاوکان لەسەریەتی. بە هێ نییە کە دەسەڵاتی دیکتاتۆریی ئێستا، بە چڕی سەرنجی لەسەر سەرکوتکردنی ڕاپەڕینە لە تاران و هەموو داو و دۆزگا سەربازی و ئینتیزامی و پۆلیسیەکانی و، هێروهێا لقە جیاجیاکانی حکومەت و بە تایبەت (یەکە لیباش شۆخسیەکان)ی هێناوتە مەیدان بە ئاوەی تاران نەکۆکەتە دەست گەل و شۆڕش!
هەموومان لەبیرمانە کە دەستپێژی گوللە و تەقەکردنی سوپای پاسداران لە گەورەترین خۆپیشاندانی خەڵکی تاران لە ٣٠ی خەرمانانی ساڵی ١٣٦٠ (1981)، سەرەتایەکی نوێ بوو لە هاوکێشەکانی ناو کەمپەگای ئێران. هێروک چۆن بە شەهیدکردنی ژینا ئەمینی (مەهسا) لە تاران لەلایەن سوپای پاسدارانەوە، ئێران دژ بە دیکتاتۆر ڕاپەڕی و جیهان بە پشتیوانی لە خەڵکی ئێران سەریهەڵدا و بووە سەرەتایەکی نوێ لە بەڕەوپێشەوەچوونی ڕاپەڕین دژ بە دیکتاتۆر و جێگەی بەو دەسەلاتە لەق کرد. هەربۆیە بە دڵنیاییەوە پەیوستە "سەر"ی ماری وێلایەتی فەقیهی لە "تاران" پان بکرێتەوە!

ئیرادەی پتەوی خەڵکی ئێران!
نە هەڕەشەکردنەکانی پاسدار حسێن سەلامی، فەرماندەی سوپای پاسداران، کە روو لە خەڵکی ئێرانی وتی: "واز لە دزێوی و خراپەکاری بهێنن، ئەمە جۆرێ کۆتایی ئاژاوەنانەوەیە!" و "چیتر مەیانە سەر شەقام" و، نە چاوسورکردنەوەی خامنەیی و ڕەئیسی و دەستاتی داد، بریندارکانی ئەم دەستاتە ساڕێژ دەکات. خەڵکی ئێران لەو ڕاپەڕینە بەردەوام دەبن و دیکتاتۆریەت ڕادەمێنن. تووندوتیژی و حکومەتی نیزامی و هێنانی سوپا و هێزکانیتری دەستات و هێزە چەکدارەکانی و لیباس شێخسیەکان و تاقمە ستادی و لوجیستیەکان و هێزی هەواگری و هێزە وشکانی و ئاسمانی و دەریاییەکانی دەستات، ناتوانن بەرگەی ئیرادەی گەل بگرن. خەڵکی ئێران دەیانەوێت بە ڕووخاندنی دیکتاتۆریی ئایینی و دامەزراندنی دەستاتێکی نیشتمانی و جەماوەری و دەموکراتی، "ئێران" بخەنەوە سەر پێگەی ڕاستقینەی خۆی لە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی هاوچەرخدا. بگومان سەقامگیری و ئاسایشی ناوچەکە پێویستی بە هەمان شتە.
دوا وتە!
ئێستا ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران، جگە لە بەردەوامیی و فراوانبوونی لە هەموو پارێزگاکاندا، بەرەو پایتەخت (تاران) بووەتەوە و نەخشە ڕێگای خەڵکی ئێرانیش لەوە بەدەر نیە کە (ئەمە ژنان و پیاوانی جەنگین و نابەزین). هێبەری موقاومەتی ئێران، بەتایبەتیز مەسعوود ڕەجەوی لە پەیامەکدا وتی: چاوسورکردنەوە و هەڕەشەکردن و گاز و گوللە ئیتر کاریگەر نین و خاومان ناکاتەوە. شەشەکی گەورە لە ئێراندا بەرپا بووە، ڕاپەڕین ناوستەت و تا تەکدانی کۆشکی دوژمن دەوات و خەڵکی ئێران ئەوە دەزانێت و باجەکەشی دەدات. دوژمنی داماو لە چەقبەستوویی و نائومێدیدا پەلەقاژەیەتی. ئەگەر سەرکوت نەکات، گەردەلولی ڕاپەڕین و شەش پەڕە دەسنێت. ئەگەر پەنا بباتە بەر سەرکوتکردنی زیات، ئەوە بەسەی "ئاگر لە وەامی ئاگر"دا دادگیرسێت و دەستاتی ویلایەتی فەقیهی ڕادەماڵێت.
کۆتایی

دوو کورتە نووسینی زانا ڕەزاق

چەن جۆگە پەدان بۆ وەستاکانی بواركان دەدیت؟

یەکەم\ دەبێ سەد تا دوو سەد کار لەژێر چاودێریی و کۆنترۆڵی لیژنەی بواركە بێ ئەمەش لە شوێنکی دیاریکراو بێ بە هەندک وەستاش شوێنکە خەکیشی لێنەبێت باشترە چونکە دووردەبن لە مەترسی.

دووەم\ دەبێ شارەزایی باشی مەژوویی کارەکەی هەم لە ووڵاتەکەی خۆی هەمیش لە هی ووڵاتان هەبێ.

سێیەم\ دەبێ جێنمایێکان هەمووی بزانێت هەروەها جێنمایێکان بێ ئۆوش باس بکات کاری بێ دەکا لەژێر دەستی تاقیکردنەوەش دەرچێت.

چوارەم\ هیچ کەسێک لەگەڵ خۆی بێ کار نەبات تا بێ تەواوی شارەزایی کارەکە دەبێ ئۆوش لە ژێردەستی تاقیکردنەوە.

پێنجەم\ کەل و پەڵی باش بێ کارەکە بەکاربهێنێت نەک هەرزان و خراپ.

شەشەم\ دەبێ ناسنامەی جۆگەپەدراوی هەبێ هەروەها شتێکی پێبێ وەک بەڵگەی کارەکانی ڕابردووی .

2022 11 18

_____

باشییەکانی دانانی و پلە بەرزکردنەوەی ئۆوانەی توانایی و لێهاتووییان زیاترە چین؟

یەکەم\ ئەمە وا دەکات ملمانێ دروستبێ.

دووەم\ تەمبەڵی ناهێڵێت و خوێندنەوە زیاد دەکات.

سێیەم\ زەر شتی تریش ناهێڵێت ئۆوانیش وەکو توژینەوە کۆین و قۆپیێ کردن و واستەکاری و خزم خزمێنێ\

چوارەم\ نەک لە کاتی مامۆستایەتی و فەرمانبەری بەڵکو لە بنەڕەتی فەرخواز تا مامۆستایەتی و دوایی مامۆستایێتی و فەرمانبەری هەر

خ‌ی ماندوو د‌کات و د‌خو‌ن‌ت‌و‌.

پ‌نج‌م\ کات‌ک ک‌سی ل‌ه‌اتوو و توانا د‌ب‌ی‌ت‌ پ‌ش‌و‌ ئ‌وانی تریش وا د‌ک‌ن خ‌یان ماندوو د‌ک‌ن چونک‌ گرنگی د‌ب‌ ل‌ لایان ،خ‌شی ه‌ر ئاوای‌ ه‌ر و‌ک چ‌ن ف‌رخوازی زیر‌ک نمر‌ی ن‌و‌ک‌ان‌ ل‌پ‌شتر‌ ل‌وانی تر ک‌ نمر‌یان ش‌ستی‌.

ش‌ش‌م\ و‌ات و شو‌ن‌ک‌ان ب‌ر‌و پ‌ش د‌بات، ه‌رو‌ه‌ا ئ‌وان‌ش ک‌سی ل‌ه‌اتوو و توانایی دروست د‌ک‌ن ،یانی مر‌ق‌ی ل‌ه‌اتوو د‌زان‌ مر‌ق‌ی ل‌ه‌اتوو دروست بکات ،مر‌ق‌ی پ‌ش‌ک‌وتوو مر‌ق‌ی پ‌ش‌ک‌وتوو دروست بکات.

2022 12 14